

PÖLLÖTAKKI

Myytti opettajuudesta

Heikki Luumi

Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma

Syksy 2002

Opettajankoulutuslaitos

Jyväskylän yliopisto

Luumi. H. 2002. Pöllötakki. Myytti opettajuudesta. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Kasvatustieteen pro gradu -tutkielma. 103 s.

TIIVISTELMÄ

Tutkimuksen tarkoituksena oli selvittää millaisia merkityksiä Jyväskylän opettajankoulutuslaitoksen opiskelijat antavat pöllötakille. Pöllötakki on kurssitakki, jonka OKL:n opiskelijat voivat tilata ensimmäisenä opiskeluvuotenaan. Takilla on jo pitkät perinteet. Tutkimuksessa kuvattiin minkälaisia piirteitä takki opiskelijoiden keskuudessa saa ja selvitettiin mistä takkiin liitetyt merkitykset mahdollisesti ovat peräisin. Tutkimus nojasi Siljanderin ja Karjalaisen (1993) näkemykseen merkityksenannon eri tasoista. Tutkimusaineistona käytettiin syksyllä 2001 kerättyjä kirjoitelmia. Yhteensä 123 kirjoitelmaa olivat kerätty OKL:n opiskelijoiden keskuudesta. Kirjoitelmat käsittelivät opiskelijan henkilökohtaista suhdetta pöllötakkiin. Näistä kirjoitelmista 43 tekstiä analysoitiin tarkemmin teemoittamisen avulla. Prosessi eteni aineiston ehdoilla. Alustavien teemojen kautta edettiin eriytyneempiin merkitysrakenteisiin, joita sitten tulkittiin kirjallisuudesta haetun tiedon avulla.

Tutkimus osoitti, että pöllötakki on merkityksellinen ja ristiriitainen vaate opiskelijoiden keskuudessa. Takin merkitykset muuttuvat opiskelijan oman opettajaksi kasvamisen myötä. Pöllötakkiin liitetään oman opettajuudessa kasvamisen ilot ja surut. Takki merkitsee aluksi saavuttamista, turvallisuutta ja yhteisöllisyyttä. Myöhemmin takki nähdään kontrolloivana tekijänä sekä siihen liitetään nostalgisia piirteitä. Kaiken aikaa takki on kuitenkin myyttisen kansankynttiläopettajan vertauskuva.

Tutkimus dokumentoi yhden Jyväskylän opettajankoulutuslaitosta näkyvästi edustavan vaatekappaleen. Se antaa tulkinnan pöllötakin merkityksestä laitoksen opiskelijoille, mutta samalla se myös kuvaa opiskelijoiden arvoja ja arvostuksia.

Avainsanat: pöllötakki, opiskelu, merkitys, opettajuus, sosiaaliset tarpeet

SISÄLTÖ

JOHDANTO	6
OSA I - pöllötakin pintapuoli.....	8
1 Pöllötakki	8
1.1 Yleistä	8
1.2 Historia	9
1.3 Oma suhde	10
1.4 Vaatteen historiasta ja merkityksestä.....	11
2 Aineiston keruu.....	13
2.1 Tilaisuudet	13
2.2 Kirjoitelmakysymykset.....	14
3 Aineiston rakenne	16
3.1 Yleistä	16
3.2 Pöllötakin omistavat miehet	17
3.3 Pöllötakin omistamattomat miehet	17
3.4 Pöllötakin omistamattomat naiset.....	18
3.5 Pöllötakin omistavat naiset.....	18
3.6 Vuosikurssit	19
4 Kirjoitelmien sisältö.....	20
4.1 Takin käytön rajoitukset ja mahdollisuudet.....	21
4.2 Opettajuus	24
4.3 Ylpeys.....	26
4.4 Raha	27
4.5 Opiskelu-elämä	29
4.6 Ryhmä.....	32
OSA II - pöllötakin pinnan alla.....	36
5 Tutkimusmetodi	36
5.1 Aineistonkeruumenetelmä.....	37
5.2 Aineiston analyysin perussitoumuksia ja oletuksia	39
5.3 Tekstin analyysin perusteet.....	44
5.4 Tulkinta.....	45

6 Yhteenvetoa aineistosta	47
7 Pöllötakin merkityksiä pukeutumisen näkökulmasta	51
7.1 Normi	51
7.2 Vaatteen eritasoiset merkitykset	52
7.2.1 Funktionaaliset tekijät	53
7.2.2 Esteettiset tekijät	53
7.2.2.1 Maku	53
7.2.2.2 Tyyli	54
7.2.2.3 Muoti	56
7.2.3 Kommunikatiiviset tekijät	58
7.2.4 Yhteenvetoa	59
7.3 Riitti	61
8 Pöllötakin opettaja	62
8.1 Identiteetti	63
8.2 Opettajuus	65
8.3 Uskomus	67
8.4 Uskomuksia pöllötakin edustamasta opettajuudesta	68
8.5 Pöllötakissa opettajan roolissa	71
8.5.1 Rooliesitys	72
8.5.2 Rooliodotus	74
8.5.3 Roolikonflikti	75
8.5.4 Roolietäisyys	76
8.6 Pöllötakki ja opettajuus	76
9 Ryhmä	78
9.1 Ryhmän määritelmiä	79
9.2 Ryhmän merkitys yksilölle	81
9.2.1 Ryhmän kaksoistavoite	82
9.2.2 Opiskelijaryhmän merkityksestä yksittäiselle opiskelijalle	83
9.3 Yksilön sosiaaliset tarpeet	85
9.3.1 Kuulumisen tarve	86
9.3.2 Pöllötakki ja kuulumisen tarve	86
9.3.4 Kontrollin tarve	87
9.3.5 Pöllötakki ja kontrollin tarve	88
9.3.6 Hyväksytyksi tulemisen tarve	90
9.3.7 Pöllötakki ja hyväksytyksi tulemisen tarve	90

9.3.8 Yksilön sosiaalisen yhteyden tarvekenttä	91
9.4 Samaistuminen.....	92
10 Pohdinta	93
10.1 Tutkimuksen luotettavuus.....	94
10.2 Tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimusaiheet.....	96
LÄHTEET	98
LIITE 1. Kirjoitelman ohjeet.....	103

JOHDANTO

-- vaan tiesin että pöllö oli vihdoin palannut kesähuvilaltaan takaisin ihmisten ilmoille ja kohtaisin sen pian. Kesken kaiken kurjuuteni ja huonon oloni tämä tieto täytti minut mitä suurimmalla ilolla, sillä toivoin saavani pöllöltä hyviä neuvoja tulevaisuuden varalta, koska pöllöä on kaikkina aikoina pidetty viisauden lintuna, vaikka ne jotka vihaavat viisautta käyttävät pöllön nimeä haukkumanimenä. (Waltari 1949, 117)

Harvalle pro gradu -tutkielman aloittaminen on helppoa. Toisille tutkielman aihe tipahtaa helposti, toisille sen miettimiseen menee enemmän aikaa. Minulle pöllön palaamiseen kesäaunoltaan kesti kauan. Hyvän ja yllätyksellisen neuvon siltä kuitenkin sain: ei sen tarvitse olla niin monimutkaista. Silmiemme edestä kulkee päivittäin sinisiä takkeja, jotka ovat osa opettajaksi opiskelevan arkipäivää. Kuitenkin harva on koskaan pysähtynyt miettimään tai saati tekemään tutkielmaa siitä, miksi me noihin takkeihin sonnustaudumme tai mikä niissä estää meitä kävelemästä päin punaisia valoja. Itselleni kesti aikansa ymmärtää, että arkisten toimiemme tarkkaavaisempi analysointi alkaa pian paljastaa huomattavasti mielenkiintoisempiakin piirteitä kuin vain kylmältä viimalta suojautumisen.

Pöllötakki ei ole suurelle yleisölle mitenkään tuttu vaatekappale, mutta Jyväskylässä opettajaksi opiskelleelle se on varmasti tuttu. Pöllötakki on merkittävä osa jyväsyläläistä luokanopettajaksi opiskelevan arkea. Merkittävä se on siinä mielessä, että takkiin ei voi olla törmäämättä campuksella. Jokainen meistä laitoksessa opiskelleista on varmasti joko ihailnut tai haukkunut pöllötakkia, sekoittanut omansa jonkun toiseen tai vain ihmetellyt, että vieläkö noita takkeja tilataan. Kirjoittaessani tätä tutkimusraporttia sain itsekin vielä kokea iloisen sekaannuksen takkien kanssa. Tuolin selkämykseltäni tultiin ottamaan pöllötakkia, joka kyllä kuului minulle, mutta jota toinen opiskelija luuli omakseen erehdyttyään lukusalin osastosta. Pöllötakki ei ole juhlaa eikä se ole kasvatustieteen kiemuroita. Pöllötakki on opiskelijan arkea.

Vaikka pöllötakki on arkinen vaatekappale, se ei kuitenkaan ole lainkaan merkityksetön. Kun pysähtyy tarkemmin miettimään pöllötakin käyttöä ja etenkin takin kanssa käyttäytymistä, huomaa, että takkiin onkin ladattu yllättävän paljon erilaisia odotuksia. Tämän tutkimuksen tarkoituksena on ollut selvittää, mitä kaikkea me puemme päällemme kun pukeudumme pöllötakkiin. Tarkemmin sanottuna tarkoitukseni on ollut

selvittää, millaisia merkityksiä pöllötakille me annamme. Monet merkitykset ovat piileviä. Me selvästi toimimme niin, että käytöksestämme on havaittavissa säännönmukaisuutta, mutta emme kuitenkaan välttämättä osaa kuvailla toimiemme lähtökohtia. Näistä tiedostettujen ja tiedostamattomien merkitysten määrittelystä olen jatkanut pohtimaan pöllötakin merkitysten lähtökohtia. Eri teorioihin nojaten olen pyrkinyt nostamaan esiin mahdollisia käyttäytymistämme ohjaavia tarpeita ja toimintamalleja.

Tutkimusraportin rakenne poikkeaa hieman totutusta teoria, tulokset ja pohdinta kolmijaosta. Olen päätenyt tähän ratkaisuun selkeyttääkseni raportin luettavuutta. Tutkimus on aineistolähtöinen ja tällöin tuntuu luontevalta edetä yleisestä kuvailusta yksittäiseen. Raportissa kirjoista hankittu teoreettinen tieto tulee luonnollisena osana aineiston syvempää analyysiä. Osassa I perehdyn pöllötakin ja tutkimuksen enemmän pinnalliseen puoleen. Tässä osassa selitetään pöllötakin historiaa, tutkimuksen kulkua ja aineiston rakennetta sekä sen sisältöä. Aineistolainauksien perässä on tieto vastaajan sukupuolesta ja vuosikursista sekä numero, jota olen aineistoa arkistoidessa vastaajasta käyttänyt.

Osassa II pureudutaan syvemmälle pöllötakin merkityksiin. Osan alussa on perehdytty tutkimuksen metodiin ja aineiston analyysin perusteisiin. Tätä seuraa aineiston uudelleen teemoittaminen ja hypoteesimaiset väitteet pöllötakista luvussa 6. Luvuissa 7–9 rakennetaan kirjallisuuteen nojaten kuvaa pöllötakin eritasoisista merkityksistä. Kirjallisuus koostuu usean eri tieteenalan teoksista. Esimerkiksi pukeutumisen merkityksiä ja opettajakuvaa täytyy lähteä jäljittämään aivan eri lähteistä. Tämä tekee teoriapohjasta hieman pirstaleisen, mutta uskon, että tätä kautta lukijaa saa kuitenkin ehjemmän kuvan pöllötakin kokonaisluonteesta.

Pöllötakki on nyt jo traditio. Sen yli kaksikymmenvuotisella taipaleella sadat opiskelijat ovat takin kautta päässeet tuntemaan yhteenkuuluvuutta. Kaikkia takki ei ole koskaan miellyttänyt, mutta silti se on pitänyt suosionsa OKL:n opiskelijoiden parissa. Tämän tutkimuksen tarkoitus ei ole nostaa takkia jalustalle tai lopettaa koko toimintaa. Jokainen testatkoon itse omat arvostuksensa ja luokoot sitä kautta merkityksiä ympäristölleen. Omalta osaltani toivon pöllötakille vielä pitkää ikää.

“Pöllötakin ei ole tarkoitus olla kaunis tai trendikäs. Se on JUTTU!”
(nainen 1.vsk 4)

niin, mutta millainen juttu?

OSA I - pöllötakin pintapuoli

1 Pöllötakki

1.1 Yleistä

Pöllötakki on Jyväskylän yliopiston luokanopettajiksi opiskelevien opiskelijoiden oma takki. Takin tilaaminen on vapaaehtoista oman ainejärjestön Pedago ry:n organisoimaa toimintaa. Viime vuosia lukuun ottamatta takin tilaaminen on ollut hyvin suosittua. Hintaa takilla vuonna 2001 oli noin 80 euroa. Jyväskylän OKL on Suomen ainoa opettajankoulutuslaitos, jonka opiskelijoilla on oma takki. Jyväskylässä oma takki on myös Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan opiskelijoilla. Heidän takkinsa on muuten samanlainen, mutta väriltään se on musta. Pöllötakki on väriltään sininen ja malliltaan se muistuttaa urheilullista pusakkaa tai pilottitakkia. Pöllötakin nimi tulee takin rinnassa olevan kuvan, karttakeppiä kädessään pitävän pöllön, mukaan. Kuvassa lukee myös Jyväskylän OKL ja kyseisen vuosikurssin aloitusvuosi (kuvio 1).

KUVIO 1. Pöllötakin logo

Pöllötakkeja on tilattu vuodesta 1976 lähtien Maritex -nimiseltä turkulaiselta vaatevalmistajalta. Maritexin edustajan mukaan tähän päivään asti heiltä on tilattu kaikkiaan n. 1300–1400 pöllötakkia. Tämä tekee vuotta kohden n. 50–60 takkia. Vuonna 2000 tilattiin 34 takkia. Määrä on selvästi pienempi kuin keskiarvo. Tilausten määrä putosi edelleen vuonna 2001. Tällöin tilattiin 33 takkia, vaikka kyseisenä vuotena laitokseen otettiin huomattavasti enemmän opiskelijoita kuin aikaisempina vuosina. Tilauksien väheneminen kertoo osaltaan pöllötakin muuttuvasta merkityksestä. Takki ei ole muuttunut, mutta yhteiskunta sen ympärillä kylläkin. Syitä vähenemiseen voi löytää tästä pro gradu -tutkielmasta, vaikkakaan se ei tutkielman päätavoite.

1.2 Historia

Selvittääkseni pöllötakin historiaa haastattelin sähköpostitse yliopiston museon johtajaa Pirjo Vuorista, sekä pöllötakin logon aikoinaan suunnitellutta Maija Oksalaa. He molemmat antoivat ilahduttavan paljon tietoa pöllötakin alkumetreistä.

Varsinainen pöllötakki on melko "uusi" ilmiö. Pirjo Vuorisen mielestä ensimmäiset pöllötakit tulivat käyttöön vasta 1980-luvun alussa. Liikunnan ensimmäiset takit tulivat käyttöön jo 1960-luvun alussa, jolloin liikuntakasvatuksen opetus aloitettiin Jyväskylässä. Pöllötakin edeltäjiä ovat vihreät verryttelytakit, joiden selässä luki JKK (Jyväskylän kasvatusopillinen korkeakoulu). Opettajakoulutus kun oli koko oppilaitoksen pääasia. Vuodesta 1966 alkaen takin selässä luki yliopisto ja myöhemmin myös OVL (=opettajanvalmistuslaitos) tai OKL.

Pirjo Vuorinen huomauttaa, että kyseisiä verryttelytakkeja tai pusakoita käytettiin aikaisemmin vain ja ainoastaan liikuntatunneilla. Opettajaksi opiskelevan miehen arkivaate oli vielä 1970-luvun alussakin puku, valkoinen paita ja kravatti. Naisilla leninki, jakkupuku tai hame ja pusero. Pukeutuminen muuttui vapaamieliseen suuntaan 1970-luvun kuluessa ja nämä nykyiset pusakat ja haalarit liittyvät tähän kehityskulkuun, jolloin amerikkalainen college -vaatekulttuuri saapui suomeen. Esimerkiksi keskikouluissa oli 1970-luvulla suuri muoti tehdä oman luokan college -paitoja.

Maija Oksala aloitti opinnot Jyväskylän OKL:ssä vuonna –81. Heidän vuosikurssinsa halusi samanlaiset takit kuin ylemmillä vuosikursseilla oli. Kyseessä oli kukkotakki, joka muuten oli samanlainen kuin tuleva pöllötakki, mutta logossa oli kukon

kuva. Maija Oksalan muistin mukaan kukon oli suunnitellut Jaakko Nelimarkka vuonna 1979. Vanhemmat vuosikurssit halusivat kuitenkin vedättää uusia fukseja. He eivät muka suostuneet luovuttamaan kukkologiaa ilmaiseksi. Vuosikurssi -81 otti tämän vain vitsiksi tarkoitetun väitteen todesta, ja päätti suunnitella kiireesti oman logonsa. Maija Oksalan johdolla kortepohjan ylioppilaskylässä syntymäpäiväjuhlien lomassa pöllölogo sai yhteisvoimin muotonsa. Tämän mallin Oksala piirsi puhtaaksi ja toimitti sitten takkivilaukset eteenpäin. Näin ilmestyi pöllötakit yliopiston campukselle monien ihmeeksi.

Pöllötakki on siis yli 20 vuotta vanha. Tänä aikana se ei ole kokenut merkittäviä muutoksia. Jo ensimmäisenä vuotenaan se herätti ristiriitaisia tunteita. Toiset eivät olisi laittaneet takkia päälle vaikka ilmaiseksi olisivat saaneet. Maija Oksala kuitenkin muistelee, että lähes kaikki lopulta tilasivat takin ensimmäisenä vuotena. Takki edusti siis varsin kokonaisvaltaisesti OKL:ää. Takin käyttö Oksalan mukaan oli myös varsin samanlaista takin alku aikoina kuin nykyäänkin. Ensimmäisen ja toisen vuoden Oksala käytti takkia kausiluonteisesti, mutta nyt takki on roikkunut jo kauan vintillä.

Takin syvempiä merkityksiä Oksala ei osaa lähteä pohtimaan. Hänen mielestään kyseessä oli tarve ryhmäytyä. Takin lisäksi tuli tarjolle vielä OKL-verryttelyasu ja pöllö -T-paita. Pirjo Vuorisen mainitsema villitys painaa omia tuotteita on selvästi havaittavissa. Pöllötakki on näistä kuitenkin pitänyt pintansa vuodesta toiseen. Sillä alkaa olla jo historiallistakin merkitystä Jyväskylän Opettajankoulutuslaitoksen tunnuksena niin entisten kuin tulevienkin opiskelijoiden keskuudessa.

1.3 Oma suhde

Fenomenologiassa, jossa pyritään asioiden kuvaamiseen mahdollisimman ennakkoluulottomasti, korostetaan esiymmärryksen tiedostamisen tärkeyttä. Hermeneutiikassa ennakkoluulot taas voivat olla välttämättömiä tutkimuksen käynnistymisen kannalta ja osa tutkimuksen rakennusmateriaalia. Hermeneutiikka pitää ennakkoluuloista täydellistä vapautumista mahdottomana. Moilasan ja Rähän mukaan tutkijan ei välttämättä tarvitse ottaa tutkimuksessaan kantaa siihen kumpi tässä kysymyksessä on oikeassa, mutta omien lähtökohtien tiedostaminen on kuitenkin tutkimuksen järkevän suuntaamisen kannalta tärkeää (Moilanen & Rähä 2001, 50). Tavoitteena on oman esiymmärryksen tiedostaminen. Tutkijan omat kokemukset ja tiedot

ohjaavat tutkimuskysymysten asettelua ja vaikuttavat näin tutkimuksen etenemiseen. Tämän takia Moilasan ja Räihän (2001) mielestä tutkijan olisi syytä tutkimuksen alussa kirjoittaa myös omista lähtökohdistaan ja käsityksistään. (Moilanen & Räihä 2001, 50.)

Tässä tutkimuksessa tutkijalla eli minulla on paljon ennakkokäsityksiä ja kokemusta tutkimusaiheesta. Omistan itse pöllötakin, ja olen sitä opiskelun alkuaikoina aktiivisesti käyttänyt. Muistan tunteneeni takin itselleni melko tärkeäksi. Se päällä oli kiva kulkea pitkin campusta. Minusta hienoa siinä oli se yhteys muihin oman laitoksen opiskelijoihin. Takissa oli jotain vanhaa elokuvista tuttua yliopistohenkeä. Jostain syystä oma takin käyttö kuitenkin loppui noin neljännen opintovuoden kohdilla. En muista mitään päätöstä tehneeni tai asiaa sen kummemmin pohtineeni, takki vain hautautui naulakkoon alimmaiseksi. Olen ollut myös varsin aktiivisesti mukana opiskelijatoiminnassa. Kaikki OKL:n yhteiset tilaisuudet olen varmasti kiertänyt ja nauttinut sosiaalisesta ilmapiiristä. Takki on ollut monessa mukana ja nyt se ehkä enemmän edustaa tuota mennyttä opiskeluaikaa. Olen siis itse kokenut hyvin vahvasti takin käytön koko historian.

Takin roolia olen pohtinut jo ennen kuin aloitin tämän tutkimustyön, mutta se ei tuntunut mitenkään erikoiselta asialta. Vasta kun tästä tuli pro gradu -tutkielmani aihe, silmäni ovat auenneet näkemään niitä monia eri puolia, joita takki kätkee sisäänsä. Kaivoin oman takkini esiin, pesin sen ja ripustin sen huoneeni seinälle tuomaan jo unohduttuja asioita mieleeni; vuosikurssi –96!

1.4 Vaatteen historiasta ja merkityksestä

Vaatteiden ensisijainen tarkoitus on Franckin (1997) mukaan ollut ihmisen tarve suojautua yliluonnollisia voimia ja historian myöhäisempinä aikoina erilaisia vihollisia vastaan. Talja on antanut karhun voimat sen kantajalleen. Myös ihmisen koristautumisen halu on ollut vaatteiden käytön alkuperäisiä syitä. Vaatteen ensimmäiset merkitykset ovat siis löydettävissä maagis-myyttiseltä alueelta. Vasta kulttuurin ja pukeutumisen myöhäisemmän kehityksen myötä vaatteen käyttö ilmastollisista, eli kehoa suojaavista ja moraalisisista syistä kehittyi. (Franck 1997, 7–9.) Päinvastoin kuin nopeasti ajateltuna luulisi, vaatteet ovatkin olleet käytössä symbolisen merkityksen kantajana paljon pidempää kuin käytännöllisistä syistä. Mystiikka on siis ollut vaatteeseen ensimmäisenä liitetty ominaisuus. Myöhemmin

kun yhteiskunta eriytyi eri ammateiksi ja ryhmiksi vaatteet saivat myös statusta ja asemaa merkitseviä piirteitä (Franck 1997, 11).

Karhunaljasta nykyiseen nopeasti vaihtuvaan vaatemuotiin on pitkä matka. Vaatteen luonne merkitysten kantajana on kuitenkin säilynyt läpi historian. Vaatteet ovat historian eri aikoina saaneet lukemattomia eri muotoja ja niiden sanomaa on tulkittu erilaisin tavoin historian kausina. Vaate ei missään sen elinkaarensa vaiheessa ole kuitenkaan ollut vain käyttöesine, vaan se on aina saanut eritasoisia merkityssisältöjä.

Näiden merkityssisältöjä on tulkittava siitä kontekstista, jossa vaatekappaletta on käytetty (Löfström 2000, 215). Vaate kertoo ajasta, tavoista, ihanteista ja arvoista. Vaatteilla on Löfströmin (2000, 216) mukaan kommunikatiivinen eli viestinnällinen ulottuvuus. Vaatteiden ajatellaan usein kertovan jotain käyttäjän asemasta ja persoonasta. Vaatteet ovat yksi väline yksilön identiteetin rakentamisessa. Tietoisesti tai tiedostamatta vaatteiden kautta viestitään asioita itsestä. Myös toisten pukeutumista arvostellaan ja tulkitaan. Me teemme rutiininomaisesti tiettyjä johtopäätöksiä toisten asemasta, persoonasta ja ominaisuuksista vain vaatetuksen antamien viestien perusteella. Se, onko vaatteen käyttäjän kuvitteleva viesti sama kuin tulkitsijan, onkin asia erikseen. Löfström korostaakin, että "kulttuurisessa kommunikaatiossa viestit ovat harvoin tulkittavissa selvän yksiselitteisesti." (Löfström 2000, 216.)

Vaatteiden kantamat merkitykset eivät ole yksiselitteisiä senkään vuoksi, että ne kätkeytyvät usein symbolisiin muotoihin. Tästä vaatteen symboliarvon merkityksestä Lönnqvist on todennut: "Vaatteiden merkitys ihmiselle kaiketi kiteytyy suurelta osin vaatteiden funktioon sosiaalisen kommunikaation välineenä, kun niille annetaan symboliarvoja kielellisen luokittelun kautta ja ne alkavat elää ideoina ja representaatioina" (Lönnqvist 1979, 100). Löfström painottaa, että tässä Lönnqvistin ajatuksessa varaus "suurelta osin" on paikallaan. Löfströmin mukaan kaikkia vaatteen merkityksiä ei aina pueta, eikä edes kyetä pukemaan sanalliseen muotoon. (Löfström 2000, 215). Tämän asian olen ottanut huomioon aineiston analyysitavassani. Analyysin tarkoituksena on juuri päästä kirjoitetun tekstin taakse. Koska vaatteen viestiä on vaikea kielellistää, merkitykset onkin löydettävä kiertotietä.

Vaatteen tutkiminen ei ole merkityksetöntä, vaikka se kasvatustieteilijän korvaan siltä aluksi voi kuulostaakin. Vaattemme peilaavat omaa aikaamme ja arvostuksiamme. Monet tiedostamattomat asiat ilmenevät vain käyttäytymisen kautta. Pukeutuminenkin on tällaista käyttäytymistä, josta on mahdollista lukea asioita, joilla on meille merkitystä, mutta joista emme osaa kertoa kysyttäessä. Vaatteisiimme liitämme esi-isiemme tapaan monenlaista magiaa. Tenttiin laitamme onnea tuottavat alushousut ja urheilusuoritus sujuu

parhaiten tutuissa vaatteissa. Vaatevalinnoillamme pyrimme selkeästi saavuttamaan itsellemme mieluisia asioita. Arvostuksen, huomion ja hyväksynnän hankkimiseen meillä on pukeutumisessa omat konstimme. Pöllötakki on osa tätä vaatepeliä. Takin käyttö kertoo jotain arvostuksistamme ja tarpeistamme. Takin merkityksiä tutkimalla on mahdollista löytää yleisempiäkin tiedostamattomia merkitysrakenteita kuin vain ajatuksia tyylistä ja tyyllittömyydestä.

2 Aineiston keruu

2.1 Tilaisuudet

Tutkimuksen aineisto koostuu Jyväskylän opettajankoulutuslaitoksen kahdelta eri luennolta kerätyistä kirjoitelmista. Luennoitsijoilta oli pyydetty etukäteen puoli tuntia aikaa tutkimuksen tekoon. Tämä aika riitti hyvin ohjeistamiseen, itse kirjoitustyöhön ja lyhyeen palautteeseen. Aineisto kerättiin luentojen alussa. Ensimmäisellä luennolla oli lähinnä ensimmäisen ja toisen vuosikurssin OKL:n opiskelijoita, yhteensä 70 henkeä. Toisen luennon osallistujat koostuivat lähinnä kolmannen ja neljännen vuoden opiskelijoista. Heitä paikalla oli 54 henkeä. Aineisto kerättiin saman päivän aikana. Ohjeistus ja aikataulu olivat identtiset molemmilla luennoilla. Ohjeet olivat kalvolla (LIITE 1.), mutta ne käytiin myös suullisesti läpi.

Osallistujat olivat myönteisiä työlleni ja aktiivisia osallistumaan. He vastasivat asiallisesti ja paneutuivat työskentelyyn. Ainoastaan yksi kirjoitelma oli tyystin poikkeuksellinen fiktiivisen kerronnan vuoksi, eikä sen vuoksi sopinut käsiteltävään aineistoon. Vastausten keskimitta oli yksi konseptin sivu. Pitempiä vastauksia ei juurikaan ollut.

2.2 Kirjoitelmakysymykset

Opiskelijoita pyydettiin kirjoittamaan lyhyt kirjoitelma noin 15 minuutissa aiheesta: ”MINÄ JA PÖLLÖ-TAKKI tai MINÄ JA EI PÖLLÖ-TAKKIA”. Otsikko oli varsin vapaa. Otsikon toivoin ohjaavan kirjoittamaan omasta suhteesta pöllötakkiin. Valittavana oli otsikko sen mukaan omistiko kirjoittaja pöllötakin vai oliko sen aikoinaan jättänyt hankkimatta. Pyysin opiskelijoita laittamaan paperille myös vuosikurssin ja sukupuolen. Tämän muistivat kaikki tehdä ja se helpotti huomattavasti aineiston lajittelua ja erittelyä.

Opiskelijoita kehoitettiin kirjoittamaan vapaasti siitä mitä otsikosta mieleen tuli. Tarvittaessa he saivat käyttää kalvolla näkyviä lyhyitä apukysymyksiä, joita olivat:

Miksi ostin / miksi en ostanut?

Tämän kysymyksen tarkoitus oli ohjata kirjoittaja pohtimaan niitä asioita, jotka vaikuttivat takin hankintaan. Mitä silloin pohti, kun takin hankinta oli ajankohtaista? Luulen, että ne ajatukset ja mietteet, jotka ohjasivat takin hankintaa ovat hedelmällisiä omalle tutkimukselleni. Ostopäätökseen vaikuttavien asioiden kautta voidaan päästä pohtimaan takin laajempaa merkitystä.

Milloin käytän / milloin en?

Juhani Aaltola (1992) käsittelee merkityksen käsitettä ja merkityksen käsitteen muodostumista ansiokkaasti. Hän nojaa vahvasti Wittgensteinin myöhäisempään filosofiaan. Aaltolan mukaan Wittgenstein on tuotannossaan tuonut selkeästi esille idean merkityksestä kielen käytön funktiona. Aaltola puhuu merkityksen käyttöteoriasta, jossa sanan käytön ajatellaan paljastavan sanan todellisen merkityksen. (Aaltola 1992, 19–20.) Pöllötakin kohdalla tämä tarkoittaisi sitä, että pöllötakin merkitykset paljastuvat sitä miten takkia arjessa käytämme ja miten siitä ylipäättään kerromme. Wittgenstein (1953) on kiteyttänyt asian seuraavasti: “Suuressa osassa tapauksia – vaikkakaan ei kaikissa, jossa käytämme sanaa ‘merkitys’, se voidaan määritellä seuraavasti: sanan merkitys on sen käyttö kielessä (Wittgenstein 1953 § 43).” Kysyttäessä sanan merkitystä Wittgensteinin mukaan hedelmällisempää olisikin siis kysyä sanan käyttöä. Aaltolan (1992, 29) mukaan ihmistutkimuksessa tämä merkitsee tarvetta tarkastella ilmiötä sen oman kontekstin valossa. Ihminen oppii ja omaksuu merkityksiä suhteessa toisiin ihmisiin ja ne merkitykset, joita sitten annamme erilaisille asioille ympäristössä taas osaltaan ohjaavat inhimillistä

elämäämme. (Aaltola 1992, 96.) Näin ollen on hyvin hedelmällistä kysyä pöllötakin konkreettisesta käytöstä, kun halutaan selvittää pöllötakin syvempiä merkitystä.

Mitä takki mielestäsi viestii?

Tällä kysymyksellä pyrittiin saamaan kuvaa siitä kuinka syvällisesti takin omistaja tai takkia omistamaton oli todella pohtinut takin merkitystä. Millainen kuva takista opiskelijoiden keskuudessa yleisesti on? Millaisia merkityksiä takista on helppo tunnistaa ja pukea tekstin muotoon?

Yksittäinen tapaus joka johtui Pöllö-takista.

Tämän kysymyksen taustafilosofia on hyvin samanlainen kuin kysymyksen takin käytöstä. Yksittäiset tapaukset paljastavat paljon takin luonteesta. Konkreettiset esimerkit takin vaikutuksesta ympäristöön ovat omiaan kertoamaan jotain takin luonteesta. Tutkijan tehtäväksi jää sitten löytää tämä "jokin" yksittäisten episodien takaa.

3 Aineiston rakenne

3.1 Yleistä

Aineisto koostui 123 kirjoitelmasta. Kirjoitelmien vastaajat jakaantuivat sukupuolen ja pöllötakin omistamisen mukaan seuraavasti:

TAULUKKO 1. Tutkimukseen osallistujat

	Naisia	Miehiä	Yhteensä
Takillisia	47	17	64
Takittomia	37	22	59
Yhteensä	84	39	123

TAULUKKO 2. Tutkimukseen osallistujat prosentteina

	Naisia	Miehiä	Yhteensä
Takillisia	38 %	14 %	52 %
Takittomia	30 %	18 %	48 %
Yhteensä	68 %	32 %	100 %

Tämän otannan mukaan pöllötakin omistaa vain vähän yli puolet OKL:n opiskelijoista. Naisista selvästi suuremmalla osalla oli takki. Miehistä taas takittomien osuus oli suurempi. Sukupuolten välillä on siis tämän mukaan selkeä ero suhtautumisessa

takin hankintaan. Miehet jättivät jostain syystä takin ostamatta useammin kuin naiset. Tämä ero kertoo jotain takin merkityksestä ja luonteesta. Tähän miesten varaukselliseen takin hankintaan palataan myöhemmin muun muassa luvussa 8.4 ja 9.3.5.

3.2 Pöllötakin omistavat miehet

Pöllötakin omistavat miehet kirjoittivat kirjoitelmissa varsin käytännöllisesti takista. He perustelivat hankintaansa muun muassa syystakin tarpeella. Takki tukisi siis normaaliin käyttöön. Takin monet puolet tiedostettiin hyvin. Takkia kerrottiin yleisesti kannettavan ylpeydellä, kuitenkin liikaa korostamatta sen erityisyyttä.

Minä ja pöllötakki ollaan siis jo käsite. Siitä, koko sen käytöstä ja minusta on kiva irvailla ja heittää ironiaa ja sarkasmia. En suhtaudu pöllötakin 'vaaroihin' ja varjopuoliin järin vakavasti tai otsa kurtussa. (mies 2.vsk 17)

3.3 Pöllötakin omistamattomat miehet

Pöllötakkia omistamattomat miehet olivat mielipiteissään varsin varmoja. Kirjoitelmien sävy oli paikoittain jopa päällekkäisyä. Suurin ja monessa kirjoitelmassa korostettu syy oli pöllötakin univormumaisuus. Kirjoittajat korostivat pöllötakin leimaavan yhteen homogeeniseen ryhmään, johon he eivät halua liittyä. Pöllötakkia verrattiin jopa yksilön vapauden riistoon. Pöllötakkiin liitettiin myös sanoja laumasieluisuus, ja ”muka kiva ryhmä henki”. Pöllötakittomat miehet halusivat selkeästi sitoutua pois teennäisesti tehdystä ryhmähengestä. Pöllötakkia ja haalaria verrattiin useasti toisiinsa.

Tämä on sinänsä mielenkiintoista, että miehethän ovat kautta historian pukeneet itsensä yhtenäisellä ryhmällä ja asemaa korostavalla tavalla. Armeija on varmasti tästä selkein esimerkki. Myös joukkueet ja urheiluseurat ovat aina pukeutuneet yhtenäiseen

asuun ja urheilu jos mikä on pitkään ollut varsin miehistä toimintaa. OKL:ssä opiskelevista miehistä kuitenkin merkittävä osa haluaa nimenomaan olla pukeutumatta yhtenäisesti, ryhmää korostavasti.

3.4 Pöllötakin omistamattomat naiset

Pöllötakkia omistamattomat naiset kirjoittavat myös varsin selkeästi omasta kannastaan olla tilaamatta takkia. Poikkeuksena oli kuitenkin muutamia kirjoitelmia, joissa selvästi kadutaan päätöstä olla tilaamatta takkia. Tilaushetkellä takki on tyrmätty täysin, mutta jälkeen päin haluttaisiinkin takki itselle erilaisista syistä. Vastaavanlaista katumusta ei ilmene miesten kirjoitelmissa. Naiset myös pitävät selkeästi pöllötakkia ihan ”kivana juttuna”, mutta asettuvat ikään kuin pöllötakin omistavien yläpuolelle. Pöllötakin omistamattomat naiset myös kuvailivat enemmän millaisia ovat pöllötakin omaavat henkilöt, kun miehet keskittyivät vain kertomaan omasta suhteestaan takkiin.

Naiset kirjoittivat paljon takin kalleudesta ja etenkin sen tyyliin sopimattomuudesta. Takkia pidettiin yleisesti rumana ja omaan tyyliin sopimattomana. Takki olisi ollut jotain sellaista, jonka kanssa ei olisi iljennyt liikkua yleisellä paikalla.

3.5 Pöllötakin omistavat naiset

Pöllötakin omistavat naiset kirjoittivat varsin monista asioista ja heidän tyyliinsä ei sinänsä ollut mitenkään yhtenäinen. Ensimmäisen vuoden tunnelmista puhuttiin paljon, koska nähtiin, että takin ostopäätökseen vaikutti paljon juuri nuo ensimmäiset kosketukset OKL:ään. Takin omistavat naiset korostivat takin laatua ja sen monikäyttöisyyttä. Takki koettiin hyväksi valinnaksi muun muassa siksi että se kesti sään kuin sään ja sopi arkiseen toimintaan campuksella. Kirjoituksissa oli huomioitu takin tuottama vastuu. Kirjoitelmissa tiedostettiin hyvin opettajuusleima ja takin uskottiin kertovan paljon asioita ulospäin. Punaisia päin kävelyn mahdottomuus pöllötakki päällä oli mainittu lähes jokaisessa

kirjoitelmassa. Takki oli monelle selkeä ylpeilyn aihe opiskelemaan pääsyn savutuksena. Moni tiesi jo etukäteen pöllötakista ja oli jo varautunut takin hankintaan.

Takista oltiin yleensä ylpeitä ja hankintaan tyytyväisiä. Joitakin vastaväitteitäkin oli mukana, joissa kaduttiin takin hankintaa. Takki oli hankittu hätäisin perustein ja nyt se lojui käyttämättömänä kaapissa.

Takin käytöstä sen omistavat naiset kirjoittivat kirjoitelmissa runsaasti, niin kuin tehtävänannossa pyydettiin. Näistä kirjoitelmista sai luonnollisesti parhaan kuvan siitä, miten takkia todellisuudessa käytetään ja millaisia tunteita käyttöön liittyy. Sävy oli joskus jopa selittelevä. Näytti, että haluttiin todistaa kuinka hieno juttu tämä takki on.

3.6 Vuosikurssit

Vuosikursseittain vastaajat jakautuivat seuraavasti:

TAULUKKO 3. Tutkimukseen osallistuneet vuosikurssin mukaan						
	Vuosikurssit					
	1.	2.	3.	4.	5.	n.
Henkilöitä	21	49	31	12	8	2
%	17 %	40 %	25 %	10 %	6 %	2 %

Aineisto painottuu selkeästi toiseen vuosikurssiin. Tämä ei ole mitenkään huono asia, sillä toinen vuosikurssi on myös ahkerin pöllötakin käyttäjä. Näin ollen heillä on myös eniten sanottavaa takista. Vastausten jakaantuminen eri vuosikursseille antaa kuitenkin laajemman kuvan opiskelijan ja pöllötakin välisen suhteen kehittymisestä. Vastauksissa ei vuosikurssien välillä ole suuria eroja, mutta tietyt asiat korostuvat eri vuosikursseilla.

Ensimmäisen vuosikurssin opiskelijat olivat juuri tehneet pöllötakkitilauksen, mutta eivät olleet vielä saaneet takkejaan. Moni perustelee tässä vaiheessa takin ostamatta jäämistä täysin rahakysymyksenä. Kirjoittajilla on jo hyvin samansuuntaiset käsitykset pöllötakin luonteesta kuin vanhemmillakin vuosikursseilla. Takilla tahdotaan juhlistaa OKL:ään pääsyä. Punaisia päin kävelystä ei kuitenkaan yhdessäkään tekstissä vielä mainita.

Toisen vuosikurssin kirjoitelmia oli selvästi eniten. Toinen vuosikurssi onkin pöllötakin parhainta käyttöaikaa. Takilla on paljon merkitystä kantajalleen. Myös takittomilla on paljon sanottavaa pöllötakin merkityksestä niille, jotka sen omistavat.

Kolmas vuosi tuntuu olevan kirjoitusten perusteella kriittinen vuosi. Takkia on käytetty aikaisempina vuosina runsaasti, mutta nyt syksyllä se on jäänyt kaappiin. Takin hohdokkuus tuntuu kadonneen ja pöllötakin käyttötilanteita tuntuu olevan vähemmän ja vähemmän.

Neljännellä vuosikurssilla ja sitä vanhemmilla suhtautuminen pöllötakkiin on jo seestynyttä. Takkia pidetään enää käytännöllistä syistä ja se muistuttaa menneistä ajoista. Takki nähdään enemmänkin ensimmäisten vuosikurssien juttuna ja nyt siihen suhtaudutaan jo hieman hymähdellen. Takin luomista signaalista ympäristöön ei enää mielipiteitä juurikaan esitetä.

4 Kirjoitelmien sisältö

Kyseessä olevaa aineistoa voi lähteä purkamaan ja analysoimaan monella eri tapaa. Tässä tapauksessa mieleen tulee ainakin tavat ryhmitellä kirjoitelmat vuosikurssin tai sukupuolen mukaan. Näin olen tehnyt edellä kuvaillakseni karkeasti aineiston rakennetta ja tyyliä. Mahdollista olisi myös laittaa takillisten ja takittomien kirjoitelmat eri pinoihin ja etsiä niistä vastakkaisia mielipiteitä. Ryhmittely antaisi selviä vastauksia kysymyksiin miksi hankkia takki tai miksi ei, mutta tarkoitus on kuitenkin nähdä kirjoitelmien taakse. On sama, onko kirjoittaja pöllötakin omistaja vai takin omistamisen vastustaja, he puhuvat kuitenkin samasta asiasta. Minun mielenkiintoni on kyllä vai ei -asetelman takana. Neljäs tapa onkin olla ryhmittelemättä aineistoa mitenkään luokkiin, vaan lähteä etsimään yhteisiä

kokoavia teemoja koko aineistosta. Teemoittamisen yksityiskohtiin olen perehtynyt syvemmin luvussa 5.4.

Pelkkä vaatekappale takki ei vain ole. Kirjoitelmissa otetaan selkeästi kantaa puolesta ja vastaan – selitellään ja jopa haukutaan. Takki koetaan hyvinkin henkilökohtaiseksi. Aineistosta nostetuina esimerkein pyrin seuraavaksi hahmottamaan niitä ulottuvuuksia, joihin pöllötakin kantaminen kirjoittajien mielestä vaikuttaa.

4.1 Takin käytön rajoitukset ja mahdollisuudet

Pöllötakki ei ole normaali takki, jonka arvoa ja käyttöä voitaisiin arvioida samoilla argumenteilla kuin tavallisen takin. Jos takki tavallisesti valitaan käyttötarkoituksen tai ulkonäön mukaan, pöllötakin käyttöön vaikuttavat monet muutkin varsin mielenkiintoiset perusteet. Sen suosio OKL:n opiskelijoiden joukossa on suuri, vaikka monet pitävät pöllötakkia varsin epäesteettisenä vaatekappaleena.

Koko riepu on yksinkertaisesti hemmetin ruma. (mies 2.vsk 42)

-- huh huh, kuinka ne kehtaa kulkea tuollaiset päällä. (nainen 2.vsk 5)

En kyllä missään nimessä ostaisi Pöllö-takin näköistä takkia tuohon hintaan, jollei siinä olisi juuri sitä pöllömerkkiä rinnassa kertomassa siitä, mihin yhteisöön minä kuulun.” (nainen 1.vsk 43)

Takki on säilyttänyt mallinsa ja värinsä jo pitkään. Muodit ja trendit tulevat ja menevät, mutta pöllötakissa kiteytyy jotain ajatonta, joka saa opiskelijat vuodesta toiseen tilaamaan tämän vaatekappaleen. Pöllötakki onkin jotain muuta kuin vaatteilla koreilua. Sen käyttötilaisuudet ja -paikat ovat kuitenkin varsin harkittuja. Takkia ei pueta päälle milloin vain.

Se ei ole vain takki. Olen huomannut sen käytön omalla kohdallani rajoittuvan vain Jyväskylän rajojen sisälle. Esimerkiksi kotipaikkakunnalla en sitä juuri ole käyttänyt. (nainen 2.vsk 8)

-- ei voi kulkea J:kylän ulkopuolella, tai luullaan aivan hulluksi!
(nainen 2.vsk 5)

Takin käytön suhteen ensimmäinen monesta kirjoitelmasta esiin nouseva seikka on takin käytön rajoittuneisuus. Tavallisen takin käyttö harvoin rajoittuu esimerkiksi maantieteellisin perustein. Näyttää, että pöllötakin käyttö kuitenkin kuuluu pääosin vain Jyväskylän kaupunkiin, jossa se tunnetaan ja jossa se ikään kuin kuuluu katukuvaan.

Entä tien ylitys suojatietömästä kohdasta tai pyöräily jalkakäytävällä pöllötakki päällä? Kaikki JKL:n mummot ja muutkin ihmiset tietävät, mikä pöllötakki on ja mitä meistä tulee. (nainen 2.vsk 8)

Muutamissa kirjoitelmissa takin käytöstä Jyväskylän ulkopuolellakin kuitenkin kerrotaan. Silloinkin käyttöön liittyy jotain muuta kuin vain pelkkää lämpimän takin päällä pitoa.

-- ja mikä hienompaa kuin liikkua pienellä paikkakunnalla takissa, joka osoittaa 'suurta viisautta'. (nainen 1.vsk 16)

Pöllötakki on mielestäni mitä mainioin OKL:n muuttumattomuuden ilmentymä. Keski-pohjanmaan kyliltä kaupunkiin muuttavat oman kylän ylpeydet sillä kuitenkin haluavat opiskelunsa alkamista vanhoille opettajille kotona käydessään viestiä. (mies 5.vsk 36)

Takki koetaan vieraaksi ympäristössä, jossa sen symbolinen arvo ei ole yleisessä tiedossa. Pöllötakki on monelle kirjoittajalle tietynlainen arvomerkki, jonka arvon uskotaan avautuvan vain takin tuntijalle. Ilman tätä tietoa pöllötakki muuttuu tavalliseksi pusakaksi, joka ei ole edes kovin muodikas. Koko takin käytön idea on tietoisuudessa sen osoittamasta arvosta. Jyväskylän ulkopuolella harva tietää pöllötakin historiasta ja sen viestistä ympäristöön. Tällöin myös takki jää Jyväskylän asuntoon lomalle lähdettyä. Opettajapiireissä se kuitenkin on tuttu vaatekappale. Moni kokee ylpeyttä opiskelupaikastaan, ja tahtoo sen myös julkisesti näyttää. Tällöin takkia näytetään pidettävän myös Jyväskylän ulkopuolella.

Jyväskylän kaupungin rajat eivät ole ainoita asioita, jotka rajoittavat takin käyttöä. Kaupungin sisälläkään takki ei ole joka paikan takki.

Baariin se päällä ei voi mennä, mutta se käy kyllä melkein kaikkiin muihin arkisiin tilanteisiin. (nainen 5.vsk 35)

-- en esimerkiksi liikunnalle mennessä...[pue pöllötakkia] (nainen 4.vsk 14)

pöllötakki on osoittautunut myös käytännölliseksi. Se on hyvä välimuototakki syksyllä ja keväällä. (nainen 2.vsk 27)

Takki koetaan käytännölliseksi ja käteväksi kuin luokanopettaja itse. Se ei ole baaritakki, mutta arkeen ja liikuntaan se sopii. Liikuntatieteenlaitokselle toiset tosin eivät mene pöllötakin kanssa, ilmeisesti koska siellä on vastassa suuri joukko mustia liikuntatieteen opiskelijoiden takkeja. Nämä esimerkit osoittavat, että takin omistajalla on selvä kuva siitä, että takki päällä hän edustaa jotakin. Takin käyttö rajoittuu tilanteisiin, jotka eivät aiheuta häpeää kantajalleen eikä myöskään takille. Takissa on jotakin pyhää.

Ajattelinkin että liitän takkiin jonkun kangasmerkin ja rintanappeja, että erotun vähän joukosta, ja ettei tarvitse olla niin asiallinen kun muut huomaavat, että se on vaan tollain poeka, joka pilaa takkinsa jollain ylimääräisellä ja siten häpäisee kunniallisen pöllölogon. (mies 2.vsk 41)

Takin tuntuu asettavan myös käyttäytymiselle tiettyjä rajoja. Toiset tuntevat tästä ylpeyttä, toisille se taas on taakka. Tämä on yksi valintaperuste, kun opiskelija miettii haluaako hän pukeutua tänään pöllötakkiin vai johonkin muuhun. Takki on viitta, joka kantaa mukanaan monenlaisia kuvitelmia. Oleellista on se, mitä takinkantaja itse luulee muiden takissa näkevän. Tällöin takin koetaan, joko rajoittavan tai jopa vapauttavan toimimaan.

Takki päällä ei voi kulkea anonyyminä, vaan se kertoo minusta: olen tai opiskelen opeksi. Eikä pöllötakki päällä voi mennä päin punaisia liikennevaloja (nainen 4.vsk 38)

-- ei häiriköidä, ei eletä. Ollaan patsaita. Ollaan sovinnaisia. Minä olen opettaja, mutta en tuota muuta. Minulla on pöllötakki. Kaapissa. (nainen 2.vsk 29)

Pöllötakki antaa luvan käyttäytyä lapsellisesti. Ihmiset jopa odottavat pöllötakin kantajan kieriskelevän lumihangessa tai laulavan jotakin lasten laulua. (nainen 2.vsk 15)

Pöllötakki ei ole vain opiskelijan arkivaate, vaan sen käyttö näyttää velvoittavan tietynlaiseen käyttäytymiseen. Takki päällä kannetaan jotain merkillistä opettajuuden myyttiä, joka ohjaa käyttäytymistä opettajaan liitettävien ominaisuuksien suuntaan.

4.2 Opettajuus

-- takki edustaa luokan-opettajia ja sen myötä tiettyjä opettajille kuuluvia arvoja. (mies 4.vsk 23)

-- yhdistää minuun kenties ominaisuuksia (opettajastereotyyppioita). (mies 2.vsk 17)

Vaikka takki hankitaan opiskelujen alkumetreillä ja sen käyttö kiteytyy pääosin muutamaankin ensimmäiseen opiskeluvuoteen, opiskelijat tuntuvat takki päällä edustavansa myös valmiita opettajia. Opettajiin normaalisti liitettävät uskomukset koetaan koskevan myös pöllötakkiin pukeutuneita opiskelijoita. Kirjoitusten perusteella tämä opettajuus on jonkinlaista lainkuuliaisuutta, korkeaa moraalialia, siveyttä sekä iloista ja avointa mieltä. Kirjavasta opettajaksi opiskelevien joukosta tulee pöllötakit päällä varsin yhtenäisen näköinen joukko.

Tämä joukko kantaa väistämättä päällään stereotyyppistä näkemystä luokanopettajasta. Tämän kuvan vaaliminen on kirjoitusten perusteella hyvinkin tiedostettua toimintaa.

En koe tarvetta identifioitua pöllötakin kaltaisen univormun kautta 'homogeeniseen' OKL-opiskelijoiden joukkoon. Katsoisin näin kantavani ylläni jonkinlaisia periaatteita ja ajattelumalleja, jotka yhdistäisivät minut muihin samassa laitoksessa opiskeleviin. Olen kuitenkin useassa tapauksessa tuntenut oman ajatteluni kovin erilaiseksi -- (mies 2.vsk 31)

Jos toiselle pöllötakki on kauhistus, niin toiselle se on hyvinkin merkittävä vaatekappale.

Minä liioittelisin jos sanoisin identiteettini rakentuvan pöllötakin ympärille. Kyllä se kuitenkin edustaa jotakin siitä, miksi minä olen tässä kirjoittamassa. (nainen 2.vsk 15)

Pöllö-takki olisi vahvistanut opettajuuttani ja tulevaa opettajan roolia.” (nainen 1.vsk 16)

Minä tulin tänne, miksi en siis olisi kaikkea sitä, mitä minun kuuluukin olla.” (nainen 2.vsk 15)

Pöllötakin kautta voidaan kokea jotain ylevämpää kuin vain kuulumista johonkin opiskelijaryhmään. Opettajuutta pidetään yleensä varsin kokonaisvaltaisena asiana, johon kietoutuu niin aineenhallinta, kasvatusnäkemys kuin oma persoona. Tämän lisäksi opettajuudella on pitkät historialliset perinteet ja kaikilla Suomen kansalaisilla on pitkä kokemus koululaitoksesta ja tätä kautta myös opettajista. Opettajuus on siis jotain sellaista, joka on koskettanut meitä kaikkia, ja näin ollen siitä on myös kehittynyt varsin vahvoja tunteita sisältävä käsite. Tämä käsite pitää sisällensä niin hyviä kuin huonojakin puolia. Pöllötakki näyttäisi olevan yksi väline, jolla opiskelija joko haluaa näyttää tai olla näyttämättä sitoutumisensa tähän opettajuus-käsitteeseen. Pohtiessaan takkivalintaa aamulla OKL:n opiskelija ei aina pelkästään ajattele säätä tai käyttötilannetta, vaan hän

mieltii myös omaa opettajuus-käsitettään ja sitä, haluaako hän näyttää ulospäin lukeutuvansa opettajien kastiin.

4.3 Ylpeys

Pöllötakki on ainakin opiskelijien alussa myös ylpeilyn väline. Puhdas sininen takki hohtavin valkoisin raidoin on mukava pukea aamulla päälle ja tuntee, että on saavuttanut jotain arvokasta ja jopa kadehdittavaa.

Pääsyynä [takin ostoon] oli osallistua ja tulla osalliseksi oman yhteisön perinteeseen. Koska olin ajatellut päässeeni arvostettuun opinahjioon, halusin mainostaa pätevyytteni! (nainen 2.vsk 1)

Olenko saavuttanut elämässäni jotain tärkeää? kyllä olen; kuulun johonkin ryhmään... jota pöllötakki symbolisoi. (nainen 2.vsk 9)

Pitäähän sitä vähän näyttää, että 'hei en mä mikään turha jätkä/likka oo'. (nainen 1.vsk 43)

-- takeilla ikäänkuin leuhkitaan; olen osa tällaista ryhmää, tietäkää kaikki. (nainen 3.vsk 12)

Opiskelu opettajankoulutuslaitoksessa koetaan edelleen pääosin ylpeilyn aiheeksi. Tämä ei tarkoita suoraan sitä, että opettajan ammatti, johon täältä valmistutaan, kuitenkaan koettaisiin suureksi saavutukseksi, mutta hankala pääsy opiskelemaan ja monen pitkäaikaisen haaveen toteutuminen, tekee opettajankoulutuksen aloittamisesta hohdokkaan. Moni on hakenut laitokseen jo useita kertoja ja nähnyt paljon vaivaa päästäkseen sisään. On hienoa aloittaa opinnot laitoksessa, johon vain harvat pääsevät ja jossa opintojen uskotaan olevan monipuolisesti kehittäviä. Kirjoituksista käy ilmi, että myöhemmin tämä hohdokkuus kuitenkin rapisee. Takki jää naulakkoon ja ylpeys omasta laitoksesta vaihtuu joskus jopa häpeään.

Minulla on pöllö-takki, mutta sitä ei juuri päälläni näy itse tunsin itseni mahdollottoman typeräksi mennessäni Forumiin saporot päässä ja pöllötakki ylläni. (nainen 2.vsk 39)

Pöllötakki oli alkuvaiheessa kovassa käytössä, mutta ajan kuluttua se menetti viehätöksensä. (nainen 4.vsk 37)

Ehkä nyt viisaampana olisin jättänyt takin ostamatta. (nainen 2.vsk 1)

-- aluksi kannoin tätä luomusta päälläni ylpeydellä -- kevät talvella en enää kyennyt laittamaan sitä päälleni. Halusin olla jotain muuta kuin mitä se viesti. Takkihan leimaa sinut heti kunnan mallikansalaiseksi. (nainen 2.vsk 10)

-- joskus vaan säälien katson kun saman näköisissä takeissa edelleen pyörii opiskelijoita. (nainen 13.vsk 11)

Ajan kuluessa pöllötakista katoaa osaksi sen viehätys. Vanhemmat vuosikurssit suhtautuvat kriittisemmin takin käyttöön. Mietitään minne takin viitsii pukea ja minne ei. Takin kirjoitetaan kuuluvan enemmän opiskelun alkuaikaan kuin myöhemmälle ”kypsälle” opiskelijalle.

Ylpeys ja häpeä ovat sanoja, jotka liittyvät pöllötakkiin. Ylpeitä ollaan saavutuksesta päästä opiskelemaan luokanopettajaksi, mutta toisille joko pöllötakin ulkonäkö, toiset opiskelijat, laitoksen toiminta tai opettajan ammatin maine aiheuttaa häpeää, joka saa muuten käytännöllisen takin jäämään vaatekaappiin tai kokonaan kaupan hyllylle.

4.4 Raha

Opintojen alussa opiskelijat itse eivät ole ainoita, jotka kokevat ylpeyttä uudesta opiskelupaikastaan. Monet vanhemmat arvostavat edelleen opettajan ammattia, ja ovat ylpeitä lastensa saavutuksesta. Pöllötakki edustaa myös vanhemmille kunniallista ammattia

ehkä vielä enemmänkin kuin opiskelijalle itselleen. Monet isät ja äidit ovat valmiita auttamaan lastaan tämän statussymbolin hankinnassa.

-- ja isä lupasi kustantaa! (nainen 2.vsk 1)

-- takki olisi jäänyt hankkimatta, jollei mummo olisi tarjoutunut maksamaan sitä. (nainen 2.vsk 25)

Äiti maksaa takin. (nainen 2.vsk 29)

-- ja ärsyttää kun monen vanhemmat maksoivat takin. (nainen 2.vsk 34)

Monille vanhempien rahallinen apu oli se viimeinen sinetti hankintapäätökselle. Mieli tekisi hankkia, mutta hinta tuntuu kovalta. Useat pitävätkin takkia liian kalliina ja perustelivat ostamatta jättämistä takin hinnalla. Hintaa kauhistelivat niin takin omistajat kuin sen hankkimatta jättäneet.

Taloudellinen tilanne antoi periksi ja pystyin hankkimaan takin. (nainen 2.vsk 28)

En ostanut takkia -- mieli teki kovasti, mutta rahan säästämiseksi jouduin tekemään kielteisen päätöksen. (nainen 1.vsk 16)

En ostanut pöllö-takkia, koska se ei vain yksinkertaisesti ole minusta 500 mk:n arvoinen. (nainen 2.vsk 6)

En hankkinut pöllötakkia koska 'takkifunktion' vuoksi se ei ollut tarpeellista: saan samalla hinnalla enemmän oman tyyliseni takin kaupasta. Myöskään siitä toisesta syystä – josta uskon useimpien takin hankkivan – en itse halunnut takkia. Tämä syy on se sellainen 'minulla on tällainen takki, koska olen yliopistossa ja minusta tulee

luokanopettaja -- (nainen 3.vsk 12)

Kuten viimeisestä lainauksesta käy ilmi, hinta ja raha eivät kuitenkaan ole se päällimmäinen syy, miksi toiset ostivat takin ja toiset eivät. Ostopäätöksen takaa löytyy paljon muita merkityksellisempiäkin asioita.

4.5 Opiskeluelämä

Pöllötakki on vahvasti mukana myös opiskelijaelämässä. Sen lisäksi, että pöllötakki on monelle arkitakki, on se myös opiskelijarientojen pukeutumisvaruste. Pöllötakissa Jyväskylän OKL:n opiskelijat ovat yhtenäinen opiskelijajoukko, jonka riveissä on varmasti mukava seisoa. Vaikka pöllötakki monella jää usein kaappiin, niin opettajaksi opiskelevien talvipäiville ja itsenäisyyspäivän soihtukulkueeseen sekä OKL:n omiin juhliin takki puetaan päälle. Talvipäivät on kaikkien Suomen opettajankoulutuslaitosten yhteinen tapahtuma, jonne yhdeksi viikonlopuksi vuodessa opiskelijat kokoontuvat pitämään keskenään hauskaa. Tällöin on varsin mukavaa kuulua juuri tähän Jyväskylän OKL:ään.

Erityistä hyötyä takista on ollut itsenäisyyspäivän kulkueessa sekä talvipäivillä. Soihtukulkueen etupää (OKL:n opiskelijat, joilla oli ylioppilaslakki ja pöllötakki) oli hienon näköinen. (nainen 2.vsk 25)

Talvipäivillä ja muissa opiskelijatapahtumissa se erottaa meidät muista punahaalarisista. (nainen 3.vsk 24)

Monelle, varsinkin Jyväskylässä syntyneelle, pöllötakki kuuluu olennaisena osana opiskeluun OKL:ssä. Pöllötakkeja on vilissyt Normaalikoulun käytävillä ja Jyväskylän kaduilla oppilaan koko iän, ja näin pääseminen OKL:ään on suorastaan vaatinut tämän opiskelun tunnusmerkin hankkimisen.

Minulle oli itsestään selvyys, että ostan pöllötakin, sillä olen jyvaskyläläinen ja olen jo kauan tiennyt mikä se pöllötakki oikein on. (nainen 2.vsk 7)

OKL:n päästyäni kaverit 'kuittailivat/irvailivat' pilkesilmäkulmassa että 'joko pöllö-takki on hankittu. (mies 1.vsk 20)

-- pöllö-takki - opiskeluelämän symboli -- (nainen 2.vsk 8)

Sen lisäksi, että takki on säilyttänyt värinsä ja mallinsa pitkään, myös sen rinnassa oleva pöllö ei ole kokenut suuria muutoksia. Pöllön vieressä on opiskelujen aloitusvuoden vuosiluku. Tämä luku on varsin oleellinen osa pöllötakkia. Numero sekä yhdistää omaa vuosikurssia että tarjoaa mahdollisuuden tarkkailla toisten opiskelijoiden etenemistä opiskeleissa. Erilaisten numeroiden bongailu campuksella on varsin yleinen huvi: ”Tänään näin takin, joka oli vuosikurssia –96!” Vanhemmat opiskelijat tunnistavat fuksit hohtavan kirkkaasta takista ja uusimmasta vuosiluvusta. Nuoremmat kurssilaiset taas luokittelevat uusia kasvoja vuosilukujen perusteella eri vuosikursseihin. Vuosiluku on pöllötakkien sisäinen erottelujärjestelmä. Se antaa myös takille henkilökohtaisempaa merkitystä. Oman opiskeluaajan aloitusvuosi on monelle hyvin merkityksellinen vuosi.

-- [pöllötakki] yhdistää meidät ja samalla erottaa rinnassa loistavalla vuosiluvullaan. (nainen 3.vsk 24)

Minulle oli tärkeää hankkia se sinä vuonna kun tulin yliopistoon koska siinä näkyy se vuosiluku. (nainen 2.vsk 28)

-- nainen sanoi: 'Anteeksi, tulin vain katsomaan, mitä vuosimallia olet. Itse aloitin OKL:ssä 1983. (mies 4.vsk 23)

Pöllötakilla on selvä yhdistävä luonne. Se tuo yhtenäisyyden tunnetta oman yhteisön sisälle. Kaikkia pöllötakki ei omassa laitoksessaakaan miellytä. Sen lisäksi, että kaikki eivät halua omaa opettajuuttaan korostaa pöllötakilla, toiset haluavat sitoutua irti myös OKL:n opiskelijajailmapiiiristä.

Pöllötakki, kuten haalaritkin, edustavat kuitenkin mielestäni ääliömäistä sopulisukuista laumasieluisuutta -- symboleja OKL:n tekopirteille pakkososiaalisoinnille ja 'jee, me ollaan niin hyviä kavereita' mentaliteetille. (mies 2.vsk 42)

Sen pitäis olla punainen ja se pöllö pitäisi potkia siitä pois -- ihmiset näyttää vähän typeriltä kun ne tulee takit päällä vastaan kaupungilla. (mies 2.vsk 30)

Ajatuksena oli myös se, että en halua ulkopuolisten silmissä leimaantua, ja pöllötakki olisi OKL:n 'eliittiluokan' tavaraa. (nainen 3.vsk 19)

Pöllötakki huomataan myös muissa opiskelijapiireissä. Ne herättävät luonnollisesti tunteita laidasta laitaan riippuen katsojan käsityksistä OKL:n ihmisistä ja toiminnasta. Kaikilla ainejärjestöillä on omat haalarit, mutta Jyväskylässä vain OKL:llä ja Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnalla on omat takit.

-- kerran eräs tuttuni joka opiskelee matematiikkaa täällä JKL:ssä haukkui sen takin ihan maan rakoon. (nainen 2.vsk 28)

Opiskelin vuoden varhaiskasvatuksen laitoksella ja koko ajan oli aikomuksena hakea vielä kerran OKL:een. Vuoden verran tuli siis kateellisena katsella sinitakkisten menoa. (nainen 3.vsk 24)

-- sellaiset ihmiset eivät tilaa pöllötakkia, jotka ovat OKL:ssä viettämässä ns. välivuotta eli tullut tänne kun ei muualle päässyt. (nainen 1.vsk 2)

Pöllötakki on muisto opiskeluvuosilta. Vaikka takki monella myöhemmin jää vain halkojentekotakiksi kesämökille, niin kuitenkin se muistuttaa yhdestä elämän, monelle varmasti mukavasta, ajanjaksosta. Pöllötakilla on jo pitkät perinteet Jyväskylässä ja näin ollen se ei ole vain yksi hauskuus opiskelujen varrelta, vaan jopa ylioppilaslakkiin

verrattava kapine, joka kertoo opiskelusta ja saavuttamisesta. Yhtä vähän moni kokee pöllötakilla olevan myöhemmin käyttöä kuin ylioppilaslakilla, joka kerran vuodessa pistetään päähän ja tämän jälkeen taas haudataan komeron pohjalle.

Pöllö-takki inhoni on jo lieventynyt. Ehkä liikaakin. Haluaisin oman.
(nainen 2.vsk 34)

-- pöllö-takki on traditio ja sillä on merkitystä erityisesti Jyväskylässä opiskelleille ja opiskeleville luokanopettajille. (mies 4.vsk 23)

-- takki toimii myös muistona jälkikäteen. Mukava sitä on katsella 20 vuodenkin päästä. (mies 1.vsk 26)

4.6 Ryhmä

Pöllötakin hankinta sijoittuu ensimmäisen vuoden syksyyn. Opiskelujen aloittaminen on monelle myös uuden elämänjakson aloittamista. Muutto kotoa, uusi paikkakunta ja uudet ihmiset sekä uuden opiskelutavat aiheuttavat epävarmuutta. Moni kirjoittaja kokee, että pöllötakin hankinta toi turvallisuutta ja hyväksyntää omassa opiskeluryhmässä. Osa koki takin hankinnan jopa velvollisuudeksi.

-- alkuhämmästyksen jälkeen oli mahdollisuus takertua johonkin tuttuun ja turvalliseen tavarahan. (nainen 4.vsk 37)

Fuksin näkökulmasta katsoen näytti nimittäin siltä, että kaikki pöllötakkien omaavat henkilöt tunsivat toisensa. (nainen 2.vsk 40)

Saapa nähdä seuraako valinnastani [en tilannut takkia] nyt se että en

pääse 'sisälle' OKL:n ilmapiiriin. (nainen 1.vsk 3)

Opiskelija on alkutaipaleella vaikutteille altis. Vaikka pöllötakin omistaa vain vähän yli puolet (tämän tutkimuksen perusteella 52 %) opiskelijoista, niin takki on kuitenkin varsin hallitseva näky campuksella. Helposti syntyy käsitys siitä, että kaikki omistavat takin ja kaikkien on hankittava takki.

Kaikki hokivat että se on niin ajaton ja käytännöllinen. (nainen 1.vsk 3)

Voin jopa ylpeillä sillä, että pysyin lujana, enkä sortunut pöllötakin aiheuttamaan villitykseen. (nainen 2.vsk 6)

-- ostoon liittyy myös sosiaalista painostusta. Ostan sen koska muutkin ostaa! (mies 1.vsk 26)

Pöllötakin kautta koetaan yhteenkuuluvuutta omaan ryhmään ja oman laitoksen opiskelijoihin. Enää ei ollakaan aivan yksin uusissa ympyröissä, vaan takki päällä tunnetaan kuuluvan suurempaan joukkoon. Takki päällä ollaan ulospäin yhtä mukavia ja sosiaalisia kuin ympärillä olevat muut samanlaiseen takkiin pukeutuneet ihmiset.

Tunnen kuuluvani 'sen kautta' johonkin ryhmään. (nainen 2.vsk 7)

Mukavaa mielestäni on, kun voi hymyillä tietyllä tapaa vastaan tulevalle pöllökselle, vaikei tuntisikaan sen kantajaa. (nainen 2.vsk 27)

Pöllö-takin omistajan luonteen voi jo takin perusteella arvata. Hän on luotettava, avoin sosiaalinen yms. yms. (nainen 5.vsk 35)

Pöllötakki on selvä ryhmätunnus. Takki päällä kuulut tiettyyn ”jengiin”. Toinen opiskeluvuosi on pöllötakin kulta-aikaa. Tällöin halu toimia yhdessä, sitoutua ryhmään ja halu osallistua opiskelijaelämään on varsin kova. Myös opiskelutyö OKL:ssä korostaa ryhmää ja ryhmässä toimimista ja oppimista. Pöllötakki on yksi väline tunnustaa omaa viiteryhmäänsä. Toisille tällainen yhtenäinen pukeutuminen on kauhistus, toisille taas voimaa antavaa. Moni kirjoittaa jättäneensä takin ostamatta juuri siitä syystä, että he eivät halunneet pukeutua samalla tavalla kuin ihmiset ympärillä. Pöllötakki olisi tasapäistänyt liikaa ja oma yksilöllisyys olisi jäänyt liikaa taka-alalle.

Koko kakkosvuosikurssi vaikuttaa pukeutuneen pöllötakkiin kuin univormuun. (nainen 2.vsk 29)

-- sama asia kun TPS:n verkkarit. (mies 3.vsk 21)

Samanlaisuuden korostaminen vaatteilla / uniformuilla tuo minulle mieleen huonoja asioita ja jäänteitä tukahdetuista vapauksista. (mies 3.vsk 21)

Tiedostaen tai tiedostamatta takin kautta liitytään tiettyyn joukkoon.

-- [ostohetkellä] pohdin tyyliin: 'otanko takin vai en ? En tyyliin: 'Haluan kuulla johonkin porukkaan vai en?' (mies 2.vsk 18)

Tämä joukko on ne ihmiset, jotka omistavat pöllötakin. Ryhmän kuitenkin tekevät ihmiset eivät takit. Takki päällä edustat tai ainakin sinut liitetään muihin pöllötakin omistajiin. Osa kirjoittajista on sitä mieltä, että takin kantajat eivät tee aina oikeutta takille tai sen edustamille asioille. Pöllötakki ei jää kaappiin ainoastaan sen vuoksi, että se olisi tyyliin tai opettajuuden rooli koettaisiin liian raskaaksi, vaan myös sen takia, että takin kuvitellaan yhdistävän kantajansa sellaisiin ihmisiin, joihin hän ei haluaisi samaistua.

-- viestii ryhmään kuulumista, johon aina en itse haluaisi kuulua. (nainen 2.vsk 39)

Osa pöllötakkeilijoista edustaa minusta wanna bee sisäpiirissä tai ainakin mahdollisimman tuntumassa -joukkoa, sellaisia säälittäviä, vähän yksinäisiä aina roikkujia, jotka tuntevat itsensä tärkeiksi tärkeiden ihmisten läheisyydessä. (nainen 3.vsk 22)

Pöllötakkiin liittyy näin myös oleellisesti erilaiset sosiaaliset tarpeet. Hankintapäätökseen ja takin käyttöön vaikuttaa muun muassa tarve sitoutua ryhmäänsä ja tuntea kuuluvansa tähän joukkoon tai juuri päinvastainen tarve tuntea itsenäisyyttä ja yksilöllisyyttä tässä suuressa opettajaksi opiskelevien joukossa.

OSA II - pöllötakin pinnan alla

5 Tutkimusmetodi

Varton (1992) mukaan ihmistä tutkittaessa muuna kuin biologisena ilmiönä laadulliset menetelmät ovat ainoita eettisesti oikeita menetelmiä. Tutkimusmenetelmässä ei saa tehdä mitään sellaista, mikä esineellistäisi tai ohentaisi tutkimuskohdetta siten, että tutkimuskohteeseen kuuluva merkitysten kokonaisuus tuhoutuisi. Laadullinen tutkimus ottaa huomioon sen, että sekä tutkija että tutkittava ovat samassa “elämismaailmassa”. Tätä merkitysten kokonaisuutta ei millään tavalla voi erottaa. (Varto, 1992. 14–15). Alasuutari (1999, 31) ei ole yhtä jyrkkä tekemään tiukkaa rajanvetoa laadullisen ja määrällisen tutkimuksen välille. Kysymys on enemmänkin jatkumosta. Hänen mukaansa laadullista tutkimusta kuvaa hyvin termi arvoituksen ratkaiseminen, kun taas määrällinen tutkimus muistuttaa enemmän klassista luonnontieteellistä koeasetelmaa (Alasuutari 1999, 32). Tutkiessani merkityksiä laadulliset menetelmät ovat edellisiin viitaten luonnollinen valinta.

Laadullista tutkimusta voi tehdä monella erilaisella metodilla. Tutkimusmetodi koostuu niistä toimista, joiden avulla tutkija tuottaa havaintoja ja niistä säännöistä, joilla havaintoja voidaan sitten tulkita. Tutkimusmetodin on oltava sopusoinnussa tutkimuksen teoreettisen viitekehyksen kanssa. Jäsennelty metodi omalta osaltaan ehkäisee omien ennakkoluulojen siirtämistä tutkimukseen. Hyvä metodi antaa aineistolle mahdollisuuden yllättää tutkija. (Alasuutari 1995, 72–73.) Valitun metodin on oltava myös joustava niin, että tutkimuksen edetessä metodi sallii myös aineiston tai analyysin tuomien uusien näkökulmien huomioon ottamisen. Kiviniemi (2001) pitää aineiston keruun ja teorian kehittämisen vuorovaikutusta luontevana laadullisessa tutkimuksessa. Aineiston analysoinnin kautta kehitetyt käsitteet eivät välttämättä ole vielä lopullisia, vaan muokkautuvat ja antavat uusia suuntia tutkimukselle. (Kiviniemi 2001, 73) Alasuutaria lainaten: ”Teoreettinen viitekehys määrää sen, millainen aineisto kannattaa kerätä ja millaista menetelmää sen analyysissä käyttää. Tai päin vastoin aineiston luonne asettaa rajat

sille, millainen tutkimuksen teoreettinen viitekehys voi olla ja millaisia metodeja voi käyttää.” (Alasuutari 1995, 74.)

Alasuutari viittasi aineistolähtöisyyteen. Tutkimuksessani olen lähtenyt juuri tästä aineiston ehdoilla etenemisestä. Selkeästi on ollut nähtävillä pöllötakin vaikutus ihmisten käyttäytymiseen. Tätä käyttäytymistä ohjaavat rakenteet sen sijaan ovat tutkijalta piilossa. Teoreettisen viitekehysten luominen vain tämän pohjalta on hyvin vaikeaa. Näin ollen on lähdettävä siitä, että ihmiset on saatava ensin kertomaan omasta suhteestaan pöllötakkiin. Vasta tämän jälkeen on mahdollista lähteä luomaan teoriaa ilmiön tueksi. Tarvitsen siis Alasuutarin (1995, 68) mainitsemia johtolankoja päästäkseni arvoituksen jäljille. Oikein kerätty aineisto antaa mahdollisuuden myöhemmin löytää vihjeitä pöllötakin luonteesta ja merkityksistä.

5.1 Aineistonkeruumenetelmästä

Laadullisessa tutkimuksessa aineiston keruuseen on monenlaiset mahdollisuudet. Perinteisimpiä ovat mm. erilaiset haastattelut kuten teema- ja ryhmähaastattelu, havainnointi tai toimintatutkimus (ks. Eskola & Suoranta 1998). Alasuutarin (1995) mukaan tutkittaessa merkitysrakenteita, eli sitä miten ihmiset hahmottavat ja jäsentävät erilaisia asioita, aineiston tulee olla tekstiä, jossa he puhuvat asioista omin sanoin, ei niin että he joutuvat valitsemaan tutkijan jäsentämistä vastausvaihtoehdoista (Alasuutari 1995, 73). Tämä vaatimus poistaa mahdollisista aineistonkeruumenetelmistä erilaisten vastauslomakkeiden käytön, havainnoinnin ja tiukasti strukturoidun haastattelun. Moilanen ja Räihä (2001) painottavat taas rikasta ja monipuolista aineistoa merkitysten tulkinnassa. Merkitysten tulkinnassa on usein kyse nyansseista, ja näin rikas aineisto avaa mahdollisuuksia erilaisten tulkintojen konstruointiin. Suppea aineisto ei tarjoa riittävästi mahdollisuutta kilpailevien tulkintojen vertailuun eikä tulkintojen pienten yksityiskohtien erottelemiseen. (Moilanen & Räihä 2001, 53.) Moilasan ja Räihän ohjeiden mukaan aineistoni pitäisi siis olla yksittäisiä haastatteluja laajempi. Suurten ihmismäärien haastattelu on ajankäytöllisesti mahdotonta, joten jäljelle jää kirjoitelmien tai muiden informanttien itse tuottamien aineistojen keruu.

Kokemusten kartoittamiseen Moilanen ja Räihä (2001, 53) tarjoavat protokollakirjoittamista, jossa kirjoittaja siirtyy johonkin tilanteeseen ja kirjoittaa tästä

tilanteesta mahdollisimman autenttisesti, ilman ylimääräistä selittelyä tai tulkintaa. Tällaiset kirjoitelmat tuottavat laajan aineiston, josta tutkijan on mahdollista useiden eri tulkintojen ja johtopäätösten kautta löytää yhteneviä teemoja ja taustalla vaikuttavia rakenteita. Protokollakirjoittaminen on lähellä Eskolan ja Suorannan (1995, 112) mainitsemaa eläytymismenetelmää, jossa informantit kirjoittavat lyhyitä kirjoitelmia tutkijan ohjeiden mukaan. Eläytymismenetelmässä kuitenkin kirjoitetaan useita tarinoita hieman varioidusta kertomuksesta. Tutkimusasetelma vastaa hieman laboratorioskokeita, jossa yhtä muuttujaa kerralla muuttaen pyritään saamaan johdonmukaista käyttäytymistä aikaan. Eläytymismenetelmän vastaukset sisältävät stereotyyppien lisäksi sellaisia merkkejä ja vihjeitä, jotka ruokkivat tutkijan tieteellistä mielikuvitusta. (Eskola & Suoranta 1998, 112–118.) Eläytymismenetelmä tai protokollakirjoitus voisivat mahdollisesti olla välineitä, joilla tutkia arkipäivän merkityksenantoa.

Tutkimusongelmani sisältää myös etnografisia piirteitä. Tutkimushan kohdistuu opiskelijakulttuurin yhteen ilmenemismuotoon. Etnografisella tutkimuksella on perinteisesti kartoitettu vieraita kulttuureita, mutta tutkimustapa on tullut myös kasvatustieteiden puolelle (esim. Laine 1997). Laine on kartoittanut koulumaailman valtaan, tilaan ja rooleihin liittyviä merkityksiä tutustumalla koulumaailmaan ns. sisältä päin. Hän käyttää tutkimusotteestaan nimitystä hermeneuttis-rekonstruoivaksi metodi. Tällä lähestymistavalla pyritään luomaan kuva arkipäivän toiminnasta, mutta myös löytämään arkipäivän ilmiöiden taustalla vaikuttavia merkitysrakenteita. (Laine 1997, 29.) Laineen ongelmanasettelu vastaa omaani siinä, että itsekkin pyrin löytämään näitä arkipäivän tapahtumia ohjaavia merkityksiä. Eskolan ja Suorannan (1998, 106) mukaan etnografia täsmällisesti on kokemalla oppimista, jossa tutkija konkreettisesti elää tutkimassaan yhteisössä ja pyrkii tätä kautta kuvaamaan vallitsevia sosiaalisia käytänteitä.

Keräämäni tutkimusaineistoni näyttää olevan eräänlainen hybridi. Aineisto koostuu kirjoitelmista, joita kirjoittajat ovat tuottaneet annetusta otsikosta ja ohjaavista kysymyksistä, joilla tutkija on tietoisesti halunnut ohjata kirjoittajia tutkijan mielestä oleellisten kysymysten ääreen. Aineisto ei ole haastattelu eikä myöskään puhdas protokollakirjoitus. Tällä tavalla on kuitenkin saatu aineisto, jossa kirjoittajat saavat vapaasti tuottaa tekstiä ja yrittää kielellistää omaa suhdettaan takkiin. Aineisto on myös riittävän laaja antamaan mahdollisuuksia useiden tulkintojen tekemiselle ja vertailulle. Kirjoitettua aineistoa täydentää vielä tutkijan oma kokemus pöllötakin käytöstä sekä pöllötakin logon suunnittelijan ja yliopiston museon amanuenssin haastattelut. Nämä sähköpostihaastattelut antavat tärkeää taustatietoa pöllötakin historiasta. Tätä taustaa vasten tutkimusotteessani voidaan nähdä myös etnografisia vaikutteita, jossa yhdistyy perinteinen aineistonkeruu ja tutkimuskohteeni keskellä eläminen. Tällaisella otteella uskotaan

parhaiten saavutettavan laajempaa ymmärrystä tutkimuskohteen uskomuksista, motivaatiosta ja käyttäytymisestä (Tedlock 2000, 470).

Aineisto on kuitenkin vasta pohja, jonka tutkiminen ja analysointi kirkastavat lopulliset tutkimuskysymykset. Samaa korostavat myös Moilanen ja Rähä (2001) todetessaan tutkimuskysymysten usein täsmentyvän vasta kun aineisto on jo olemassa. Tärkeää heistä luonnollisesti on, että tutkijan kysymykset ja aineisto vastaavat toisiaan. (Moilanen & Rähä 2001, 51.) Näin uskon omalla kohdallani olevan. Aineisto ei vastaa tiettyä laadullisen tutkimuksen aineistonkeruumenetelmää, mutta on oikeanlainen antamaan vastauksia tutkijaa kiinnostaviin ongelmiin.

5.2 Aineiston analyysin perussitoumuksia ja oletuksia

Aineistoni analyysin perussitoumukset ja ne oletukset, jotka ohjaavat aineiston tulkintaa, perustuvat vahvasti Siljanderin ja Karjalaisen (1993) näkemyksiin asiasta. Lähtökohtana heillä on klassisessa saksalaisessa hermeneutiikassa esiintynyt ajatus ”sosiaalisesta interaktiosta tekstinä”. Sosiaalinen interaktio on tutkijalle samassa asemassa kuin teksti lukijalle. Tähän ajatukseen pohjaten he tekevät kolme lähtökohtaoletusta. (Siljander & Karjalainen 1993, 84.)

1. Normaalin arkisen toiminnan tulkitseminen vaatii ”kulttuurillisen tulkintakompetenssin” hallintaa eli kulttuurin sisäisen rakenteen ymmärrystä. Arkitodellisuus kätkee sisäänsä tiettyjä merkityksen käsitettä koskevia oletuksia ja sitoumuksia, jotka ohjaavat tulkintaamme sosiaalisesta tapahtumasta. Nämä oletukset ovat epäsuoria ja ne on omaksuttu oman kulttuurisen sosiaalistumisen myötä. Kyky tulkita toistemme toimintaa oikein erilaisissa vuorovaikutustilanteissa perustuu tällaisen implisiittisen tulkintaohjelmiston olemassaoloon. (Siljander & Karjalainen 1993, 84.)
2. Sosiaalisen toiminnan tulkinta tieteessä tarvitsee eksplisiittisen, näkyvästi ilmaistun merkityksen käsitteen. Merkityksen käsitteen tarkka määrittely auttaa tutkijaa määrittämään mitä tekstistä voi löytää ja mitä siitä ylipäättään voi etsiä. Merkityksen määrittely tuo näkyviin kulttuurillisen tulkintakompetenssin rakenteet.

“Merkityksen ontologia ja tekstin ontologia ovat sisäisesti toisistaan riippuvainen järjestelmä.” (Siljander & Karjalainen 1993, 84–85.)

3. Jotta tekstin merkitysrakenteiden mielekkäästä tulkinnasta voitaisiin edes puhua, on tehtävä “realistinen oletus”: “Tulkittavalla tekstillä on oma sisäinen säännönmukainen merkitysrakenne, joka itsessään on riippumaton tulkitsija intentioista.” Tekstillä on siis lukijastaan riippumaton sisäinen merkitysrakenne. Tästä oletuksesta seuraa, että tutkija ei varsinaisesti tuota tekstin merkitysrakennetta, vaan yrittää löytää siihen tarttumapintaa omasta merkitysjärjestelmästä. (Siljander & Karjalainen 1993, 85, 91–93.)

Kohdan 2. mukaan tieteelliselle merkitystentulkinnalle on tärkeää merkityksen käsitteen selkeä hahmottaminen. Siljander ja Karjalainen (1993, 86) ovat luoneet erinomaisen kaavion merkityksen käsitteen jäsenyykseksi (kuvio 2).

	Tiedostettu	Tiedostamaton
Yksilöllinen	1. Intentiot: tunteet, tarpeet, tavoitteet	2. Piilotajunta, tunnetilat
Historiallinen	3. Yhteisön: normit roolit ihanteet moraali	4. Yhteisön: sosiaaliset ”kieliopit” rutinoituneet toimintarakenteet perusmyytit toiminnan piilevät säännöt (latentit merkitysstruktuurit)
Yhteisöllinen		
Universaali	5. Yleispätevät tiedotetut ideat ja moraali	6. Yleispätevät generatiiviset sääntöjärjestelmät

KUVIO 2. Merkityksen tasot (Siljander & Karjalainen 1993, 86).

Siljander ja Karjalainen erottavat toisistaan tiedostetut ja tiedostamattomat sekä yksilölliset ja yhteisölliset merkityksenannot. Moilasen ja Räihän (2001, 46) mukaan jaottelua ei ole syytä pitää täysin ehdottomana, vaan heidän mukaansa tasoja on syytä pitää enemmänkin jatkumona, jossa yhteisöllisyys on yksilöllisyyden pohjana ja tiedostamaton tiedostetun.

Tasolla 1 kuviossa 2 yksilö toimii oman tietoisuutensa perusteella. Hänen tiedoiset tavoitteensa, tunteensa ja mieltymyksensä ohjaavat hänen toimintaansa. Normaali ihminen tiedostaa näin yleensä vain välttämättömimmät sosiaalisen elämän normit ja eri tilanteissa lankeavat rooli odotukset sekä omat tavoitteensa. (Siljander ja Karjalainen 1993, 86.)

Tasolla 2 yksilöä ohjaa juuri hänelle ominainen psyykinen piilotajunnan rakenne. Jokaisella tämä on hieman erilainen. Taso 2 muodostuu meidän omista traumaistamme, neurooseistamme ja torjutuksi tulemisen kokemuksistamme. Toiminnan tasolla nämä ilmenevät ”selittämättöminä” tuntemuksina, hysteerisinä tai paniikinomaisina tilanteina. (Siljander ja Karjalainen 1993, 87.)

Taso 3 pitää sisällään sosiaalisen kanssakäymisen virallisen puolen. Helposti tiedostettavat normit, roolit ja säännöt kuuluvat tähän tasoon. Normaalisti sosiaalistunut yksilö tietää erilaisissa toimintatilanteista miten hänen tulee käyttäytyä ja mitä hänen tulee tehdä. Tähän kategoriaan kuuluu myös yhteisössä yleisesti kielellisesti kiteytyneet ideat esimerkiksi tieteen teoriat maailmankaikkeudesta. Edellä mainittujen asioiden rutinoituminen ja automatisoituminen siirtävät merkitysrakenteita tasolle 4. (Siljander ja Karjalainen 1993, 87) Räihä ja Moilanen (2001) lisäävät tasolle 3 vielä sellaiset ideat, jotka rakentavat yhteisiä toimintatapoja kuten koulussa opetettavat asiat ja liikennesäännöt. Heidän mukaansa kuitenkin lähes kaikkien tiedostettujen merkityksenantojen takana on jotakin piilossa olevaa, jota on kategorioitu tasolle 4. (Räihä ja Moilanen 2001, 47.)

Taso 4 sisältää kyseessä olevalle ”kulttuurille tietyssä historiallisessa ja kulttuurillisessa kontekstissa tyypilliset ”aakkoset ja perussäännöt”. Näihin kuuluu niin ikään normien ja roolien rakentuminen, kuin myös arkipäiväisten sosiaalisten toimintamallien kehittyminen. Nämä ”säännöt” opitaan piilevästi, muun elämän ohessa. Siljander ja Karjalainen antavat esimerkin äidin ja lapsen välisestä kommunikaatiosta. Kun äiti kieltää lastaan, lapsi oppii samalla kieltävän interaktion generatiiviset säännöt. Äidin tarkoitus on kuitenkin suojella lastaan, ei niinkään opettaa kielen käyttöä sosiaalisessa

kommunikaatiossa. Ylipäättään arkitoiminnassa ihminen hyvin harvoin tiedostaa näitä kulttuurillisia ja yhteisöllisiä perusrakenteita. (Siljander ja Karjalainen 1993, 88.) Elämämme sisältää paljon rutiineja ja toimintamalleja, joiden sisältöä ei tule pohdittua. Ne ikään kuin vain ovat olemassa. Tällaiset yhteisölliset tiedostamattomat rakenteet ja myytit saattavat tulla näkyviksi, kun henkilö käyttäytyykin säännöstä poikkeavalla tavalla. Kulttuurin ulkopuolinen henkilö havaitsee yleensä aktiivijäsentä helpommin tason 4 merkitysrakenteet.

Tasot 5 ja 6 ovat universaaleja tasoja, jotka pitävät sisällään koko ihmiskuntaa koskevia toimintamalleja ja merkityksiä. Tällaisia voivat olla Rähän ja Moilasan (2001, 48) mukaan syntymä ja kuolema sekä aikuisuuden ja lapsuuden erottelu. Myös pyhän käsite on varsin yleismaailmallinen. Universaalien tiedostamattoman olemisen on myös Rähän ja Moilasan mielestä varsin paradoksaalista. Jos tällaisen tiedostamattoman piirteen havaitsee, ei se enää ole täysin tiedostamaton. Tällaisten asioiden olemassa olo on kuitenkin hyvin mahdollista. (Räihä ja Moilanen 2001, 48.)

Työssäni minua ensisijaisesti kiinnostaa millaisia tason 4 rakenteita pöllötakkiin liittyy. Karjalainen (1991, 30) sisällyttää tähän kategoriaan käsitteitä myytti, käytänne, sosiaalinen fakta ja latentti merkitysstruktuuri. Valottaakseen tason 4 olemusta Karjalainen on omassa tutkimuksessaan löytänyt apua filosofi Heideggerin (1979) teoksesta “Sein und Zeit”. Hänen ajatustensa ja pöllötakin luonteen välille on herkullista rakentaa analogiaa.

Heidegger erottaa kolme erilaista olemisen merkitystä:

1. “käsillä” -oleminen,
2. “esillä” -oleminen sekä
3. ihmisen “eksistenssinä” olemisen. (Heidegger 1979 ,88.)

“Käsillä” -oleminen on huomaamattomaksi jäävien, tuttujen käyttöesineiden olemista. Heidegger käyttää näistä sanaa kalusto. Kalusto on läsnä, mutta se ei problematisoidu, siitä ei olla aktiivisesti tietoisia. Kalusto on “käsillä”, mutta ei “esillä” -olemista. Kalustosta voi tulla “esillä” -olevaa silloin kun törmäämme siihen tai se muuten ilmaisee olemassaolon poikkeavalla tavalla – esimerkkinä kun tuttu työkalu ei toimikaan. Tällöin huomion herättämisen kautta esineestä voi tulla “esillä” -oleva. (Kusch 1986, 77–80.)

Pöllötakki on yleisesti “käsillä” -oleva. Siitä tulee nopeasti arkinen esine, jonka olemassaolon erityisluonteen unohdamme. Kuitenkin se ohjaa toimintaamme huomaamatta.

Takki on kyllä tietoisuudessa, mutta ei tiedostettu. Vasta, kun joku toinen kiinnittää takkiin erityistä huomiota tai itse koemme poikkeavan tilanteen takin kanssa, takista tulee “esillä” -oleva.

Kolmas olemisen muoto Heideggerilla on ihmisen “eksistenssinä” oleminen. Tässä kolmannessa olemisen merkityksessä mielenkiinoista on erityisesti ns. jokaisen problematiikka. Heideggerin mukaan arkipäivän subjekti ei olekaan yksittäinen ihminen vaan pikemminkin “das Man”, *jokainen*. Me teemme ja toimimme kuten jokainen. Arvioimme ja arvostamme niin kuin jokainen. “Jokainen ottaa ihmiseltä vastuun ja ’vapauttaa’ hänet valinnan paineesta.” Jokaisen taakse piiloudutaan ja puheessa toistetaan samoja asioita mitä jokaiselta on kuultu. Tämä asioiden toistaminen antaa ajan mittaan perättömillekin asioille auktoriteettia. “Sen mitä kaikki sanovat täytyy pitää paikkansa.” (Kusch 1986, 84.)

Pöllötakin kohdalla tämä tarkoittaa kahta asiaa. Pöllötakkia pidetään kuten jokainen sitä pitää. Siihen liitetään asioita ja merkityksiä, joita jokainen siihen liittää. Myös ulkopuoliset näkevät pöllötakin kantajat varsin homogeenisenä ryhmänä, josta on helppo sanoa jokaisen pöllötakin omistajan olevan tietynlainen. Toinen asia on pöllötakkiin liittyvien yleisten uskomusten auktorisoituminen. Pöllötakkiin liitettävät asiat kertaantuvat ihmisten puheissa yleisiksi totuuksiksi. Tällainen ohjautuminen suojaa niin pöllötakin kantajaa kriittiseltä pohdinnalta, kuin myös säilyttää pöllötakin “käsillä” -olevana, niin että sen todelliseen vaikutukseen on vaikea päästä käsiksi.

Aineiston suhteen joudun siis samanlaisen metodologisen ongelman eteen kuin Karjalainen (1991, 32): “Koska toiminnan kokonaisuus sisältää toimijan itsereflektiokyvyn ylittäviä rakenteita ja ‘vaikuttimia’ ei kohteen ‘itsetajunnallisen näkökulman’ saavuttaminen riitä toiminnan ymmärtämiseen.”

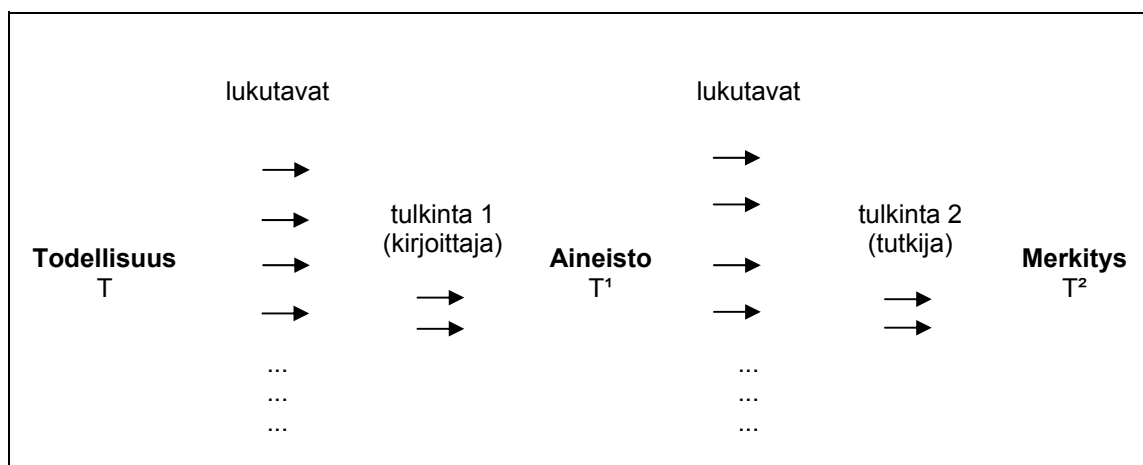
Siljanderin ja Karjalaisen tasojen 1, 3, ja 5 merkitysten tutkinta vaatii heidän mukaansa tutkijalta vain hyviä kysymyksiä, mutta taso 4 pitää sisällään sellaisia elementtejä, joita ei enää hyvilläkään kysymyksillä suoraan saavuteta. Merkitykset on aina pääteltävä epäsuorasti liittämällä aineistosta suoraan ilmentyvien merkitysrakenteiden taustarakenteiksi erilaisia kontekstisidonnaisia oletusjärjestelmiä. Tämä vaatii tutkijalta kykyä lukea asioita “rivien välistä”. (Siljander ja Karjalainen 1993, 90.) Jotta tällainen rivien välistä lukeminen olisi tieteellisesti pätevää, on lähdettävä siitä, että tämän luvun alussa mainitut kolme perussitoumusta pitävät paikkansa.

Moilanen (1994) on kritisoinut Siljanderin ja Karjalaisen väitettä, että tasojen 1, 3 ja 5 tulkinta vaatisi tutkijalta vähäistä tulkinnallista syvyyttä. Tiedostettujakin merkityksiä voi olla vaikea tavoittaa, sillä uskomukset saavat merkityksensä vain omassa kokonaisuudessa.

uskomusjärjestelmässä. Moilasan mukaan tämä vaatii sen, että tulkitsija ja tulkittava kuuluvat samaan elämänmuotoon hyvinkin läheisesti. (Moilanen 1994, 442.) Moilasan kritiikki kuitenkin vain vahvistaa mahdollisuuttani tulkita Pöllötakin merkityksiä. Kuten luvussa 1.3 olen kertonut, olen itse käytännössä elänyt pöllötakin kanssa ja näin jakanut saman elämysmaailman kuin tulkittavani.

5.3 Tekstin analyysin perusteet

Merkittävä kysymys on missä suhteessa koottu aineisto on todellisuuteen. Aineistohan voi perinteisesti olla esimerkiksi vääristynyttä, puutteellista tai tutkijan ohjailemaa. Siljanderin ja Karjalaisen (1993) mielestä huolta aineiston todellisuuspohjasta on turha kantaa, jos se muuten on asiallisesti kerätty. Sosiaalinen todellisuus on ihmisyhteisön kulttuurillisen kehityksen tuotos. Kirjoittaja tulkitsee todellisuutta vain todellisuuden hänelle antamin välinein. Tällöin todellisuuden toimintalogiikka välittyy muodossa tai toisessa kirjoittajan tuottamiin teksteihin. Tutkija siis pohtii myös ilmiötä, “josta jonkin sosiaalisen kieliopin mukaan täytyy kertoa ‘tietylle henkilölle tietyllä tavalla’”. (Siljander ja Karjalainen 1993, 94–95.) Koko tulkintaprosessia Siljander ja Karjalainen hahmottavat seuraavaan kaavioon avulla (kuvio 3).

KUVIO 3. Lukutavat ja tulkinta (Siljander ja Karjalainen 1993, 98).

Todellisuus (T) on tässä sosiaalista todellisuutta. Tätä sosiaalista todellisuutta luetaan periaatteessa samoin kuin tekstiä. Mahdollisia lukutapoja on monia, mutta “sosiaalistuminen ko. kulttuuriin merkitsee itse asiassa sitä, että ‘väävät’ tai epätarkoituksenmukaiset lukutavat karsiutuvat”. Kirjoittajalla on siis käytössään lukuisia todellisuuden lukutapoja, mutta hän valitsee näistä tilanteeseen sopivimman tyylin kirjoittaa. Yksilön toiminta ohjautuu yhteisölle ominaisen “interaktiologiikan” mukaisesti. Tästä kirjoittajan todellisuuden tulkinnasta muodostuu itse aineisto (T¹). (Siljander ja Karjalainen 1993, 98).

Kun tutkija lähtee analysoimaan aineistoa, hänellä on jälleen edessä lukemattomia tapoja lukea aineistoa. Vaikka teksti kantaa tiettyä säännönmukaista perusrakennetta, joka on riippumaton tulkitsijasta, periaatteessa jokaisella lukijalla on oma tapansa lukea tekstiä. Teksti ei kuitenkaan ole täysin “passiivinen”. Se itsessään virittää tiettyjä lukutapoja. Lukemattomat lukutavat supistuvat realististen lukutapojen rajalliseksi joukoksi. Lukijan tehtävä on eri lukutapojen kautta löytää tutkimuskohteen piilevä logiikka, tai lyhyesti sanottuna merkitys (T²). Merkitys on tässä “interaktiosuhteessa esiintyvää säännönmukaisuutta”. (Siljander ja Karjalainen 1993, 96–98). Aineisto sisältää itsessään vihjeitä oman arvoituksensa ratkaisuun. Alasuutari (1995) käyttää aineiston analyysistä tätä arvoitus–analogia. Kuten salapoliisi, tutkija etsii aineistosta johtolankoja, joita tulkitsemalla hän pääsisi havaintojensa “taakse” arvoituksen ytimeen. (Alasuutari 1995, 68).

5.4 Tulkinta

Haaparannan ja Niiniluodon (1998) mukaan tämänkaltaisessa työssä, jossa tulkitaan tekstiä ja haetaan merkityksiä, analyysi etenee vuoropuheluna tekstin kanssa. Tekstikohdat ja niistä nousseet ongelmat suhteutetaan yhä laajempiin tekstikonteksteihin. Kun konteksti rakentuu, rakentuu myös vastaus alkuperäiseen ongelmaan. Tutkija rakentaa tulkintaehdotuksia yksittäisten tekstikappaleiden perusteella ja taas yksittäisiä tekstikohtia yritetään tulkita tämän ehdotuksen kautta. (Haaparanta ja Niiniluoto 1998, 63–64.) Tällaista vuoropuhelua helpottamaan on mahdollisuus käyttää teemoittamisen menetelmää.

“Teemoittamisessa on kyse aineiston pelkistämisestä etsimällä tekstin olennaisimmat asiat” (Moilanen ja Räihä 2001, 53). Teemat ovat laajempia kokonaisuuksia, eivät yksittäisiä tekstikappaleita. Useita kertoja tekstin luettuaan tutkija pyrkii löytämään

rivien välistäkin ne keskeiset merkitykset, jotka toistuvat teksteissä. Teemojen etsimisen jälkeen teemoja on täsmennettävä, yhdisteltävä ja muotoiltava niin, että niiden merkityssisältö kirkastuu ja ne yhdessä alkavat muodostaa yksityiskohtaista “merkitysverkostoa”. Teemoittamisessa vaarana on, että tutkija tuo tekstiin sellaisia teemoja joita siinä ei ole. Tutkijan on pysyttävä uskollisena tekstille, tarkasteltava kriittisesti syntyneitä merkitysverkostoja ja ratkaistava syntyviä ristiriitoja. (Moilanen ja Riihinen 2001, 53–54). Ristiriitojen ratkaisu onkin hyvin tärkeää tulkitsevassa tutkimuksessa. Alasuutarin (1995, 33) mukaan laadullisessa analyysissä yksikin poikkeus kumoaa säännön. Tämän jälkeen asiaa on mietittävä uudestaan. Alasuutarin (1995, 33) mielestä tämä vaatii usein joko abstraktiotason nostoa, teoreettisen viitekehyksen tai ainakin näkökulman muuttamista. Kaikki nämä toimet kuitenkin pyrkivät siihen, että lopulta syntyneiden merkitysrakenteiden avulla rekonstruoidaan tutkimuskohteen merkityksenannot.

Omaa aineistoani olen lähtenyt käsittelemään juuri teemoittamisen kautta. Koko aineistosta on valittu satunnaisesti 43 kirjoitelmaa tarkempaan tarkasteluun. Valitut kirjoitelmat kattavat kaikki vuosikurssit ja molemmat sukupuolet niin takillisista kuin takittomistakin. Näitä tekstejä olen lukenut useaan kertaan läpi ja muodostanut niistä alustavia teemoja. Nämä teemat pysyvät vielä pinnallisella tasolla ja ovat tarkoitettuja lähinnä jäsentämään sitä, mistä informantit kertovat. Nämä teemat ovat alaotsikoita luvun 4 alla. Näiden teemojen pohjalta jatketaan pintaa syvemmälle. Tässä vaiheessa alkaa vasta varsinaisesti Alasuutarin (1995, 68) mainitsema salapoliisin työ. Mitä teemoja on mahdollista yhdistää? Mitä kerrottujen asioiden takana on? Miten nousta abstraktiotasolla ylemmäs? Muun muassa nämä ovat uuden teemoittamisen avainkysymyksiä. Johtolankoja löytyi niiden vastaajien kirjoituksista, jotka uskalsivat kertoa takin käytöstä ja omista tuntemuksista hiukan enemmän. Näistä irtonaisistakin ajatuksista alkaa kehittyä uusia teemoja, jotka ovat edellisiä ylemmällä abstraktiotasolla. Uudet teemat eivät muodostu tekstistä löytyvien selkeiden osien varaan vaan ennemminkin niiden oletusten varaan, joita tutkijalla on asioiden syvemmästä merkityksestä. Uudelleen ja uudelleen lukemalla sekä malleja muokkaamalla aineistosta löytyy ne rakenteet, jotka näyttävät kuvaavan parhaiten todellisuudessa olevia merkityksiä ja sosiaalisia rakenteita.

Luvussa 4 mainitut teemat edustavat suuremmilta osin Siljanderin ja Karjalaisen (1993, 86) määrittämien mukaisesti tiedustetun tasoja 1 ja 3 (ks. kuvio 2.). Jatkossa esitän näiden teemojen pohjalta yhteenvedon ja hypoteesin pöllötakin syvempien, osaksi tiedostamattomienkin, merkitysten rakenteesta.

6 Yhteenvetoa aineistosta

Wittgensteinin (1953 § 43) ajatus sanan merkityksen määräytymisestä sanan käytön perusteella on mahdollista siirtää koskemaan myös pöllötakkia. Pöllötakin kohdalla takin käyttö paljastaa tai paremminkin luo sen merkityksiä kantajalleen ja yhteisölle. Kirjoitelmissa kuvattiin runsaasti takin käyttöä erilaisissa tilanteissa. Tätä kautta kirjoitelmista on luettavissa myös takin todellisia merkityksiä sen kantajalleen.

Takin koettiin sekä rajoittava että sallivan tietynlaista käyttäytymistä. Takin käyttö toi velvollisuuksia. Näistä selkein oli hyvä liikennekäyttäytyminen. Mahdollisuudeksi taas koettiin lapsekas toiminta. Takki päällä leikkisä käytös oli hyväksyttävää. Takin käyttö rajoittui lähinnä arkisiin askareisiin kuten liikuntaan. Takin hankintaa perusteltiin sen monipuolisilla käyttöominaisuuksilla. Sen sanottiin pitävän vettä ja kylmää sekä toimivan jopa mäenlaskun välineenä. Vaikka takkia pidettiin myös arvomerkinä saavutuksista päästä opiskelemaan arvostettuun laitokseen, sen käyttö oli kuitenkin hyvin arkista. Mikä on sellainen arvomerkki, jota pidetään mattoja tampatessa, mutta ei juhlissa?

Takki liitettiin melko suoraan opettajan ammattiin ja opettajuuteen. Varsinkin takittomat kirjoittajat korostivat pelkoa tulla leimatuksi stereotyyppiseksi opettajaksi. Pöllötakin koettiin suoraan leimaavan tiettyyn ryhmään, ilman että henkilön oma persoona vaikuttaisi asiaan.

Minusta tuntuu kivemmalta, että ihmiset minut nähdessään ehkä tuumaavat tyyliin: 'kuka mahtaa olla tuo tyyppi' kuin ahaa, tuleva opettaja' -- (mies 4.vsk 32)

Toisille tämä opettajaksi leimaantuminen taas oli kunniakasta ja miellyttävää. Takkia pidettiin paljon päällä ja samalla tunnettiin ylpeyttä omasta saavutuksesta ja opiskelijaryhmästä. Pöllötakin käyttökertojen valossa takki oli hyvin merkityksellinen omistajalleen erityisesti kahdella ensimmäisellä vuosikurssilla. Ryhmähenki on vahva yhteisten opintojen tähden, ja takki omalta osaltaan vielä tukee lisää tätä yhteenkuuluvuuden tunnetta.

Takin hankintapäätös ensimmäisenä vuotena tehdään monien odotusten ja vaatimusten ristipaineessa. Toisaalta halutaan näyttää, että nyt on päästy opiskelemaan arvokkaaseen laitokseen ja omaan opiskelijaryhmään on kova halu tutustua ja sitoutua.

Toisessa vaakakupissa painavat kuitenkin raha, takin käyttökelpoisuus ja oma selkeytymätön rooli opettajana. Hankitulle takille on opiskelujen alussa paljon käyttöä opiskelijoiden omissa tapahtumissa. Tällöin takki on kovassa käytössä ja osa takittomasta jopa harmittelee omaa päätöstään jättää takki ostamatta. Takin merkitys käyttäjälleen kuitenkin vähenee vuosien kuluessa. Pöllötakki vaihtuu normaaliin takkiin, kun yhteiset opinnot vähenevät. Ollakseen kiinnostava pöllötakki vaatii ympärilleen muita pöllötakkeja.

Takin käyttö näissä yhteisissä tilaisuuksissa ja muun muassa vuosikurssitunnusten tarkkailu osoittavat, että takki on osa OKL:n omaa kulttuuria. Takin kautta opiskelija jäsentää omaa suhdettaan tähän ryhmään. Toisaalta takki näyttää myös ohjaavan kantajansa käytöstä. Takin koetaan olevan enemmän kuin vain pelkkä ryhmätunnus. Takin kuvitellaan edustavan lähes koko opetusalaa ja opettajuutta. Näin ollen takin kautta opiskelija jäsentää myös omaa suhdettaan opettajuuteen ja luo omaa opettajaidentiteettiä. Tiedostaen tai tiedostamatta opiskelija on pöllötakin kohdalla ja pöllötakin avulla käsitellyt omaa suhdettaan niin ympäröivään ryhmään kuin tulevaan ammattiinsa.

Oman identiteetin pohtiminen ja vahvistaminen kuuluu nykyaikaiseen opettajan koulutukseen. Niemisen (1995) mielestä opettajankoulutuksessa on lähdeittävä nimenomaan vahvan opettajapersoonallisuuden kasvattamisesta (Nieminen 1995, 33). Opiskelujen alussa opiskelija muokkaa uudestaan käsitystään itsestä ja käsitystä itsestä opettajana. Pyrkimyksenä on tiedostaa oma asemansa ja tehtävänsä sekä kyvyt toteuttaa näitä asioita. Pöllötakki voi olla yksi väline tässä prosessissa. Tiedostamatta opiskelija peilaa takin avulla omaa identiteettiään ja sitä, miten opettajuus siihen asettuu.

Takki on roolivaate, joka tietyssä tilassa ohjaa kantajansa käyttäytymistä. Pöllötakki päällä samaistutaan rooliin kuin teatterissa näyttelijä omaan roolihahmoonsa. Takki päällä ollaan monesti hieman eri henkilö kuin normaalisti. Oma käyttäytymistä kontrolloidaan roolihahmon mukaiseksi. OKL:ssä opiskelija on luonut itse kuvan tästä roolihahmosta omien kokemusten ja uskomusten pohjalta. Kertoessaan itsestään pöllötakki päällä tai kuvaillessaan toisia pöllötakkisia opiskelijoita kirjoitelmiin vastaajat paljastavat kuvaa tästä roolihahmosta. Se näyttää olevan eräänlainen uskomus, myytti, opettajasta ja opettajuudesta. Tämä hahmo on sovinnainen, hyvä ihminen ja esimerkki. Kuinka uskottavan tästä roolihahmostaan opiskelija tekee, on sidoksissa hänen sitoutumiseensa opettajuuden pitkään historiaan ja käsityksiinsä hyvästä opettajasta. Vaikka takin kantaja ei itse ottaisi kantaa omaan rooliinsa, muut ihmiset ympärillä sen kuitenkin tekevät. Takin kantajaa seuraa myytti opettajatyypistä.

Pöllötakki osoittautuu varsin ristiriitaiseksi vaatekappaleeksi. Pöllötakilla on monella tasolla ambivalenssi luonne. Ambivalenssi on asioiden ja elämysten ominaisuus, joka aiheuttaa samanaikaisesti toisilleen täysin vastakkaisia tunteita (Sivistyssanakirja 1992). Pöllötakki on ambivalenssi ainakin kolmella tavalla:

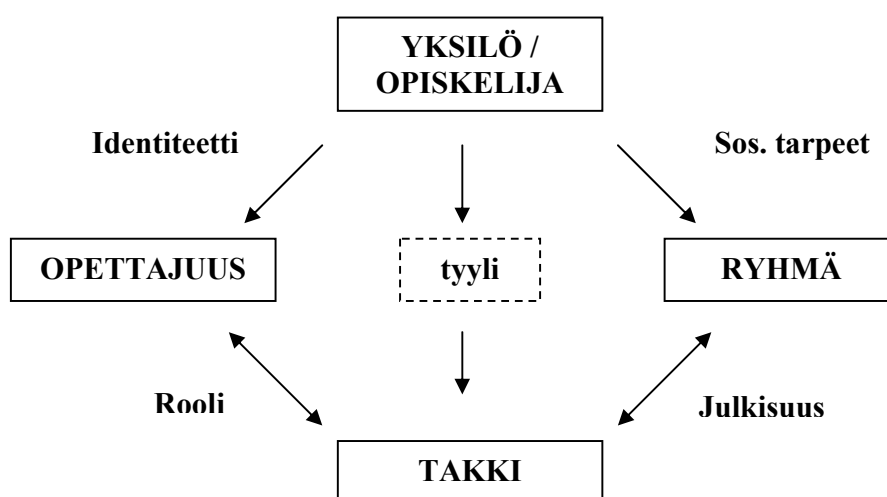
1. Toiselle takki on hyvin rakas kapine. Se päällä kulkeva ihminen on sympaattinen ja älykäs. Toiselle takki on taas hyvin vastenmielinen vaatekappale. Pöllötakin kantajat ovat sääliittäviä perässäroikkujia ja hiljaisia reppanoita. Moni tuntee pöllötakin kohdalla näitä molempia asioita ristiriitaisesti.

2. Onko OKL:n opiskelija entinen oppilas vai tuleva opettaja? Onko pöllötakki kapinaa instituutiota vastaan, niin kuin nuorten pukeutuminen yleensä mielletään (Laine 1997, 42), vai onko takki sittenkin sitoutumista tähän instituutioon? Takkihan on opiskeluelämän symboli. Opiskeluelämä mielletään taas yleensä villiksi ja vapaaksi. Kuitenkin pöllötakki edustaa toisaalta myös konservatiivista, harkitsevaa opettajistoa.

3. Pöllötakissa sekoittuvat julkisuus ja yksityisyys – ryhmäidentiteetti ja persoonallinen minä. Takki päällä opiskelija saa ikään kuin ulkoapäin määrätyn identiteetin. Toisaalta näin opiskelija on anonyymi henkilö, toisaalta julkinen oman ryhmänsä edustaja. Pöllötakissa olet huomattu ja leimattu, mutta silti tuntematon, nimetön.

Pöllötakki on myös osa ryhmäprosessia, joka käynnistyy opiskelijan aloittaessa opinnot OKL:ssä. Pöllötakki antaa turvallisuuden tuntua. Se on konkreettinen merkki siitä, että kuuluu omaan ryhmäänsä. Takin hankintaa pohtiessa moni mietti takin oston tai ostamatta jättämisen vaikutusta tulevalle asemalleen opiskelijoiden joukossa. Sosiaaliset tarpeet vaikuttavat niin hankintapäätökseen kuin takin päällä pitämiseen campuksella tai Jyväskylän ulkopuolella.

Takin ulkonäkö ja tyylikkyys olivat asioita joista moni kirjoitti. Takkia ei yleisesti pidetty mitenkään näyttävänä. Kuitenkin moni pitää sitä tästä huolimatta. Takin viestimät asiat ja sen käytännöllisyys ajavat ohi tiukan tyylikkyyden vaatimuksesta. Tyyllillistä kypsyttä viestii muiden vaatteiden valinta pöllötakkiin sopiviksi. Tällä hetkellä ei ole trendikästä olla yhden tyylin vakaa kannattaja, vaan useiden eri tyylien luova

käyttäjä. Vaikka pöllötakki on mallillisesti jäänyt historiaan, ei se ole käytön este nykypäivän monen sallivassa muoti-ilmapiiirissä.

Kirjoitusten perusteella pöllötakkiin yleisesti liitettäviä ominaisuuksia olen jäsentänyt kuvioon 4. Kirjoittajat (yksilöt) jäsensivät suhdettaan takkiin niin ryhmäilmiöiden kuin opettajuuden kautta. Ensinnäkin takki saa merkityksiä opettajuuden kautta. Takki edustaa luokanopettajaksi opiskelevia, mutta myös opettajuutta yleensä. Oma kasvu opettajuudessa ja suhtautuminen pöllötakkiin näyttävät olevan vuorovaikutuksellisessa suhteessa toisiinsa. Toiseksi takki saa merkityksiä ryhmään liittyvien ilmiöiden ja tarpeiden kautta. Keskellä kaaviota oleva tyyli ei todellisuudessa ole pöllötakin merkitysten kannalta keskeinen asia. Se on kuitenkin ikään kuin väliin tuleva muuttuja, joka vaikuttaa yksilöiden mielipiteisiin takista. Tyylikkyys, käyttökelpoisuus ja rahan vastine ovat asioita, joita yksilö pohtii varsin tietoisesti muodostaessaan kuvaa pöllötakista.

KUVIO 4. Pöllötakin merkitysten synnyttäjät

Pöllötakin henkilökohtaiset merkitykset opiskelijoille olivat hyvin vaihtelevia. Edellä on jo useasti mainittu asioita, jotka ovat kirjoittajien itsensä määrittelemiä merkityksiä. Näiden takana on kuitenkin merkityksiä, joita yksilöt eivät itse täysin tiedosta. Nämä merkitykset ovat niitä, jotka piilosta muun muassa ohjaavat kirjoittajia kirjoittamaan pöllötakista tietyllä tavalla ja näkemään pöllötakin tietyllä tavalla. Nämä merkitykset

kietoutuvat kuviossa 4 mainittuihin termeihin sosiaaliset tarpeet, julkisuus, tyyli, rooli ja (opettaja)identiteetti.

7 Pöllötakin merkityksiä pukeutumisen näkökulmasta

Pöllötakki on esine, jota voidaan analysoida ja jota moni kirjoittaja myös analysoi täysin vaatekappaleen näkökulmasta. Pukeutumisemme on monien tekijöiden summa. Näkemyksemme vaateen hyvydestä vaikuttavat ulkopäin saadut vaikutteet. Mediat, ympäristö ja sosiaalinen yhteisö vaikuttavat mielikuvaamme vaatteesta. Pöllötakki joutuu lunastamaan olemassa olonsa myös vaatteena. Näitä pukeutumiseen liittyviä vaateita pyrin jäsentämään normien, ja vaateen erifunktioiden kautta. Samalla pohdin näiden tekijöiden vaikutusta pöllötakkiin.

7.1 Normi

Meidän nykypäiväiseen kulttuuriimme kuuluvat tietyt vaatteisiin kuuluvat totuudet. "Vaate on normitettua ihmisen ulkonäköä" (Franck 1997, 16–18). Normitietoisuus ei ole synnynnäistä, vaan se on opittu oman kulttuurin piirissä. Vaatenormit kertovat mikä vaatetus on milloinkin yleisesti hyväksyttävää. Franck pitää ihmisen normitarvetta "sielun taloutena", koska normit säästävät yksilön energiaa ja hillitsevät kaaosta aivoissa. Tilanteen mukaan pukeutuminen on normikäyttäytymistä, joka luo turvallisuutta. Sitä ei säätele niinkään sisäinen vaan yhteiskunnallinen pakko. Norminmukainen pukeutuminen ei helposti paljasta puvun käyttäjän yksilöllisyyttä. Se suojaa liialta huomiolta, joka taas Franck mukaan aiheuttaisi ei-toivottavaa stressiä. Normin rikkominen aiheuttaa noloja tilanteita kun vaatetus ei vastaakaan tilanteen vaatimusta. (Franck 1997.)

Normit vaatetuksessa ovat siis ympäristöstä opittuja tiettyjä kirjoittamattomia sääntöjä. Pöllötakin käyttöäkin säätelevät myös tietyt normit. Takin käyttö on soveliasta tietyissä tilanteissa ja toisaalla sen käyttö aiheuttaisi häpeää. Kirjoitukset takin käytön rajoituksista ja mahdollisuuksista kertovat juuri pöllötakin normeista – mikä on hyväksyttyä ja mikä taas ei. Takin käyttöön liittyvistä tavoista ollaan varsin yksimielisiä. Tällaiset selkeät normit kertovat takin jäsentyneestä luonteesta. Takkia varten yhteisöllä on Siljanderin ja Karjalaisen (1993, 87) mainitsemia kolmannen tason merkityksiä. Takki on yhteisön “omaisuutta”. Sen merkitys yhteisön edustajana on tiedostettua, ja näin ollen sen käytöstäkin on olemassa tiedostetut mallit. Näitä malleja ei kuitenkaan kukaan suoraan kerro vaan ne opitaan epäsuorasti muita käyttäjiä tarkkailemalla. Mukana on siis paljon tiedostamatontakin. Selvien normien lisäksi pöllötakin käyttäjää ohjaavat mielikuvat takista.

7.2 Vaatteen eritasoiset merkitykset

Vaatekappaleella voidaan sanoa olevan yksinkertaistetusti käyttöarvoa ja symbolista arvoa. Löfströmin (2000, 216) mukaan vaatteen käyttöä voidaan selittää sen funktionaalisten ominaisuuksien perusteella, kuten vaate on lämmin, helppohoitoinen yms. Symboliset arvot ovat Löfströmin mukaan asioita, joita vaatteen käyttö kantajastaan kertoo, tai jota kantaja haluaa ulospäin viestittää. (Löfström 2000, 216.) Mynttinen (2001, 169) jakaa pukeutumiseen vaikuttavat tekijät kolmeen osaan. Hänen kolmijaossaan on mukana 1) funktionaaliset tekijät, mutta symbolisen arvon hän jakaa 2) kommunikatiiviseksi tekijäksi ja 2) esteettiseksi tekijäksi. Tämän jaon kautta hän on tutkinut moottoripyöräilijän ajoasun metakieltä. Ajoasun valintaan vaikuttavia arvoja ovat Mynttisen mukaan nämä kommunikatiivisuuden, esteettisyyden ja funktionaalisuuden vaateet. Näiden kolmen osa-alueen kautta on selitettävissä vaatekappaleen valinta. (Mynttinen 2001, 169–172.) Myös pöllötakin valintaan vaikuttavat tekijät voidaan jakaa tähän kolmikenttään. Mynttisen kolmijaon kautta pyrin avaamaan meidän arkipäiväiseen vaatteen valintaan vaikuttavia tekijöitä ja merkityksiä.

7.2.1 Funktionaaliset tekijät

Pöllötakin käyttöä funktionaalisin arvoin perustelivat varsinkin miehet, mutta myös naisille takin käytännöllisyys oli merkittävä asia. Takki kestää sateen ja on lämmin. Sen ominaisuuksia moni ylisti varsin oivallisiksi.

...mutta myös todella käytännöllinen. Sitä voi pitää jo syksyllä, koska se ei ole liian paksu, mutta sillä tarkenee myös talven paukkupakkasilla, koska alle mahtuu paksumpikin paita. Lisäksi se pitää vähän vettä ja tuulta. Erinomainen monikäyttötakki! (nainen 2.vsk 7)

Pöllötakin käyttöä vain funktionaalisista syistä on kuitenkin vaikea uskoa. Pitiväthän kirjoittajat suurelta osin kuitenkin takin symbolisia arvoja huomattavasti käyttöarvoa merkityksellisempiä. Onhan takki varmasti kätevä, mutta jos funktionaalisia tekijöitä pitää määräävinä tekijöinä takin hankinnassa, valinnan pitäisi monessa suhteessa kääntyä pois pöllötakista. Urheiluun on varmasti olemassa parempia takkeja, samoin kuin vesisateeseen. Myös kylmälle ilmalle löytyy varmempia vaihtoehtoja kuin pöllötakki. Funktionaaliset syyt eivät yksin voi selittää pöllötakin hankintaa. Ne voivat olla valintaa tukevia perusteita, mutta todelliset syyt löytyvät muualta.

7.2.2 Esteettiset tekijät

Suhtautuminen pöllötakin ulkonäköön kertoo paljon takin todellisesta luonteesta. Kirjoituksissa esteettiset kysymykset olivat usein esillä. Pöllötakin ulkonäöstä puhuttaessa täytyy erottaa kolme toisiinsa kietoutuvaa termiä: maku, tyyli ja muoti. Näillä kaikilla on oma vaikutuksensa vaateen valinnassa ja näin myös pöllötakin valinnassa.

7.2.2.1 Maku

Maku ilmenee siinä mitä ihminen pukee päälle ja mistä vaatteista hän kieltäytyy. Pukeutumisessa on kysymys tyyleistä, mutta myös erilaisista mauista. Hyvä maku on

vaikeasti määriteltävissä, mutta asioita joista hyvä maku koostuu, voidaan eritellä. Ensinnäkin hyvä maku on jonkinlaisen sivistyksen tulos, taustalla on kulttuurillinen pääoma. Maku kasvatus on aistien harjoittamista huomaamaan pienet eroavuudet ja oppimista analysoimaan sitä mitä on havainnut (Jones 1991, 8–9). Tämä tarkoittaa pukeutumisessa sitä, että osaa laatia eri vaatteista itselleen sellaisen kokonaisuuden, joka pukee juuri kyseistä henkilöä parhaiten. Maku ei ole vain kykyä erottaa kaunis rumasta, vaan pitää ymmärtää myös sitä henkeä, jossa maut syntyvät. "Hyvässä maussa on kaksi puolta: sen ulkoinen ilmenemismuoto ja siihen latautunut sisäinen arvomaailma." Mieltymykset ovat sidoksissa asenteisiin, uskomuksiin ja koko arvojärjestelmäämme. Maut muuttuvat hyvin hitaasti. (Ruohonen 2001, 57–60.) Pöllötakki onkin haasteellinen esine puhuttaessa hyvästä mausta. Takki arvioidessa täytyy muistaa nimenomaan ilmiänsun lisäksi myös takkiin latautunut arvomaailma.

7.2.2.2 Tyyli

Tyyli ilmaisee ihmisen henkilökohtaista makua. Hyvän maun mukaisia pukeutumistyyliä on monia, mutta omalla tyylivalinnalla pyritään erottumaan omaksi persoonaksi. Ilmonen (1993, 253) näkee tyylin merkityksiä tuottavana mekanismina, joka yksilötasolla tarkoittaa strategisia valintoja siitä miten erottua sosiaalisessa ryhmässä. Ruohosen (2001) tutkimuksessa noin puolet nuorista piti jonkin verran tai erittäin tärkeänä, että muilla ei ole samanlaista asua kuin itsellä. Nuorten mukaan hyvä maku ei jäljittele muita vaan se vaatii myös vaivannäköä. Tutkimuksessa nuoret olivatkin hyvin suvaitsevia eri tyyliä kohtaan. "Tyyli ilmaisee henkilökohtaista makua, joka ei vahingoita toista." (Ruohonen 2001, 58–59.)

En todellakaan halua pitää takkia, joka on joka 'kolmannella' vastaan tulijalla Jyväskylässä. (mies 3.vsk 21)

Thomas Ziehen näkemykset tyylivalinnasta ovat Ruohosen tutkimustuloksen mukaisia. Ziehen (1992, 32) mukaan tyylin valinnassa ei ole niinkään tärkeää itse tyyli, vaan se suhde, joka minulla on tyyliin ja miten sen arkipäivän käytännöissä osoitan muille. "En 'osoita' uusinta elämäntyyliäni saavutusta, vaan 'osoitan' suhteeni siihen." Ziehen mukaan nykyihminen haluaa pitää itsellään liikkumavaran tyyleistä toiseen, jotta elämästä monipuolisesti nauttiminen olisi mahdollista. Tyyli ei saa olla liian sitova. Tärkeää on

säilyttää mahdollisuus tarvittaessa hypätä tyylistä toiseen luontevasti. Näin ollen tärkeä ajatus on, että minä "en ole oma tyylini, vaan 'olen' se suhde, jonka olen valinnut tyyleihin nähden ylipäätään." (Ziehe 1992, 32.) Tyylivalinta on tietty tarkistettavissa oleva valinta tarjolla olevista mahdollisista vaihtoehdoista. Valinta ei ole pakottava yleisratkaisu. Yleisesti sallitaan jokaisen yksilön ja ryhmän tehdä itse omat poikkeavatkin valinnat. Tyylien soveltaminen ei ole enää osoitus itsevarmuuden puutteesta. Oma tyylivalinta tehdään konteksti tiedostaen. Nykyaikainen kokeilukäyttäytyminen on vastalause sitä ajatusta kohtaan, että minun täytyisi olla sellainen kuin miltä näytän. Tyyli ei kerro suoraan yksi-yhteen yksilön identiteetistä. Käytetyt merkit ja symbolit olisi tulkittava niiden syvempien käyttötarkoitusten mukaan. (Ziehe 1992, 33.)

Nykyisin mitään yhtä ja oikeaa linjaa ei ole. Osoitus hyvästä mausta on pystyä luovimaan eri tyylien välillä. Myös yksilön identiteetti ei ole niin sidottu hänen valitsemaansa tyyliin, vaan tyyli kertoo vain osan henkilön persoonasta. Kokeilu on sallittua ja suotavaa. Ziehen (1992, 34) mukaan tämä lisääntynyt yksilöllisyys on tuonut mukanaan kuitenkin vastavoimana suuren tarpeen kuulua johonkin. Tiedetyt omat ryhmät ovat hyvin tärkeitä. Tämä sitoutumisen tarve antaa rajat tyylikokeilulle. Haasteellista on kuinka integroida eri tyylielementit arkipäiväiseen yhteenkuuluvuuden verkostoon. (Ziehe 1992, 34–35.)

Tyylikysymys nousi pöllötakin kohdalla epäsuorasti esille. Moni koki, että takki ei sopinut hänen ylleen, mutta myös yhtä monet eivät kokeneet mitään tyyllistä ongelmaa pukeutumisessa takkiin. Tyyli, niin kuin edellä on tullut osoitettua, onkin varsin moniulotteinen kysymys. Ziehen ajatusten kautta voidaan ymmärtää pöllötakkityylin problematiikkaa. Pöllötakkiin pukeutuminen on yksi tyylivalinta muiden joukossa. Kuten Ziehe (1992, 32) väitti, tyyli ei ole sitova. Tyylien välillä voi luovia, jos se sopii siihen kuvaan, jonka ympäristöön haluaa tietyssä kontekstissa antaa. Normaalisti hyvin erilaisin tyylein pukeutuvat ihmiset voivat pukeutua ongelmatta pöllötakkiin. Ratkaisevaa ei ole onko sininen väri minulle sopiva tai onko tunnuksella varustettuun vaatteeseen pukeutuminen lapsellista, vaan se "henki" jonka vaate ympäristöön minusta luo. Jälleen palaamme siihen, että pöllötakissa on oleellista sen ympäristöön luoma kuva. Tämä kuva ei ole yksiselitteinen, vaan monien mielikuvien ja symbolien värittävä. Näitä mielikuvia OKL:n opiskelija punnitsee ja tekee valintoja siitä onko takki minun tyyliavarastooni sopiva vai ei. Takin ostamatta jättämistä tai pitämättömyyttä ei oikein voi perustella argumentilla takki on tyyliä. Oikeampi muoto on, että takin viesti ei sovi päälleni. Huomioitavaa on myös Ziehen (1992, 35) toteamus kuulumisen tarpeen vaikutuksesta tyylin valintaan. Pöllötakin voidaan nähdä vastaavan juuri tähän tarpeeseen. Takin kautta tullaan (ainakin ulkoisesti) hyväksytyksi omaan opiskelijajoukkoon.

7.2.2.3 Muoti

Se on myös muodikas niin kauan kuin opiskelen täällä. (nainen 2.vsk 27)

Gronowin (1996, 112) mukaan muoti näyttelee samanlaista roolia kuin traditionaaliset normit ja hyvä maku. Muodin ilmiöt ja ohjeet eivät kuitenkaan ole samalla lailla pysyviä vaan nopeasti ohimeneviä. Yksilölle muodin ohjeet voivat kuitenkin olla sitovia ja velvoittavia. Muodista tulee helposti määräävä tekijä, joka ajaa ohi muiden valintakriteerien. Muotimekanismi tyydyttää yksilön uutuuden halun uudestaan ja uudestaan. Muodissa itsessään ei kuitenkaan ole mitään uutta tai tiettyä kehitystä, se vain toistaa ja muuntelee vanhoja malleja tarjoten ne aina uudessa paketissa. (Gronow 1996, 112–113). Muoti tarjoaa uutuuden viehätystä, mutta Campbellin mukaan muoti on myös jonkinlainen esteettisyyden standardi, joka määrittää mikä milloinkin on hyvää ja kaunista (Campbell 1987, 158). Samansuuntaiseen tulokseen tulee myös Gronow (1996, 117) todetessaan, että nykyaikaisessa yhteiskunnassa kollektiiviset maut syntyvät ja kuolevat nopeasti. Uusi "hyvä maku" korvaa nopeasti vanhan "hyvän maun". Vaikka yksilöllisyys ja pirstaleisuus ovat korostuneet yhteiskunnassamme, tietty yleinen yhteisesti hyväksytty hyvä maku on kuitenkin olemassa. Tätä makua muoti on yhtäällä luomassa kuin myös toteuttamassa. Muodissa yhdistyykin kaksi vastakohtaista teemaa. Franckin (1997, 145) mukaan ihminen tasapainoilee vaatteillansa pätemis- ja jäljittelyvietin, yksilöllisyyden ja yhteiskunnallisuuden tarpeen välisessä jännitekentässä. Muoti on sosiaalisesti hyväksyttävä ja varma tapa erottautua muista, mutta samanaikaisesti se myös tyydyttää yksilön tarvetta sosiaaliseen mukautumiseen ja jäljittelyyn (Gronow 1997, 84).

Nykymuodilla ja pöllötakilla on suoranaisesti hyvin vähän tekemistä keskenään. Pöllötakin leikkaus oli mahdollisesti muodikas takin ensimmäisinä vuosina, mutta nykyisin se on auttamatta jäänyt pois muodista. Suurin osa vastaajista piti pöllötakkia suorastaan rumana. Jos me pidämme takki nykymuodin valossa rumana, pitäisi takin käytönkin silloin edustaa huonoa makua käyttäjältään. Näin ei kuitenkaan ole, vaan yleinen sävy kirjoituksissa on, että takin käyttö on hyväksyttävä asia, eikä suinkaan osoita käyttäjältään tyylittömyyttä. Tässäkin suhteessa pöllötakki ylittää tavallisen vaatekappaleen kategorian. Takin ulkonäön luoma kuva on sen muita merkityksistä vähäpätöisimpiä. Vertauskohtaa ulkonäön merkityksen ja symbolisten merkitysten vaikutuksesta vaateen valintaan voidaan hakea Marketta Luutosen (1997) tutkimuksesta suomalaisista villapaidoista.

Luutosen (1997, 146) mukaan jussipaita toimii merkitysalustana eli merkityksenkantajana. Keskeistä jussipaidan kehittymisessä merkityksenkantajaksi on ollut paidan syntytausta. Jussipaidan lähtökohta löytyy kansankulttuurista ja merkitykset liittyvät toisaalta ajankohtaiseen yhteiskunnalliseen tilanteeseen ja toisaalta itsenäisyyden korostamiseen ja eräänlaiseen herravihaan. Jussipaita toimii pohjalaisuuden ja suomalaisuuden symbolina. Pukeutuessaan jussipaitaan henkilö mahdollisesti tuntee itse jotain ja pukee paidan ylleen jostain määrätystä syystä. Myös kohdatessa jussipaitaisen henkilön yhdistää katsoja välittömästi henkilöön tiettyjä ominaisuuksia. Merkitykset nousevat kulttuurista tuotteeseen ja tuotteesta sen kantajaan. Vierasmaalaiselle jussipaita tuskin herättää mitään suurempia tunteita. Suomalaiselle se on kuitenkin samalla kertaa työvaate ja roolivaate. (Luutonen 1997,145–146.)

Luutonen (1997, 145) näkee jussipaidassa Ilmosen (1993) esittämän mallin "kulttuurisesta merkityksenannosta". Ilmosen mukaan merkityksenanto on se tekijä, joka luo muuntelua samankin elinympäristön kulttuurikäytännöissä. Tarpeet ja halumme luovat merkityksiä, jotka taas ohjaavat valintojamme. (Ilmonen 1993, 50–51.) Luutonen kuitenkin tulkitsee Ilmosen kritiikkiä Haugin (1982) tavar aestetiikan teoriasta puolinaisesti. Ilmonen nimenomaan kritisoi näkemystä kuluttajan epä tietoisuudesta tavar an todellisesta käyttöarvosta. Haugin (1982, 38) mukaan kuluttaja on kiinnostunut tarpeittensa vuoksi tavaroiden käyttöarvosta. Tätä arvoa hän ei kuitenkaan tiedä vasta kun hankinnan jälkeen. Valintaa ohjaakin käyttöarvolupaus. Tämä käyttöarvolupaus on ikään kuin vain kaunis haluttava kuori. Kuluttajalla ei siis olisi mitään kokemusta markkinoilla olevista tavaroista. Ilmosen mukaan näin ei tapahdu, vaan kuluttajan ostohalua ei laukaise käyttöarvolupaus vaan kokemus ja kiinnostus erityisesti tavar an symboliarvista. Haugin kanssa Ilmonen on kuitenkin samaa mieltä siitä, että tavarat ovat tarpeidemme tulkkeja ja me annamme itsellemme lupauksia tavar an käyttöarvosta. (Ilmonen 1993, 83–87.)

Vaikka Luutonen (1997, 145) lainaa Ilmosta puutteellisesti, taustalla oleva ajatus on oikea. Kuluttajan hankkiessa jussipaidan hän hankkii myös muuta kuin pelkän villapaidan. Ostopäätökseen on vaikuttanut kuluttajan ennakkokäsitykset jussipaidasta. Keskeistä Luutosen (1997) havainnoissa onkin, että symboliset merkitykset ovat käyttömerkityksiä vahvempi piirre. Jussipaitaa ei osteta vain villapaidaksi, vaan symbolisoimaan tiettyjä arvoja.

Analogia pöllötakkiin on ilmeinen. Pöllötakki symbolisoi mm. opettajuutta. Takin hankinnassa symboliset syyt ovat käytännönmerkityksiä vahvempia. Samoin kuin jussipaidassa kulttuuriperinnöstä siirretyt merkitykset kulkevat tuotteen kautta kantajalle, voidaan ajatella myös pöllötakissa ideoiden ja ihanteiden siirtyvän tuotteen kautta kantajaansa.

7.2.3 Kommunikatiiviset tekijät

Takin olemassaoloa ei ole voitu perusteella funktionaalisin ei esteettisinkään perustein. Molemmat ovat vaikuttamassa takkivalinnassa, mutta kuten edellä olen osoittanut, perustelut takin hankinnalle ja käytölle tätä kautta eivät ole olleet riittäviä. Selvää onkin, että pöllötakin olemassaolon lunastaa sen kommunikatiiviset tekijät. Pöllötakki viestii ulospäin voimakkaasti sellaisia piirteitä, joita haluamme itsestämme korostaa.

"Pukeutumisen merkitykset muodostuvat ihmisten välisessä kommunikaatiossa" (Ruohonen 2001, 75.) Kommunikointi ja vaatteet ovat kietoutuneet toisiinsa. Kommunikoinnin kautta luomme merkityksiä pukeutumiselle. Luomme käsityksiä vaatteista näkemättä tai kokeilematta niitä. Toisaalta kohdatessamme tuntemattoman henkilön teemme pukeutumisen kautta hänestä pitkäjänteisiä johtopäätöksiä. Vaatteet ohjaavat tätä kautta myös kommunikaatiota. Vaatteiden kautta luotu ennakkokäsitys virittää keskusteluun tiettyjä oletuksia ja odotuksia. Pöllötakin käytössä tämä käy esille. Vastaajien mukaan kulkiessaan pöllötakissa heille on tultu kertomaan opettaja-juttuja ja opiskelukokemuksia Jyväskylältä. Pöllötakki puhuu tiettyä kieltä vastaantulijoille.

Vaateen kielestä puhuminen onkin yleistä, ja itsekin käytän tätä metaforaa. McCracken (1988) pitää kuitenkin kielitieteen sääntöjen suoraa soveltamista pukeutumiseen ongelmallisena. Pukeutumisen kommunikatiivisen luonteen hän kyllä myöntää. McCracken (1988, 64–68) osoittaa, että pukeutumisen tulkinta on nimenomaan kokonaisuuden tulkintaa. Vaatteiden luoma viesti on kokoelma viestejä. Jos nämä ovat yhdenmukaisia, tulkinta on mahdollista, mutta ristiriitainen vaatetus aiheuttaa tulkintavaikeuksia. Vapaa yhdistely ei kielen tavoin luo uutta viestiä, vaan vaatetuksessa se aiheuttaa tulkitsemmattomuutta. (McCracken 1988, 64–68.) Jos kerran pukeutumisen tulkinta on kokonaisuuden tulkintaa, voidaan pöllötakin antama viestiä pitää hyvin vahvana. Pöllötakki ylittää muiden päällä olevien vaatteiden merkityksen ja vastaanottaja tulkitsee pukeutumisen luomaa viestiä nimenomaan pöllötakin mukaan, jos vain takki on hänelle tuttu. Pöllötakin välittämä viesti näyttää yleisesti olevan vaatetuksen tulkinnassa primääri tulkintaperuste.

Kielitieteen mallien soveltaminen pukeutumiseen on ongelmallista myös vaatteiden muuttuvan merkityksen vuoksi. Tänä vuonna vaate kertoo yhtä, mutta ensi vuonna jo jotakin muuta. Pöllötakissa merkitys on kirjoitusten mukaan varsin pysyvä ja

olenkin jo verrannut pöllötakkia merkityksenkantajana jussipaitaan (Luutonen 1997) luvussa 7.2.2.3.

Pöllötakin pysyväkin merkitys on kuitenkin sidottu kulttuurilliseen kontekstiin. Ruohonen (2001, 78) vertaa vaatetta kuvaan, jonka pitäisi kertoa enemmän kuin tuhat sanaa. Kuva tai vaate ei kuitenkaan kerro mitään ihmiselle, joka ei ole tottunut lukemaan kuvia tai jolle sisältö on vieras. Vieras asia koetaan usein uhkana tai vastenmielisenä. (Ruohonen 2001,78.) Pöllötakin käyttöön kirjoittajien mukaan kuului vahvasti Jyväskyläkeskeisyys. Jyväskylän ulkopuolella takkia ei mielellään pidetty. Pöllötakin merkitystä ei ulkopuolella juurikaan tunneta ja näin vieraan, selvästi merkityksillä ladatun, vaateen kantaminen on tunnettu uhkaksi. Jacobsonin (1994,30–31) toteakin, että vaatteet ovat yleensä merkityksellisiä vain tiettyjen henkilöiden käyttäminä määrättyssä tilanteessa. Kulttuurisilla koodeilla, joita pöllötakkikin kantaa, on hyvin rajattu ympäristö.

Vaikka strukturalistisen kielitieteen mallin soveltaminen pukeutumiseen on osoitettu ongelmalliseksi (McCracken 1988), käyttää Mynttinen (2001) kielen ja puheen metaforaa oivallisesti tulkitessa motoristin asukokonaisuutta. Hän on tullut siihen tulokseen, että motoristi valitsee "puheeseensa" eli ajoasuunsa ympäristön suomista mahdollisuuksista mieleisensä kokonaisuuden. Näitä valintoja ohjaavat yksilön erilaiset tarpeet, jotka syntyvät vuorovaikutuksessa kulttuurillisen toimintaympäristön kanssa. Pukeutumisen kautta motoristi jäsentää omaa suhdettaan kulttuuriin. Tietynlainen pukeutuminen on tietynlaisen kielen käyttöä. (Mynttinen 2001, 174.) Pöllötakin merkityksien tulkinnassa Mynttisen ajatukset ovat oivallinen vertauskohde. Pöllötakki liittyy vahvasti opiskelujen alkuaikaan ja oman kulttuurillisen toimintaympäristön hahmottamiseen ja siinä paikkansa hakemiseen. Kuten motoristin ajo-asu pöllötakki toimii merkinä, puheena, omasta paikasta yhteisössä. Samoin kuin motoristin puvun osien valintaan vaikuttaa yksilölliset tarpeet, myös pöllötakin käyttöön vaikuttavat yksilön tarpeet kuulua joukkoon tai erottua siitä.

7.2.4 Yhteenvetoa

Pukeutumistamme ohjaavat normit, oma ja yhteinen maku, jota muodiksikin kutsutaan. Vaateen valinnassa me pohdimme funktionaalisia, esteettisiä ja kommunikatiivisia tekijöitä. Pöllötakin kohdalla korostuvat nimenomaan kommunikatiiviset tekijät. Takki on lähes arvoton ilman sen lähettämää viestiä. Ympäristössä, jossa takkia ei tunneta, sitä käytännössä ei käytetä ollenkaan. Vaateen viesti ei välttämättä avaudu kuin kyseisen

kulttuurin tuntijalle. Jyväskylän yliopistoyhteisössä takki on tunnettu ja se on saavuttanut oman erityisen asemansa niin, että takin käyttö on tyyli ja maku kysymysten yläpuolella. Takin symboliset arvot ovat niin suuret, että takin käyttö antaa heti tietyn ennakkokäsityksen takin kantajasta. Takki on lähes univormun kaltainen, kuten muutama kirjoittaja onkin takista todennut.

En koe tarvetta identifioitua pöllötakin kaltaisen univormun kautta 'homogeeniseen' OKL:n opiskelijoiden joukkoon. (Mies 2.vsk 31)

Franckin (1997,41) mukaan univormu viestii harkittua vertauskuvallisuutta. Se riistää kantajaltaan osittain tai kokonaan mahdollisuuden toimia yksilöllisesti. Univormu määrää käyttäytymisen rajat. Se asettaa tiettyjä velvoitteita ja normisidonnaisia toiveita ja odotuksia. Toisaalta univormun käyttäminen voi merkitä myös stressitöntä sosiaalista kokemusta. Univormu lisää ryhmäkuuluvuutta ja anonyymisyyttä samaistaen yksilön oman ryhmänsä jäseneksi. (Franck 1997, 41.) Vetäytyminen anonyymiyteen ei ole opettajille lainkaan vierasta. "Näyttää siltä, että opettajien on vaikea yhdistää työhönsä omaa intiimiä ja persoonallista kokemusta. Viileä, ehkä hiukan etäinen ja persoonaton ammattilaisuus antaa suojakilven, jonka takana on turvallisempi pysytellä." (Laine 1997, 110.)

Univormuvertaus pöllötakista ei ole huono. Takkihan rajoittaa kirjoittajien mukaan käyttäytymistä ja toisaalta taas antaa aihetta tietynlaiseen käyttäytymiseen. Pöllötakki päällä kirjoittajat tuntevat edustavansa myös laitostansa ja sen arvoja. Ei ihme, että moni kaihtaa tällaista vastuuta ja jättää takin kotiin. Toinen puoli univormussa oli sen luoma yhteenkuuluvuuden tunne. On varmasti mukava tuntea kuuluvansa edustavaan joukkoon ja samalla saada suojaa liikaa yksilöllisyyttä vastaan. Mielenkiintoinen on Franckin (1997, 41) havainto, että univormulla voi tehokkaasti myös peittää fyysisiä puutteita ja henkistä epäpätevyyttä. Tällaista puolta pöllötakista on hankala osoittaa, mutta ainakin yksi kirjoittaja näkee pöllötakin käytön olevan huonon itsetunnon parantaja.

Osa pöllötakkeilijoista edustaa minusta wanna bee sisäpiirissä tai ainakin mahdollisimman tuntumassa -joukkoa, sellaisia säälittäviä, vähän yksinäisiä aina roikkujia, jotka tuntevat itsensä tärkeiksi tärkeiden ihmisten läheisyydessä. (nainen 3.vsk 22)

Pöllötakkia olen verrannut univormuun ja jussipaitaan. Merkityksenkantajina niillä on samankaltaisia piirteitä pöllötakin kanssa. Näiden merkityksenantoon liittyvien piirteiden lisäksi pöllötakista voi nähdä vielä yhden pukeutumiseen liittyvän käsitteen. Vaatteen aivan ensimmäiset merkitykset olivat löydettävissä maagis-myyttiseltä alueelta (Franck 1997,11). Tätä maagisuutta löytyy myös pöllötakista. Pöllötakin hankkiminen voidaan nähdä myös siirtymäriitin suorituksena.

7.3 Riitti

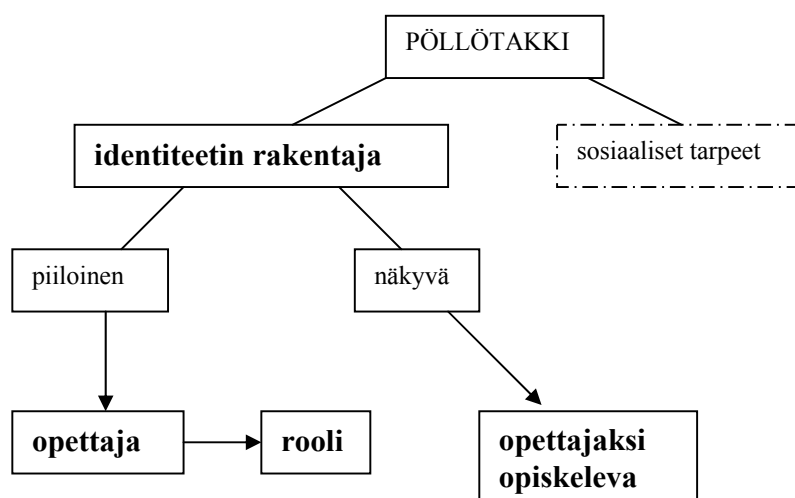
Ihmisen lyhyessä historiassa siirtymistä ikäkaudesta toiseen on aina juhlistettu erilaisin riitein. Näissä riiteissä muuttamista toiseksi oli kuvattu usein uusilla vaatteilla. Ne saattoivat olla konkreettisia vaatteita, koruja, arpikudoksia tai tatuointeja. "Vaatteiden" kautta oli luettavissa primitiivisten kulttuurien jäsenten arvo ja ikä. Varsinkin johtajat ja shamaanit korostivat asemaan tietynlaisella pukeutumisella. (Franck 1997, 16–18). Näistä ajoista on tultu eteenpäin, mutta vaatteen merkitys siirtymäriittinä kuin myös kommunikaation välineenä on säilynyt. Varsinkin pöllötakissa on edelleen jäljellä vaatteen alkuperäistä käyttötarkoitusta. Väitän takin toimivan myös siirtymäriittinä lukioajasta yliopistoaikaan. Siirrytään OKL:n luvattuun maahan. Moni haluaa juhlistaa tätä merkittävää saavutusta takin avulla. Pöllötakin hankintaa voidaan hyvin verrata siirtymäriittiin. Hongon (1964, 121) mukaan "siirtymäriitit ovat perinnäisiä, yhteisön organisoimia menoja, joilla yksilö siirretään sosiaalisesta statuksesta toiseen". Tällaiseen siirtymäriittiin kuuluu esimerkiksi symboliset teot, joilla uusi yksilö osoittaa halunsa sopeutua uuden rooliin vaatimuksiin. (Honko 1964, 121.) Pöllötakissa nämä piirteet ovat vahvasti nähtävillä. Pöllötakin hankinta on yhteisön organisoima tapahtuma. Vanhat OKL:n opiskelijat haluavat myös uusien opiskelijoiden sitoutuvan vanhaan perinteeseen esittelemällä ja kehumalla takkia. Toinen vuosikurssi näyttää monen ensimmäisen vuosikurssilaisen mielestä pukeutuvan vain pöllötakkiin. Siirtymäriitin luonnetta korostaa myös vanhempien halu auttaa takin hankinnassa. Heille on tärkeää, että lapsi siirtyy statuksesta toiseen. Pöllötakki on tämän siirtymäriitin näkyvä osa – viitta, joka osoittaa "täysi-ikäisyyden", uuden statuksen saavuttamista. Takin hankinta on myös osoitus yhteisölle halusta sitoutua uuden aseman vaatimuksiin.

Tällaiset riitit ovat olleet kansoille hyvin tärkeitä seremonioita. Muutos on aina ollut epävarmuustekijä, ja tätä epävarmuutta on tahdottu hälventää rakentamalla siirtymän

ympärille jokin jatkuvuutta tuova riitti (Honko 1964, 118). Nykypäivänä nämä riitit ovat laimentuneet, mutta ovat silti elämässämme mukana tuoden edelleen yksilölle ja yhteisölle tiettyä turvallisuuden tunnetta. Häät, virkaanastujaiset, yms. ovat selkeitä siirtymäriittejä. Pöllötakin piirrettä siirtymäriittinä ei yleisesti tiedosteta, mutta takin käyttö ja sen hankintaan liittyvät piirteet ja perustelut antavat kuvan tästä takin piilevästä merkityksestä. Yksi takin yhteisöllinen tiedostamaton merkitys näyttää olevan takin toimiminen riittävälineenä yksilön siirtyessä sosiaalisesta statuksesta toiseen.

8 Pöllötakin opettaja

Olen erottanut pöllötakin merkitysten rakentajiksi kaksi pääteemaa: opettajuus ja ryhmä. Pöllötakissa on hyvin vahvasti läsnä opettajaksi valmistuminen – pöllötakissa piilee opettaja. Pöllötakki on helppo nähdä luokanopettajaksi opiskelevan identiteetin kohottajana, mutta pöllötakissa näyttäytyy myös opiskelijan opettajaidentiteetin rakentuminen (kuvio 5). Tämä prosessi tapahtuu enemmän tiedostamattoman puolella. Opettajuuden liittäminen osaksi pöllötakkia näkyy tiettyinä käyttäytymisenä pöllötakkia käytettäessä. Tällöin opiskelija on ottanut yleensä tiedostamattaan käyttöön opettajan roolin. Roolin esittämisen kautta näyttäytyy pöllötakin opettaja. Pöllötakin opettajan muodostumista pyrin jatkossa hahmottamaan identiteetin ja roolin käsitteen kautta.

KUVIO 5. pöllötakin opettaja

8.1 Identiteetti

Uuden opiskelupaikan savuttaminen on varmasti merkittävä tapahtuma ihmisen elämässä. Opiskelupaikan saaminen yleensä aiheuttaa myös oman identiteetin uudelleen määrittämistä. Opettajainkoulutuslaitokseen hyväksytyille tämä merkitsee sitä, että uusi identiteettiä määrittelevä piirre on opettajuus. Opettaja ja opettajuus ovat vahvoja piirteitä, jotka varmasti vaivaavat opiskelijan mieltä ja aiheuttavat kysymyksiä kuten: kuka ja millainen minä olen ihmisenä ja opettajana? Näiden kysymysten pohtiminen vaikuttaa meidän kuvaamme omasta minästä ja identiteetistä.

"Ihmisen minäkäsityksenä voidaan pitää sitä tapaa, jolla hän määrittelee ja luokittelee itsensä" (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998, 361). Meillä on harvoin yhtä tapaa määrittää itseämme – vastata kysymykseen: kuka minä olen? Useasta eri määritelmästä muodostuu kuitenkin jonkinlainen kokonaisuus, "minää koskeva skeema" (Helkama ym. 1998, 361.). Tätä kokonaisuutta käytämme uuden tiedon jäsentämiseen. Käsitteemme itsestämme vaikuttaa siihen millaista uutta tietoa olemme valmiit itsestämme ottamaan vastaan ja kuinka nopeasti (Helkama ym. 1998, 361).

Minäkäsitystä ja identiteettiä voidaan pitää rinnasteisina käsitteinä (Helkama ym. 1998, 364). Liebkind (1988, 62) toteaaakin, että identiteetin käsite on hyvin monivivahteinen ja eri tieteiden näkökulmat antavat identiteetille erilaisia merkityksiä. Identiteetti olisi kuitenkin sosiaalisempi ja tilannesidonnaisempi käsite kuin minäkäsitys. Identiteetillä on henkilökohtainen puoli, joka viittaa yksilön ominaisuuksiin, jotka tekevät hänestä ainutlaatuisen, muista erottuvan. Toinen identiteetin puoli olisi sosiaalinen puoli, joka viittaa niihin ominaisuuksiin, jotka yksilö jakaa ryhmän muiden jäsenten kanssa. (Helkama ym. 1998, 364.) Liebkindin (1988,64) mukaan edellä mainittu puoli on ihmisen oma kokemus hänen identiteetistään ja jälkimmäinen taas on toisten ihmisten havaittavissa oleva puoli. Pöllötakki näyttäisi olevan tätä identiteetin ulkoista puolta. Pöllötakki on identiteetin heijastus ja rakennusväline, jolla annetaan omasta identiteetistä ryhmään nimeltä opettajat yhdistävä signaali.

Minä tulin tänne, miksi en siis olisi kaikkea sitä, mitä minun kuuluukin olla. Kokonainen OKL:n opiskelija. (nainen 2.vsk 15)

On mukavaa ja hohdokasta näyttää itselleni ja muille, että juuri minä olen osa 'sitä' joukkoa, tuleva kansankynttilä, akateemisesti valveutunut humaani yleisnero, 'kaikkien kaveri'. (mies 2.vsk 17)

Liebkindin (1988) mukaan identiteetin sisältö voi olla annettua, saavutettua tai omaksuttua. Annettua ovat esimerkiksi syntyminen tiettyyn sukupuoleen, ihonväriin tai jonkun sairauden tai vamman kantaminen. Näitä on vaikea muuttaa. Saavutettuja identiteetin sisältöjä ovat muun muassa ammatti tai poliittinen ryhmä. Näille on ominaista niihin vapaaehtoinen liittyminen elämän eri vaiheissa. Etnisyys on tietyllä tapaa annettua identiteettiä. Yksilö voi kuitenkin joko korostaa tai kieltää tätä puolta itsestään, niin kuin vapaaehtoisesti hankittujen sosiaalisten identiteettien kanssa toimitaan. Omaksuttu identiteetinsisältö taas liittyy vuorovaikutustyyliin. Henkilölle voi olla tyypillistä suhtautua muihin ihmisiin esimerkiksi ylimielisesti, riippuvaisesti tai ystävällisesti. (Liebkind 1988, 66–67.) Pöllötakki on saavutetun identiteetin osoitusväline. Pöllötakin kautta vahvistetaan tunnetta siitä, että on saavuttanut jotain merkittävää ja arvostettavaa. Myös opettajaidentiteetin muuttuminen tai kriisi voi näkyä siinä, että takki jätetäänkin yllättäen komeroon. Näinkin takki välittää tietoa ympäristöön omasta identiteetin muutoksesta.

Identiteetin luonteeseen kuuluukin sen muuttuvuus. Identiteettimme muuttuu iän ja tapahtumien myötä. Ihminen vertaa itseään siihen, mitä hän on ollut ja miksi hän haluaisi tulevaisuudessa tulla. Meillä on käsitys siitä, mitä olemme ja millaisia meidän pitäisi olla. Ihanneminä ja todellisuus eivät kuitenkaan usein kohtaa. Näiden kahden suhde paljolti määrää miten viihdymme itsemme kanssa. (Liebkind 1988, 67–68; ks. myös Ojanen 1994, 32–36.)

Identiteetin pohtiminen on erityisen tärkeää OKL:ssä. Opettajankoulutuksen nykysuuntaus pyrkii opettajapersoonien kasvattamiseen ja vahvistamiseen (Heikkinen 1999, 180). Opiskelujen varrella OKL:n opiskelijan pitäisi kehittää tietoisesti omaa identiteettiään ja minäkuvaansa. Tällaisen identiteettityön tuloksena opettajaksi opiskelevasta henkilöstä on mahdollista kehittyä omat rajansa ja mahdollisuutensa tiedostava, itseään ja ammattiaan arvostava opettaja (Heikkinen 1999, 200).

Opettaja tekee työtä vahvasti omalla persoonallansa, ei vain hankitulla ammattitaidollansa ja tiedoillansa (Heikkinen 1998, 96). Tämän ovat sisäistäneet hyvin OKL:n opiskelijat. Qvarnberg ja Ylönen (1998, 78) ovat omassa pro gradu -tutkielmassa tulleet siihen tulokseen, että OKL:n opiskelijat pohtivat paljon omaa opettajuuttaan ja pitivät sen selkeytymistä tärkeänä asiana, mutta varsinkin alkuvaiheessa ammatillinen identiteetti on melko jäsentymätön. Tässä ei ole sinänsä mitään yllättävää, mutta Qvarnbergin ja Ylönen havainnot ovat nähtävissä myös kirjoituksissa pöllötakista. Pöllötakki on yksi väline OKL:n opiskelijan identiteettityössä. Pöllötakkiin liitetään oman opettajuudessa kasvun ilot ja pelot. Tätä kautta takki saa uusia erilaisia merkityksiä opiskelijan kipuillessa oman opettajuutensa kanssa.

Takkihan leimaa sinut heti kunnan mallikansalaiseksi, joka ei kävele päin punaisia eikä aja pyörällä ilman kypärää. Takin omistaja on aktiivinen ja haluaa olla osallisena kaikkeen (= puuttuu toisten tekemisiin). Hän ei kiroile, eikä juo alkoholia ja on harras uskovainen jne, jne -- Nyt olen päässyt (ainakin toistaiseksi) tästä yli -- (nainen 2.vsk 10)

Olen opintojen alusta asti kokenut luokanopettajaopiskelijoiden olevan hyvin homogeenista porukkaa. Jotenkin hajutonta, mautonta, väritöntä... vaikkakin löytyy seasta värikkäitä helmiäkin. Kiltteys, tunnollisuus, ahkeruus, sovinnaisuus, suorituskeskeisyys leimaavat mielestäni OKL:n opiskelijoita. Valitettavasti olen itsekin paljolti tuollainen, vaikka yritänkin kapinoida näitä asioita vastaan. En siis missään nimessä halua ainakaan korostaa tällaisia piirteitä itsestäni pitämällä ylläni pöllötakkia. (nainen 3.vsk 33)

Takki sisältää jonkinasteisesti viestin "Maistereita ollaan viä joskus", se osoittaa muille, ettei kaveri ookaan niin tyhmä kun näyttää. (mies 2.vsk 18)

Ja mikä hienompaa kuin liikkua pienellä kotipaikkakunnalla takissa, joka osoittaa 'suurta viisautta' ja tulevan opettajan erityisasemaa muihin, 'tavallisiin', ihmisiin nähden. Pöllö-takki olisi vahvistanut opettajuuttani ja tulevaa opettajan roolia. (nainen 1.vsk 16)

8.2 Opettajuus

Jyväskylän OKL:n takkina takki luonnollisesti edustaa omaa laitostaan. Tämän lisäksi lähes kaikki vastaajat kokivat, että takki edustaa laajemminkin opettajuutta. Moni näkee pöllötakissa opettajan. Takki päällä kulkevaan liitetään opettajaan yhdistettäviä määritelmiä ja takki päällä vastaajat kertovat käyttäytyvänsä kuin he olisivat jo opettajia. Heikkinen (1998) esittää nykykäsityksen valossa opettajalle seuraavia määrittelyjä:

Opettajantyö on tyypillinen auttajan ammatti. Se on nykyaikainen professio, johon valmistaudutaan pitkän koulutuksen kautta. Opettaja on ammattiroolissa, johon pääseminen edellyttää muodollista koulutusvaiheiden läpikäymistä, perusteellista tietoa ja asiantuntemusta. Mutta samalla se on työ, jossa kaikesta koulutuksesta huolimatta ihminen toimii omana itsenään, persoonana. (Heikkinen (1998, 93–94.)

Soininen (1995) kuvaa nykyaikaista opettajaa Henry Girouxia (1988) lainaten ja Paolo Freiren ajatuksia mukaillen seuraavasti:

Hän on *trasformatiivinen intellektuaali*, joka on moderni älytyön tekijä, jonka toiminnassa käytäntö ja teoria kohtaavat toisensa. Hän tunnistaa työtään määräävät ideologiset ja käytännölliset ehdot. Hän tunnistaa roolinsa erilaisten kilpailevien poliittisten, taloudellisten ja sosiaalisten etujen legitimoijana tai vastustajana. Hän on *pragmaatikko*, jonka työ on kontekstisidonnaista. Opettaja on *reflektiivinen pragmaatikko*, joka pohtii aktiivisesti ja intensiivisesti omia uskomuksiaan ja toimintatapojaan ja pyrkii löytämään perusteita toiminnalleen. Reflektio rakentaa myös kommunikaatioperustan, jolle työn luonne voidaan viestittää praktikkojen kesken ja praktikkojen ja tutkijoiden (ja toivottavasti myös poliitikkojen) kesken. Voidaan myös puhua *takautuvasta reflektiosta*, joka etsii yhteyksiä, selityksiä ja ymmärrystä omille valinnoille ja, joka kytkee pedagogiset ratkaisut luokan, koulun ja yhteiskunnan kontekstiin. Sen avulla voidaan liittää uusi kokemus vanhaan tietämykseen. (Soininen 1995, 169.)

Teksti on hankala, mutta sen sanoma on, että opettajan tulisi olla eri intressien kanssa kommunikoiva oman työnsä arvioija ja kehittäjä. Tutkimukseen vastaajat eivät kuitenkaan näe juurikaan näitä ominaisuuksia pöllötakin kantajissa. Vastaajista opettajan tärkein ominaisuus oli olla kävelemättä päin punaisia valoja. Muutenkin kuvaukset "opettajasta" olivat vanhahkoa opettajakuvaa tukevia ja hyvin arkipäiväisiä. Suhtautuminen pöllötakin opettajaviestiin ei kerro opiskelijoiden tiedostavasta opettajuudesta, virallisesta totuudesta. Mielipiteet pöllötakin opettajuudesta ovat enemmänkin heijastuksia opiskelijoiden myyttisestä opettajakuvasta - opettajauskomuksista.

8.3 Uskomus

Meillä on luonnollisesti tietynlaisia käsityksiä ja ajattelutapoja opettajuudesta. Ne voivat olla hyvinkin pohdittuja, mutta varsinkin opiskelujen alussa käsitykset ovat varsin tunnepohjaisella tasolla. Näistä käsityksistä voidaan käyttää termejä myytti tai uskomus. Myytti viittaa myyttisyyteen, johonkin hieman tuntemattomaan jopa uskonnolliseen. Tavallisia merkityksiä myytille ovat tarina, kertomus tai iskostunut käsitys (Sivistyssanakirja 1992). Karjalainen (1991, 110) käyttää sanaa myytti poikkeuksellisesti synonyyminä käsitteelle latenti merkitysstruktuuri. Latenti merkitysstruktuuri on hänen mukaansa piiloisesti vaikuttava säännöstö, joka ohjaa meidän sosiaalista toimintaamme. Tätä säännöstöä me emme siis juurikaan tiedosta, vaikka toimimmekin sen mukaisesti. Karjalainen pitää tätä myyttiin verrattavana asiana, myytin ollessa kansanomaisempi versio tästä termistä. (Karjalainen 1991, 10.)

Pöllötakin käyttöön liittyy näitä latenteja merkitysstruktuureita – merkitysrakenteita, joita emme täysin tiedosta. Yksi tällainen pöllötakin käyttöä ohjaava tekijä on käyttäjän uskomus opettajuudesta. Se millaisena henkilö näkee pöllötakin käyttäjän, on sidoksissa osaksi ainakin hänen uskomukseensa opettajasta ja opettajuudesta. Uskomukset vaikuttavat usein tietämättämme asenteisiimme ja arvostuksiimme sekä siihen, mitä havaitsemme ja miten me näitä havaintojemme tulkitsemme (Katvala 2001, 28). Emme siis välttämättä ymmärrä, miksi käyttäydymme pöllötakki päällä tietyllä tapaa, tai miksi pidämme pöllötakkista ihmistä tietynlaisena ihmisenä. Takana on meidän uskomuksemme, jotka heijastuvat käytökseemme. Voidaan myös käännetysti sanoa, että käytöksemme heijastaa uskomuksiamme.

Meillä kaikilla on jonkinlainen uskomus siitä millainen opettajan pitäisi olla. OKL:n opiskelijoilla tämä kuva on luonnollisesti peräisin omalta kouluajalta ja kuva siitä, minkälaisia opettajia he haluaisivat olla, on selkeä (Qvarnberg & Ylönen 1998, 69). Sigelin (1985, 348) mukaan uskomukset ovat sellaista tietoa, jota yksilö pitää totena tai melkein totena, mutta joille hän ei välttämättä kaipaa perusteluja tai näyttöä todenmukaisuudesta. Nämä yksittäiset uskomukset muodostavat Katvalan (2001, 30) mukaan uskomusten kokonaisuuden. Nämä uskomusten kokonaisuudet toisaalta jäsentävät meidät osaksi kulttuuriamme, mutta toisaalta uskomuksilla on myös voima ohjailta ja hallita meitä. Uskomukset eivät vaihdu nopeasti. On tyypillistä, että saatamme uskoa toista, mutta tehdä toista. Tieteellinen teoria pitää todistaa oikeaksi tai sitä on kyettävä muuttamaan, jos se osoittautuu vääräksi. Uskomuksilla ei ole tällaista todistelun pakkoa. Voidaan jopa uskoa uskomukseen, vaikka tiedetään toisin. (Katvala 2001, 28–30.)

Mielenkiintoista onkin, millaisia uskomuksia opettajuudesta pöllötakkiin on ladattu. Tutkimukseni tarkoitus ei ole kartoittaa opiskelijoiden uskomuksia opettajuudesta, eikä siihen tällä aineistolla pystyisi tyhjentävästi vastaamaan. Yritän kuitenkin vastata siihen kysymykseen, millaisia uskomuksia opiskelijoilla on pöllötakin edustamasta opettajuudesta. Vastaajien kirjoitukset vihjaavat jatkuvasti opettajuuteen ja sen edustamiseen. Nämä vihjeet luovat kuvaa pöllötakin yhdestä merkitysisällöstä, mutta uskon näiden vihjeiden olevan myös heijastusta opiskelijoiden yleisistä opettajuususkomuksista.

8.4 Uskomuksia pöllötakin edustamasta opettajuudesta

Opettajan ammatin pitäisi olla melko vapaa itseään kehittävä työ. Laine (1998, 115) pukee kuitenkin sanoiksi monen opettajan tunteen, että työ on sisältäpäin varsin tarkkaan rajattua, ohjattua ja normitettua. Opettajan työtä näyttää ohjaavan paljon sekä sisältä että ulkoapäin tuleva paine. Opettajan kuuluu toimia tietyllä tavalla. Opettajan ja koulun tulisi olla yhteiskunnan omatunto ja hyviin tapoihin kasvattava, vaikka muu yhteiskunta toimisi toiseen suuntaan (Laine 1998, 116). Opiskelijoiden näkemys opettajasta on tätä näkemystä tukeva.

Voiko pöllötakki päällä kävellä päin punaisia? Entä tien ylitys suojatietömästä kohdasta tai pyöräily jalkakäytävällä pöllötakki päällä? Kaikki JKL:n mummot ja muutkin ihmiset tietävät, mikä pöllötakki on ja mitä meistä tulee. (kansankynttilöitä) (nainen 2.vsk 7)

Pöllis päällä ei voi/kehtaa käyttäytyä ihan miten vaan ainakaan Jyväskylässä (esim. kävellä päin punaista), koska takki edustaa luokanopettajia ja sen myötä tiettyjä opettajalle kuuluvia arvoja. (mies 4.vsk 23)

Pöllötakki antaa luvan käyttäytyä lapsellisesti. Ihmiset jopa odottavat pöllö-takin kantajan kieriskelevän lumihangessa tai laulavan jotakin lasten laulua. (Nainen 2.vsk 15)

Pöllötakki päällä olet opettaja. Tuntematon opettaja, mutta esikuva, malli. Pöllötakki päällä ei kävellä päin punaista, ei ajeta pyörällä jalkakäytävällä, ei olla turhan äänekkäitä ja riekuta kadulla, ei häiriköidä, ei eletä. Ollaan patsaita. Ollaan sovinnaisia. Minä olen opettaja, mutta en tuota muuta. (nainen 2.vsk 29)

Viimeinen kirjoitus osoittaa hyvin sen ristiriidan, joka näyttää olevan pöllötakille tyypillistä. Pöllötakin opettajan kuva ei miellytä kaikkia. Vaikka opiskelija tuntee itsensä opettajaksi ja on ylpeä tästä, hän ei kuitenkaan pysty sitoutumaan pöllötakin luomaan opettajan kuvaan. Takin opettajakuva näyttää olevan liian siloteltu ja tunnollinen – tietyllä tapaa särmätön. Varsinkin miehet ovat kriittisempiä takkia kohtaan. Miehistä selkeästi pienempi prosentti ylipäätään tilaa takin ja kommenteissaankin miehet ovat naisia jyrkempiä. Poikkeuksiakin toki on. Takilla on kuitenkin jonkinlainen kiltteyden ja tunnollisuuden merkitys, joka näyttäisi vaikuttavan miesten pöllötakin käyttöön.

Pöllötakki on mielestäni mitä mainioin OKL:n muuttumattomuuden ilmentymä. (mies 5.vsk 36)

Pöllötakki, kuten haalaritkin, edustavat kuitenkin mielestäni ääliömäistä sopulisukuista laumasieluisuutta – symboleja OKL:n tekopirteälle pakkosocialisoinnille ja 'jee, me ollaan niin hyviä kavereita' -menttaliteetille. (mies 2.vsk 42)

Vois tehdä sillälailloja, että kaikkien olis pakko ostaa ja käyttää pöllistä. Sais kunnan totalitäärisen meiningin nössö-pikku-opeille. (mies 2.vsk 30)

Historiallinen kansakoulunopettaja nostaa päätään pöllötakista, ei vain esimerkillisyyden vaan myös isänmaallisuuden muodossa. Isänmaallisuus ei missään tapauksessa ole negatiivinen piirre. Pöllötakin sinivalkoinen väri ja sen käyttö itsenäisyyspäivänä kuitenkin antavat takille selvästi havaittavan kansallishenkisen piirteen. Itsenäisyyspäivänä opettaja on vielä valo, joka johtaa kansaa pimeydessä.

Soihtukulkueen etupää (OKL:n opiskelijat, joilla oli ylioppilaslakki & pöllötakki) oli hienon näköinen. Se on paras muisto pöllötakista.

(nainen 2.vsk 25)

Olen pöllötakin ylpeä omistaja myös itsenäisyyspäivänä, jolloin viedään soihdut sankarihaudalle. (nainen 4.vsk 35)

Itsenäisyyspäivän kulkueessa nolotti kun en takkia omistanut, tänä vuonna jätän kulkueen väliin, jollen satu takkia ostamaan. (nainen 2.vsk 34)

Pöllötakin opettajakuvaan sopii myös Niemen (1998, 17) käsittelemä myytti opettajan kaikkitietäväisyydestä ja Karjalaisen (1991) muotoilema ammattitaidon myytti. Ammattitaidon myytti muodostuu synnynnäisyydestä, yksityisyydestä ja sanomisesta. Synnynnäisyys pitää sisällään ajatuksen siitä, ettei kenestä tahansa voi tulla opettajaa. Opettajuuden taito on jotain erityistä, jota on vain harvoilla ja valituilla. Yksityisyys on vanha luulo opettajan työstä. Opettaja on yksin luokassansa eikä siihen ole ulkopuolisella asiaa puuttua. Sanominen taas suojaa yksityisyyden. Kun opettaja sanoo jotain, niin näin asia sitten on – piste. Ammattitaidon myytti estää opettajien välisen luonnollisen kommunikaation. (Karjalainen 1991, 96–98.) Pöllötakki ei estä kommunikaatiota, vaan päinvastoin lähentää opettajaksi opiskelevia, tai ainakin tuo yhteenkuuluvuuden tunnetta. Synnynnäisyyttä ja kaikkitietävyyttä pöllötakki kuitenkin piilevästi näyttää merkitsevän. Kommentit kuten: "tullessani OKL:ään", "esimerkillinen ihminen" ja "olen opettaja", viittaavat tähän ajatukseen, että olen syntynyt opettajaksi. Viesti ei ole, että "Minä opiskelen opettajaksi ja pitkällisen opiskelun jälkeen minusta voi tulla oppilaiden ohjaaja ja kasvattaja." (vrt. Heikkinen 1998, 95–96.)

Takista minut tunnistetaan opettajaksi... (nainen 2.vsk 27)

Pöllötakin omistajan luonteen voi jo takin perusteella arvata. Hän on luotettava, avoin, sosiaalinen yms. yms. (nainen 5.vsk 35)

Uskon myös, että sellaiset ihmiset eivät tilaa pöllötakkeja, jotka ovat OKL:ssä viettämässä ns. välivuotta eli tulleet tänne kun ei muualle päässyt. (nainen 1.vsk 2)

Koska olen kaikki kouluni käynyt norssissa, olen saanut tuijotella noita maagisia takkeja opejen päällä koko pienen ikäni. Ja tullessani OKL:ään, yksi odotetuimmista riemunaiheista oli itse sitten saada vetää tuo takki niskaan. (mies 2.vsk 17)

...joka osoittaa 'suurta viisautta' ja tulevan opettajan erityisasemaa muihin, 'tavalsiin', ihmisiin nähden. (nainen 1.vsk 16)

8.5 Pöllötakissa opettajan roolissa

Roolin käsitteen kautta voidaan ymmärtää pöllötakkiin liittyvää käyttäytymistä. Rooli eroaa identiteetistä siinä, että rooleja voi olla useita, mutta identiteettejä ihmisellä on yleensä vain yksi (Ojanen 1998, 33). Ojasen (1998, 33) mukaan "roolilla tarkoitetaan sosiaalisen aseman ja siihen liittyvän tehtävien mukaista käyttäytymistä." Edellisissä on pohdittu kuinka pöllötakki on OKL:n opiskelijan identiteetin rakentumisessa mukana vahvistamassa tai kyseenalaistamassa omaa opettajakäsitystä. Tämä prosessi tulee ikään kuin näkyväksi erilaisissa kohtaamisissa. Yhteisöllisemmän opettajamerkityksen pöllötakki saa julkisuuden kautta. Kirjoittajat kertovat kuinka pöllötakin kautta heidät samaistetaan opettajaan. Pöllötakki päällä opiskelija tuntee olevansa ainakin osaksi opettajan roolissa. Roolin ja sen eri ulottuvuuksien määrittelyn kautta voi pöllötakkikirjoitelmista löytää jälleen syvempiä merkitystasoja pöllötakille.

Rooli voidaan määritellä monella tapaa. Uutela (1974) on löytänyt roolille kuusi eri ulottuvuutta:

1. Roolilla tarkoitetaan luokkakäsitettä, joka viittaa ammatillisiin ryhmiin tai muihin sellaisiin yhteiskunnan kategorioihin, joihin voidaan viitata yhdellä käsitteellä.
2. Roolilla tarkoitetaan analogiaa näytelmän roolille.
3. Roolilla tarkoitetaan rooliin liittyviä oikeuksia ja velvollisuuksia. Tietyn aseman haltiaan kohdistetaan ulkoapäin liittyviä odotuksia, jotka myös normatiivisesti määrittelevät roolin.

4. Roolilla tarkoitetaan roolin haltian (egon) havaintoja ympäristön henkilöön kohdistamista odotuksista.
5. Roolilla tarkoitetaan odotettua käyttäytymismallia.
6. Roolilla tarkoitetaan sosiaalista funktiota ts. asemaa sosiaalisessa systeemissä. (Uutela 1974, 62–64.)

Vaikka lähde on vanha, siinä on jäsenetty roolikäsitetä harvinaisen tyhjentävästi poikkeuksellisen useasta näkökulmasta. Kuten Uutelakin (1974, 62) toteaa, nämä eri luokat eivät ole toisiaan pois sulkevia ja selkeärajaista. Oleellista onkin mihin roolin ulottuvuuteen halutaan paneutua.

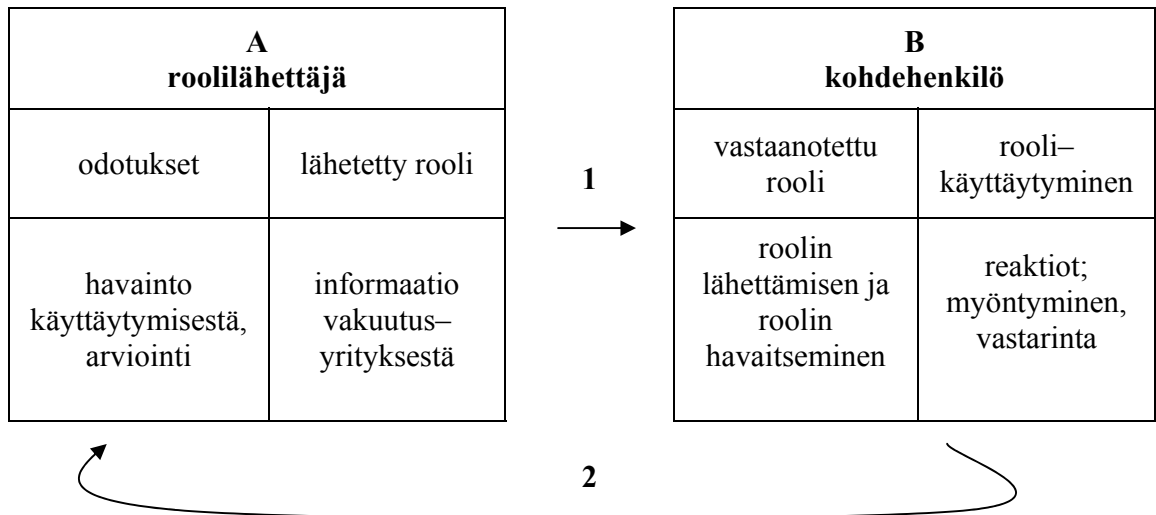
Goffman (1971) lähtee tutkimaan roolia näyttämöretoriikasta käsin. Hän selittää käyttäytymistä roolissa samanlaisten käsitteiden kautta kuin elämä olisi "näytelmä", jossa meillä on erilaisia rooleja. Lavastus on ympäristömme. Julkisivua ovat ne viestintävälineet, joilla me säännönmukaisesti määrittelemme tilanteen havainnoitsijalle. Kun me Goffmanin mukaan otamme jonkin vakiintuneen sosiaalisen roolin, joudumme huomaamaan, että sillä on jo entuudestaan valmis julkisivu. Joudumme sekä suorittamaan omaa tehtäväämme, että myös ylläpitämään tuota julkisivua, olipa alkuperäinen tarkoituksemme kumpi tahansa. (Goffman 1971, 32–37.)

8.5.1 Rooliesitys

Goffman (1971) puhuu rooliesityksestä. Hänen mukaansa roolit rakentuvat pääasiassa erilaisten esitysten kautta. Eräsaari (1995, 186) täsmentää Goffmanin ajatusta toteamalla, että rooli voidaan nähdä kahdella eri tavalla: rooli voi ensinnäkin muodostua niistä tehtävistä, joita tietyn aseman omaavan edellytetään tekevän tai sitten rooli koostuu niistä esityksistä, joiden aikana paikalla on muitakin "roolitoisia". Eräsaari itse lähtee tästä jälkimmäisestä ajatuksesta. Rooli syntyy tilanteessa, jossa roolin omaavan lisäksi on paikalla muitakin henkilöitä, jotka ikään kuin luovat yhdessä tilanteen "vaatimat" erilaiset roolit. Tällaista tilannetta, jossa rooli osallistujien kesken otetaan tai epäsuorasti annetaan, voidaan kutsua rooliesitykseksi.

Rainio ja Helkama (1974, 232) puhuvat rooliepisodista. Episodi on sykli, joka koostuu lähetetyistä ja vastaanotetuista rooleista. Rainio ja Helkama viittaavat Katzin ja Kahnin (1966, 182) kehittämään hyvin yksinkertaistettuun rooliepisodimalliin (kuvio 6).

KUVIO 6. Rooliepisodi (Katz & Kahn 1966, 182)

Rooliepisodi muodostuu neljästä vaiheesta. Ensimmäisenä roolilähettäjä (A) muodostaa omien havaintojensa pohjalta kuvitelmissaan käsityksen siitä roolista, jonka mukaisesti hän luulee kohdehenkilön (B) toimivan. Tämä ei suoraan vaikuta kohdehenkilöön, vaan tämä kuvitelma on kommunikoitava. Roolinlähettäjä siis omalla toiminnallaan osoittaa oman roolinsa ja vastaanottajan roolin. Tämänkaltaisen roolin lähettäminen on monesti tiedostamatonta toimintaa. Kolmas vaihe on roolin vastaanottajan havainto lähetetystä roolista. Havainto voi poiketa lähettäjän aikomuksesta, koska vastaanottajan ajatusprosessi voi olla hyvin erilainen. Neljäs vaihe on havaittuun rooliin reagointi, tämä voi olla odotusten mukaista tai tälle vastaista käyttäytymistä. Tämän jälkeen vuoro palautuu taas henkilölle A. Kierro alkaa alusta. (Katz & Kahn 1966, 182–183; Rainio & Helkama 1974, 232–233.)

Pöllötakin käyttö liikennevaloissa näyttää noudattavat tällaista rooliepisodia. OKL:n opiskelija tuntee liikennevaloissa, että ympärillä olevat henkilöt lähettävät hänelle roolin. Tähän lähetettyyn rooliin opiskelija vastaa käyttäytymällä kuvitellun roolin

mukaisesti eli hyvää liikennekäyttäytymistä noudattaen. Myös kaupassa, kun ihmiset tulevat pöllötakkiselle opiskelijalle puhumaan "ope-juttuja", sykli lähtee käyntiin. Kohtaavat ihmiset odottavat havaitsemien vihjeiden (pöllötakki) perusteella toiselta tietynlaista käyttäytymistä. Rooliepisodiin liittyy siis vahvasti rooliodotus, jota on syytä tarkastella erikseen.

8.5.2 Rooliodotus

"Rooli on sellaista ryhmän jäsenen käyttäytymistä, jota muut häneltä odottavat" (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998, 265). Allardt (1988, 60) sanoo saman eri näkökulmasta: "Sosiaalinen rooli koostuu niistä odotuksista, jotka kohdistuu tietyssä asemassa tai tehtävässä olevaan henkilöön". Molemmissa lainauksissa pääpaino on odotuksessa. Rooli on vastaus johonkin sosiaalisen kanssakäymisen odotukseen. Jotta sosiaalinen kanssa käyminen pääsisi edes jotenkin alkuun, Rainion ja Helkaman (1988, 224–225) mukaan meillä täytyy olla joitakin konsteja ennakoida toisten käyttäytymismahdollisuuksia. Ihmisten välinen vuorovaikutus pitää sisällään erilaisia vihjeitä siitä miten toinen yksilö olisi luokiteltavissa. Vihjeinä käytämme niin käyttäytymispiirteitä kuin ulkoisia merkkejä kuten univormua tai arvomerkkejä. Kun sitten olemme sijoittaneet yksilön johonkin roolikategoriaan, kohdistamme häneen tämän jälkeen tiettyjä käyttäytymisodotuksia, joita voidaan kutsua rooliodotuksiksi. (Rainio & Helkama 1988, 224–225)

Pöllötakkiin liittyvät rooliodotukset ovat normatiivisia. Opettajalta odotetaan tietynlaista käytöstä. Normatiiviset odotukset eivät ole mitä tahansa odotuksia, vaan ne sisältävät vaatimuksia. Rooliodotuksen täyttymättömyys ei aiheuta vain roolin uudelleenarviointia, vaan myös negatiivisia sanktioita kuten paheksuntaa (Rainio & Helkama 1988, 227). Opiskelijat vaativat itse itseltään tietynlaista käyttäytymistä pöllötakki päällä. He odottavat ihmisten vaativan tällaista käyttäytymistä heiltä. Roolin rikkomisesta seuraisi rangaistus. Opiskelijat kokevat saman, minkä Rainio ja Helkamakin (1988, 227) toteavat: rooliodotukset yleensä rajoittavat yksilön käyttäytymistä.

Mielenkiintoista on, vastaako opiskelijoiden näkemys rooliodotuksista todellisuutta. Kangaskesti ja Purokuru (1990, 49) tulivat omassa pro gradu -tutkielmassa siihen selkeään tulokseen, että opettajat olettivat vanhempien asenteet omaa rooliaan kohtaan huomattavasti vaativammiksi kuin mitä ne todellisuudessa olivat. Opettajat kokevat vanhempien vaativan opettajan roolilta enemmän, kuin mitä he itse omana itsenään

vaatisivat. Ulkoapäin tuleva paine on kuitenkin kuviteltua pienempi. Velvollisuudentunto näyttääkin opettajilla ja jo opettajaksi opiskelevilla olevan varsin suuri.

8.5.3 Roolikonflikti

Vaatimusten ristiriita siitä, mitä itse tuntee ja mitä ulkopuolisten tuntee odottavan, voi johtaa ns. roolikonfliktiin. Roolikonfliktit voidaan jakaa karkeasti kolmeen tyyppiin.

1. Roolinsisäiset konfliktit ovat tilanteita, jossa näkemys siitä, mitä roolin tai aseman haltian pitäisi tehdä, ovat ristiriitaisia. Vastinroolien haltioilla esimerkiksi opettajalla ja oppilaalla voi olla erilainen näkemys siitä mitä rehtorin kuuluu tehdä. (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998, 266–267.)
2. Roolienvälinen konflikti on tilanne, jossa jollain henkilöllä on kaksi roolia, mutta niihin kohdistuvat odotukset menevät ristiin. Esimerkiksi harjoittelussa olevalta opiskelijalta vaaditaan toisaalta opettajana olemista, mutta myös opiskelijan/harjoittelijan roolia. (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998, 266–267.)
3. Roolin ja persoonallisuuden välinen konflikti on tilanne, jossa roolin odotuksista menevät ristiin yksilön oman persoonallisuuden kanssa. (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998, 266–267.)

Pöllötakin kanssa opiskelija voi törmätä viimeisen vaihtoehdon tapaiseen roolikonfliktiin. Kokemus siitä, millainen minun pitäisi olla pöllötakki päällä, ei vastaa käsitystä omasta itsestä. Vaadittu opettajan rooli on jotain muuta kuin mihin itse tuntee kykenevänsä. Tällaisesta ristiriidasta tuntui monella kirjoittajalla olevan kokemusta. Opiskeluvuosien lisääntyessä käsitys opettajan roolista konkretisoituu ja pöllötakin edustama "yleinen" opettajan rooliodotus alkaa tuntua vieraalta. Oma opettajuus ei olekaan ulkoista käytöstä.

8.5.4 Roolietäisyys

Goffman (1963, 85–99) käyttää termiä roolietäisyys kuvaamaan ihmisen kykyä tarkkailla omaa rooliaan ikään kuin ulkopuolisen silmin. Oma oletusrooli tiedostetaan, ja tätä roolia halutaan hiukan keventää. Goffman (1963, 115–132) käyttää esimerkkinä vitsailevia kirurgeja, jotka murtavat jäykkää kaavaa huumoripitoisilla huomautuksilla. Pieni poikkeus etiketistä tekee roolista inhimillisemmän. Tarvetta roolietäisyyteen näyttää olevan myös pöllötakin kanssa.

Ajattelinkin, että liitän takkiin jonkun kangasmerkin ja rintanappeja, että erotun vähän joukosta, ja ettei tarvitse olla niin asiallinen kun muut huomaavat, että se on vaan tollain poeka, joka pilaa takkinsa jollain ylimääräisyyksillä ja siten häpäisee kunniallisen pöllölogon. (mies 2.vsk 41)

Pöllötakin opettajarooli koetaan paikoin niin velvoittavaksi, että jonkinlainen etäännyttäminen on paikallaan. Edellinen esimerkki on hyvä erityis tältä. Moni vain tyytyy jättämään takin kotiin naulakkoon tai jo kaupan hyllylle, jotta opettajan roolin tuomat velvollisuudet jäisivät omalta kohdalta kokematta. Näitä voidaan pitää myös roolietäisyyden hakemisena.

8.6 Pöllötakki ja opettajuus

Yksi tärkeimmistä pöllötakin merkityksiä luovista aihealueista on opettajuus. Opettajuus tässä käsitetään lähinnä koskemaan opiskelijan ajatuksia siitä, miten hän yhdistää oman minänsä ja opettajan ammatin, miten opettajuus istuu hänen identiteettiinsä ja minkälaiseksi opiskelija opettajan roolin mieltää.

Voidaan perustellusti sanoa, että pöllötakki ostetaan vahvistamaan omaa identiteettiä. Opettajan ammatti on monelle se unelma-ammatti, jonka saavuttamiseen on nähty paljon vaivaa. Kun opiskelupaikka vahvistuu ja opiskelut OKL:ssä alkavat, oma identiteetti menee osaltaan remonttiin. Uudeksi määrittäväksi tekijäksi nousee opettajuus. Jokainen opiskelija luonnollisesti suhteuttaa tämän käsitteen omalla persoonallisella tavalla

itseensä, mutta varmaankaan ei ole yhtäkään OKL:n opiskelijaa, joka ei olisi joutunut pohtimaan opettajan roolin vaikutusta omaan minäänsä. Opiskelun alkuvaiheessa pöllötakki konkretisoi identiteetin muutoksen. Pöllötakki antaa selvän tunteen ja viestin siitä, kuka minä olen.

Me olemme erilaisia ihmisiä. Toiset tahtovat näyttää ulospäin opettajaksi opiskelunsa ja toiset taas eivät. Ruohosen (2001) nuorisopukeutumista koskevassa tutkimuksessa hän kommentoi muutaman nuoren suhtautumista tarjoilijan asuun, joita nuoret olivat joutuneet käyttämään osa-aikatyössään. Yksi nuorista hyväksyi ongelmitta tarjoilijan asun, koska hän olisi Ruohosen mukaan sisäistänyt ylemmän keskiluokan normit. Hän ei kokenut tarjoilijan asun vaatimuksen olevan mitenkään ristiriidassa hänen oman habituksen kanssa. Tarjoilijan asu oli hänestä toimiva, työnkuvaan ja hänen toimintaansa sopiva. Kaksi muuta nuorta taas tunsivat, että pukeutumista koskevat vaatimukset uhkasivat heidän identiteettiään. Toiselle syy löytyy hänen työväenluokan taustasta ja toiselle taas ristiriidasta hänen omien ideologisten näkemystensä suhteen. (Ruohonen 2001,169.) Pöllötakin kanssa nuoret opiskelijat tuntevat Ruohosen esimerkin tavoin erilailla. Toiselle takki on luonnollinen osa omaa opiskelijaelämää ja tulevaa ammattia, toiselle taas omaa identiteettiä rajoittavaa pukeutumista.

Oma opettajuus selkenee (monesti myös sumenee) opiskelujen edetessä. Suhtautuminen pöllötakkiin ja sitä kautta merkitykset, joita pöllötakki saa muuttuvat opiskelujen edetessä. Ensimmäisten vuosien opiskelijoiden käsitykset omasta opettajuudesta ovat vielä fantasiamaiset. Pöllötakki sopii hyvin tähän vahvaan uskoon omista kyvyistä ja oikeasta ammatinvalinnasta. Vuosien vierieessä käsitys opettajan työstä ja omasta itsestä kuitenkin realisoituu. Tällöin myös pöllötakin merkitys muuttuu. Pöllötakkia ei enää tarvita identiteetin vahvistamiseen ja toisaalta ne asiat, joita pöllötakin koetaan edustavan, alkavat tuntua etäisiltä. Tutkiessaan opiskelijoiden minäkäsityksen kehitystä opiskelujen kuluessa Korpinen (1987) sai huolestuttavia tuloksia. Opiskelijoiden, varsinkin poikien, minäkäsitys laski selkeästi opiskelujen edetessä. Myös ammatillinen minäkäsitys jäi jäsentymättömäksi. Tutkimuksesta on jo aikaa eikä Korpinen itsekään lähtisi tuloksia suuremmin yleistämään. (Korpinen 1987, 60.) Mielestäni Korpinen tuloksissa on omien kirjoitelmapöytäkirjojen valossa kuitenkin edelleenkin perää. Pöllötakin käytön hiipuminen kolmannen vuosikurssin kohdalla voi selittyä opiskelijoiden opettajaidentiteetin kriisillä. Aikaisempi uskomuksiin perustuva kuva opettajan työstä ja omista opettajan kyvyistä konkretisoituu, eikä tämä konkretisoituminen monestikaan ole vain uskoa antavaa. Alkuaikoina ah niin monikäyttöinen pöllötakki ei muutaman vuoden kulutta sovikaan oikein mihinkään. Asenne pöllötakkia kohtaan, huolimatta siitä omistaako opiskelija pöllötakin vai ei, kertoo jotain opiskelijan omasta opettajaksi kasvun vaiheesta.

Pöllötakin käyttöä määrää pitkälti sen sisältämä opettajakuva. Kirjoitusten perusteella voi perustellusti sanoa, että pöllötakin opettajakuva on tuo myyttinen opettaja – kansankynttilä. Pöllötakin opettaja edustaa vanhoja, miksei edelleenkin päteviä opettajan hyveitä. Pöllötakista voi käyttää Goffmanin (1971, 34) termiä henkilökohtainen julkisivu tai termiä roolivaate. Tämä roolivaate pitää sisällään tietynlaisia käyttäytymis- ja rooliodotuksia. Opiskelijoiden kuvittelemat odotukset voivat olla vielä vaativampia kuin mitä laitoksen ulkopuolinen todellisuudessa takin käyttäjästä olettaa. Pöllötakin opettajakuva on selkeä ja jollakin lailla idealistinen. Normaalin opettajan työn ja roolin ristiriidat eivät koske pöllötakin opettajaa.

Kypsyyttä ihmiseltä osoittaa ymmärrys, ettei ulkoinen yhdenmukaisuus tarkoita myös luonteiden samanlaisuutta (Ruohonen 2001, 169). Helpommalla ihmiset kuitenkin pääsevät luokittelemalla kanssa ihmisiä nopeasti tiettyihin kategorioihin. Pöllötakkinen ihminen, jos vain takin alkuperä on havainnoitsijalla tiedossa, leimataan opettajaksi, vieläpä varsin stereotyyppiseksi. Näyttää, että suurin osa takin käyttäjistä kokee jossain vaiheessa ristiriitaa pöllötakin opettajaroolin ja oman identiteettinsä välillä. Tällaisen rooliristiriidan ratkaisuun on opiskelijoilla monia eri tapoja. Toiset hyväksyvät "ope-leiman" ja ovat reilusti ylpeitä tästä. Toiset taas eivät edes juurikaan välitä siitä, kantavatko he nyt jotain roolia pöllötakki päällä. Kolmas tapa on väistää ristiriita ja jättää takki vaatekomeroon.

Yksilötason piileviä merkityksiä pöllötakki saa identiteetin vahvistamisen välineenä. Asenteet pöllötakkia kohtaan myötäilevät oman opettajaidentiteetin muokkaantumista. Pöllötakin merkitys on yksilölle suurimmillaan silloin, kun usko omaan opettajuuteen on vahvimmillaan. Tämä koskee lähinnä yksilöitä, jotka omistavat pöllötakin. Usealle pöllötakittomalle pöllötakki merkitsee piilevästi jotain sellaista opettajatoiminnan ydintä, johon he eivät oikein kuulu, eivätkä edes halua kuulua. Yhteisötasolla pöllötakki näyttää merkitsevän meille myyttistä kansankynttilä luokanopettaja kuvaa. Takki edustaa viimeisenä linnakkeena katoavaa opettajan erityisasemaa yhteiskunnassa.

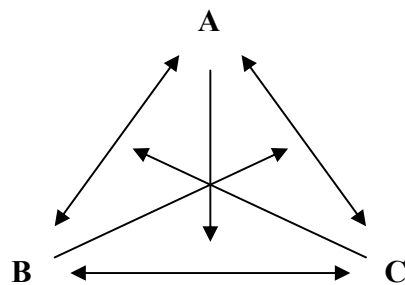
9 Ryhmä

Millainen ryhmä ovat OKL:n opiskelijat? Ryhmäkäsitteen määrittäminen ei ole aivan yksiselitteinen asia. Satunnainen ihmisjoukko ei vielä ole ryhmä, vaan tarvitaan jotain

säännönmukaisuutta. Niemistön (1999, 16) mukaan ryhmän yleisiä tunnusmerkkejä ovat muun muassa tietty koko, tarkoitus, säännöt, vuorovaikutus, työnjako ja roolit. Ryhmää voi määrittää myös paljon tarkemmin. Seuraavaksi tarkastelen erilaisia ryhmämääritelmiä ja pyrin löytämään jotain sellaista, jolla voisi rajata ryhmään liittyviä tekijöitä ja tarjota riittävästi eri näkökulmia opiskelijaryhmän toiminnan ymmärtämiseen.

9.1 Ryhmän määritelmiä

Ryhmä on Tiuraniemen (1980, 45) mukaan kahden tai useamman henkilön vuorovaikutukseen perustuva kokonaisuus. Szczepanskin (1980, 218) mukaan sosiaalisessa ryhmässä täytyy kuitenkin jäseniä olla vähintään kolme. Hänen mukaansa vasta kolmen ihmisen kesken syntyy ryhmälle ominainen suhteiden verkosto. Yksilöllä on henkilökohtaisten suhteiden lisäksi suhde toisten ryhmäläisten välisiin suhteisiin (kuvio 7).

KUVIO 7. Ryhmän suhdekaavio (Szczeplanski 1980, 218)

Kuviosta käy selvästi ilmi ryhmätapahtuman ja kahden ihmisen välisen suhteen ero. Kahden ihmisen välinen suhde on vain kahden ihmisen välinen suhde. Ryhmässä mukana on myös toisten jäsenten väliset suhteet, joihin yksilöillä on myös omat suhteensa. Ryhmä on turvan lisäksi yksilölle myös uhka (mm. Bion 1979, 51). Ryhmässä yksilö joutuu luopumaan osasta omia tarpeitaan ja arvailemaan toisten ihmisten välisiä suhteita sekä niiden vaikutusta itseensä.

Szczepanskin (1980) mielestä ihmisjoukosta ryhmän tekee vasta jokin tehtävä. Tehtävä on jokin julkilausuttu, tietoisesti määritelty asiantila tai ilmiö, jonka ryhmä haluaa saavuttaa tai saada aikaan. Tehtävä vaatii organisoitumista ja tiettyjä institutionaalisia muotoja. Ryhmän tehtävä antaa jäsenille tunteen ryhmän tarkoituksesta, omasta tärkeydestä sekä ryhmään kuulumisesta. Se antaa myös ulkopuoliselle kuvan ryhmän olemassaolon tarkoituksesta. (Szczepanski 1980, 236–238.)

Szczepanskin mukaan ryhmän syntymiselle on tehtävän lisäksi muitakin ehtoja. Jotta ryhmän jäsenet tuntisivat kuuluvansa juuri tähän ryhmään, pitää heillä olla jonkinlainen me-tietoisuus sekä lisäksi jonkinlaiset erotteluperiaatteet, jotka erottavat ryhmän muista ryhmistä ja yksilöistä. Erotteluperiaate voi olla esimerkiksi määrätty idologia, tietyn toimen suorittaminen tai jokin muu vastaava, jolla ryhmän jäsenet määritetään "meiksi" ja muut "heiksi". Erotteluperiaatteet voivat olla olemassa, vaikka me-tietoisuutta ei vielä olisikaan. Edelleen Szczepanski katsoo, että ryhmällä täytyy olla jonkinlainen kokoontumiskeskus, jonkinlainen symboli (merkki, lippu, tunnus) sekä ylipäättään yhteisiä arvoja. (Szczepanski 1980, 219–220). Vasta tuntiessaan itsensä ryhmäksi yksilöt voivat mahdollisesti muodostaa ryhmän.

Sisäinen organisaatio on Szczepanskin mukaan myös oleellista ryhmän muodostumiselle. Ryhmällä pitäisi olla jonkinlaiset kontrollimuodot ja toimintakaavat. Szczepanski kutsuukin sosiaaliseksi piiriksi sellaista ryhmää, jolla ei ole kiteytyntä sisäistä organisaatiota, mutta joka muuten täyttää ryhmän tunnusmerkit. (Szczepanski 1980, 219–220).

Yhtä tarkka ryhmän määrittämisessä ei ole Schein (1977) hahmotellessaan ryhmää psykologian käsittein. Hän katsoo ryhmän olevan mikä tahansa joukko ihmisiä, jos nämä ihmiset ovat keskenään vuorovaikutuksessa, psykologisesti tietoisia toisistaan ja kokevat muodostavansa ryhmän (Schein 1977, 111–112). Hän korostaa tietoisuutta ja vuorovaikutusta, mutta jättää mainitsematta ryhmän tehtävän. Määritelmässään Schein kuitenkin tyylikkäästi rajaa ryhmän koon jäsenten keskinäisellä tietoisuudella ja vuorovaikutuksella. Ryhmä muodostuu vasta sitten, kun kaikki läsnäolijat pystyvät olemaan vuorovaikutuksessa keskenään ja ovat tietoisia yhteisistä intresseistä. Tällöin ryhmän koolle tulee tietty yläraja.

Niemistö (1999) rajaa pienryhmän ryhmäkoon noin 5–12 henkeen. Keskikokoisessa ryhmässä on väkeä alle 20 henkeä. Suurryhmä muodostuu, kun jäseniä on tätä enemmän. Suurryhmissä alkaa muodostua alaryhmiä, jotka rikkovat pienryhmän rakenteen, joka perustuu nimenomaan henkilökohtaisiin suhteisiin jokaisen ryhmäläisen kanssa. Suurryhmässä vaikuttaa hajoaminen, joka näkyy ihmisten haluna muodostaa

pienempiä alaryhmiä. Pienemmissä ryhmissä taas vaikuttaa edellisen vastavoima, kiinteytyminen, eli koheesio, joka näkyy ryhmäläisten tuntemana vetovoimana ja samanmielisyytenä. (Niemistö 1999, 57.) Suuryhmälle on tyypillistä, että jäsenten puheen sisältö suuntautuu enemmän ryhmäkokonaisuuteen kuin yksittäiselle jäsenelle. Yleistä suuryhmälle onkin passiivisuus ja anonymiteetti. Henkilöiden nimien mainitsemista saatetaan välttää. Tyypillinen on myös ilmiö nimeltä projektio, eli ryhmän jäsenet sijoittavat itsessä olevia asioita muihin jäseniin ("ne on itsekkäitä ja ylimielisiä"). Seurauksena voi olla monelle työyhteisölle tyypilliset ongelmat kuten kuvitelmat, jotka rupeavat ohjaamaan ryhmän toimintaa. (Niemistö 1999,59.)

OKL:n opiskelijat muodostavat eräänlaisen suuryhmän. Szczepanski (1980, 221) pitäisi ryhmää varmasti sosiaalisena pirinä, sillä OKL:n opiskelijaryhmältä puuttuu kiteytynyt sisäinen organisaatio, jos ainejärjestö Pedagoa ei sellaiseksi lasketa. Muuten ryhmän määritykset kuitenkin täyttyvät. Ryhmällä on erotteluperiaate – yhteinen opiskelupaikka. Me-tietoisuutta näkyy yhteisten toimintojen muodossa. Ryhmällä on kokoontumispaikkana yliopiston päärakennus, jossa ryhmän jäsenet lähes päivittäin käyvät. Lisäksi yhteisiä symboleja löytyy haalareiden, hihamerkkien ja pöllötakin muodossa. Opiskelijat eivät ole vain samaa opinahjoa käyviä yksilöitä, vaan yhteiset toiminnot ja tietoisuus meistä tekevät opiskelijoista ryhmän, jossa ilmenee suuryhmälle tyypillisiä piirteitä. Näitä ovat juuri jakaantuminen karkeasti aktiiveihin ja rivijäseniin, sekä Niemistön (1999, 59) mainitsema projektio, joka näkyy erinomaisesti pöllötakkikirjoitelmissa. Pöllötakittomat näkevät paljon sellaisia piirteitä pöllötakillisissa, joita he yrittävät itsestään kieltää. Vaihtelevista mielipiteistä huolimatta opiskelijoilla on vahva halu olla jollainlailla tekemisissä toisten saman alan opiskelijoiden kanssa muutenkin kuin vain pakollisten yhteisten opintojen takia.

9.2 Ryhmän merkitys yksilölle

Monet tehtävät vaativat yhteistyötä ja organisoimista. Tällöin voidaan saavuttaa jotain sellaista, mitä yksilöt yksinään eivät pystyisi saavuttamaan. Ryhmä on voimaa monella tapaa. Ryhmän merkitystä yksilölle voidaan pohtia toiminnan kautta, jolloin korostetaan ryhmän ulkoista merkitystä yksilölle. Ryhmä voidaan nähdä myös yksilön sisäisen maailman rakentajana, jolloin kiinnitetään huomiota ihmisen välttämättömään tarpeeseen kohdata muita ja toimia toisten ihmisten kanssa.

Yleisesti väitetään ryhmän olevan enemmän kuin vain joukko yksilöitä. Ympärillä olevilla ihmisillä on oma vaikutuksensa yksilön toimintaan ryhmässä. Bion (1979) toteaa: ”Ryhmässä yksilö tulee tietoiseksi kyvyistään, jotka ovat potentiaalisia niin kauan kuin hän on suhteellisen eristynyt” (Bion 1979, 70). Samansuuntaiseen tulokseen tuli myös Merei (1958) tutkiessaan lapsiryhmiä ja johtajuutta niissä. Hän havaitsi että, ryhmän vahvuus myös vahvisti yksilöitä ryhmässä. Ryhmän tuki eli vahva ryhmähenki teki ryhmästä itsessään vahvemman kuin sen vahvinkaan yksilö oli. (Merei 1958, 522–532.) Ryhmä antaa voimaa yksilölle seistä tärkeäksi näkemiensä asioiden takana.

Schutz (1958) vertaa sosiaalisen yhteyden tarpeita biologisiin tarpeisiin. Niin kuin kukka tarvitsee sopivasti vettä, myös ihminen tarvitsee itselleen sopivasti sosiaalista kanssakäymistä. Täyttymättömät biologiset tarpeet (mm. lämpö, ruoka) aiheuttavat sairauden tai kuoleman. Samoin käy, jos ihminen ei saa sosiaalisia tarpeitaan tyydytetyksi. (Schutz 1958, 16.) Ryhmän kautta yksilö siis tyydyttää luontaisia tarpeitaan, joita ihmisenä olemiseen kuuluu. Ryhmän kautta ihminen kasvaa ihmisenä. ”Ryhmä on yksilölle itsetuntemuksen lisäämisen eli reflektion väline” (Jauhiainen & Eskola 1994, 16). Sosiaalisessa kanssakäymisessä yksilö ikään kuin tyydyttää luontaisia tarpeitaan, oppii itsestään uutta ja tiedostaa omia käyttäytymis- ja reagoititapojaan.

Ryhmä ja sen tuomat sosiaaliset yhteydet ovat siis ihmiselle välttämättömät. Szczepanski (1980, 264) tiivistää tämän ajatuksen seuraavasti: ”Niissä [ryhmissä] ilmenevät prosessit ovat yhteiskuntaelämän oleellinen ’sisältö’, ts. niissä syntyvät ja niissä tyydytetään ne tärkeimmät tarpeet ja pyrkimykset, jotka muodostavat ihmisen käyttäytymisen impulssimekanismin.”

9.2.1 Ryhmän kaksoistavoite

Organisaatiopsykologiassa Schein (1977) puhuu virallisista ja epävirallisista ryhmistä. Virallisilla ryhmillä on selkeä tehtävä, jota ne toteuttavat ja joka on ryhmän olemassaolon perusta. Epäviralliset ryhmät taas syntyvät toteuttamaan ihmisten muita tarpeita, kuten yhteenkuuluvuuden tunnetta ja tarvetta sosiaaliseen vuorovaikutukseen. Nämä ryhmätyypit kietoutuvat toisiinsa ja muodostavat toisilleen sekä mahdollisuuksia että ongelmia. (Schein 1977, 112–115.)

Scheinin mainitsemat ryhmät ovat usein yhden ja saman ryhmään kaksi eri puolta. Jauhiaisen ja Eskolan (1994) mukaan ryhmällä on aina kaksoistavoite:

tehokkuudesta ja kiinteydestä huolehtiminen. Tehokkuus auttaa saavuttamaan ryhmän asiataavoitetta eli konkreettista päämäärää. Kiinteys ja jäsenyys taas antavat yksilölle turvallisuutta ja mahdollisuuden vaikuttaa. Tätä voidaan kutsua tunnetavoitteeksi. (Jauhiainen & Eskola 1994, 99–104.) Nämä kaksi puolta ovat aina läsnä ryhmässä.

Eskola (1979) korostaa, että asiataavoitteen ja tunnetavoitteen suhde on erottamaton. Tehtäväsuorituksen tehokkuus riippuu ryhmän koossa pysymisestä eli kiinteydestä. Kiinteys taas osaksi riippuu keskinäisistä suhteista ja osaksi siitä, kuinka sitoutuneita jäsenet ovat ryhmälle määriteltyyn tehtävään ja kuinka tyytyväisiä he ovat ryhmän tehtäväsuoritukseen. (Eskola 1979, 138–140.)

Ulkoisten ehtojen eli asiataavoitteiden ja sisäisten ehtojen eli tunnetavoitteiden lisäksi ryhmän pysyvyyden ja toiminnan kannalta tärkeä kysymys on ryhmän tarkoitus. Tarkoitus on laajempi käsite kuin tavoite. Se kertoo miksi ryhmä on olemassa. Ryhmän toiminnan olisi syytä olla tarkoituksen mukaista, jotta se pystyisi säilyttämään jäseniensä kiinnostuksen. (Niemistö 1999, 43.)

9.2.2 Opiskelijaryhmän merkityksestä yksittäiselle opiskelijalle

OKL:n opiskelijat voidaan jakaa ryhmien tavoitteiden suhteen usealla eri tavalla ryhmiin. Opiskelu tapahtuu nykyisin pitkälti pienryhmissä, joiden tavoitteina on oppisisältöjen omaksuminen, ryhmädynamiikan tunteminen ja kasvu opettajana ja ryhmän jäsenenä. Näihin ryhmiin osallistuminen on pakollista, jotta opinnot etenisivät. Näiden virallisten pienryhmien ulkopuolelle muodostuu kaveripiirejä, joiden tarkoituksena ei niinkään ole tiukka asiapohja, vaan viihtyminen ja sosiaalinen kanssa käyminen. Ryhmät perustuvat luonnollisesti vapaaehtoisuuteen. OKL:n opiskelijat muodostavat myös suurryhmän. Tähän ryhmään periaatteessa kuulutaan, jos opiskelee OKL:ssä. Osallistuminen ryhmän toimintaa on kuitenkin vaihtelevaa. Suurryhmäkokemus on monesti varsin turhauttavaa ja näin suurryhmällä onkin taipumus jakautua pienemmiksi alaryhmiksi (Niemistö 1999, 59). Opiskelijoista koostuvan suurryhmän tarkoitus olisi hoitaa yhteisiä etuja ja tehdä opiskelusta yksilöille mukavampaa. Suurryhmänä tämä on hankalaa. Opiskelijat ovatkin jakautuneet alaryhmiin muun muassa sen mukaan, kuinka tärkeäksi he kokevat toiminnan.

Yhden tällaisen alaryhmän muodostavat ryhmän aktiiviset jäsenet. Nämä aktiiviset ovat usein mukana ainejärjestötoiminnassa, Pedago ry:ssä, joka on OKL:n opiskelijoiden toimintaa koordinoiva elin. Toinen ryhmä on opiskelijatoimintaan positiivisesti suhtautuvat, valmiiksi järjestettyihin tapahtumiin mielellään osallistuvat

rivijäsenet. Kolmannen ryhmän muodostat henkilöt, joita moinen toiminta ei kiinnosta lainkaan. Vaikka he nimellisesti ovat OKL:n opiskelijoita, he eivät tunne minkäänlaista me-henkisyyttä opiskelijatoimintaa kohtaan. Tämä ryhmäjako ei perustu mihinkään suoraan tutkimustulokseen, vaan se on karkea jako, joka on tehty kirjoitelmiin vastanneiden opiskelijoiden asenteiden pohjalta. Jaon tarkoitus on vain osoittaa, että OKL:n opiskelijat ovat hyvin heterogeeninen ryhmä, jolla on ryhmän toiminnan ja henkilökohtaisten tarpeiden suhteen hyvin erilaisia toiveita. Pöllötakki näyttää toimivan jonkinlaisena ryhmään sitoutumisen indeksinä. Pöllötakin hankinta ja käyttö on luonnollisempaa henkilölle, joka on muutenkin positiivisesti opiskelija yhteisöön suhtautuva.

Pöllötakki tuli siis hankittua ja ratkaisuun olen tyytyväinen. Kun näkee muita samanlaiseen takkiin pukeutuneita, tulee välttämättä ja tahtomattakin tietty ryhmähengen ja yhteenkuuluvuuden tunne: Moi ollaan samaa 'jengiä' -- (nainen 2.vsk 40)

En koe sielunsisaruutta pöllötakkisiin, sillä en omista sellaista. Ehkä pidän osaa heistä tietynlaisina opiskelija-aktiivielämän ydinjoukkona. Sisäpiirinä, joilla on näköjään aina keskenään (liioitellun?) jumalattoman hauskaa, mutta joita ryhmänä ympäristö + minä harvoin huvittuneena katselee. (nainen 3.vsk 22)

Pöllötakin alkuperäinen tarkoitus on olla ryhmäsymboli. Se on tunnistettava merkki ympäristölle, että tämä henkilö kuuluu tähän ryhmään. Takki ei ainoastaan ole merkki ulkopuolisille, vaan myös ryhmään yhtenäisyyttä tuova elementti. Kiinteällä ryhmällä on pyrkimys myös samankaltaisuuteen (Jauhiainen & Eskola 1994, 105). Syyt toimia ryhmässä tai osallistua yhteiseen toimintaan vaihtelevat. Toisille toiminta ja jäsenyys ovat tärkeitä yhteisten tavoitteiden ja asioiden saavuttamiseksi. Toisille riittää turvallisuuden tunne ja sosiaaliset kontaktit. Molemmissa tavoitteissa on kysymys tarpeista. Meillä on tiettyjä perusluonteisia tarpeita, jotka tyydyttyvät ryhmätoiminnan kautta. Pöllötakki on ryhmäilmion yksi näkyvä osa. Sen ryhmäsymbolinen merkitys aukeaa yksilön sosiaalisten tarpeiden tutkimisen kautta.

9.3 Yksilön sosiaaliset tarpeet

Kun ryhmä muodostuu ja alkaa toimia, yksilöt toivovat saavansa jäsenyydestä jonkinlaista tyydytystä. Vaihtoteorian mukaan (Eskola 1979, 130) ihmiset tuovat ryhmään oman panoksensa ja toivovat saavansa vuorovaikutuksesta sitten erilaisia palkintoja. Nämä palkinnot voivat olla konkreettisia, kuten tietyn tehtävän suorittaminen ryhmän avulla tai arvostuksen ja aseman saavuttaminen ryhmän jäsenyydellä. Ryhmän jäsenyydestä voidaan saada myös psyykkisiä palkintoja (Bion 1979, 43). Psyykkisiä ne ovat silloin, kun yksilö kokee saavansa ryhmään liittymisen seurauksena henkistä tyydytystä esimerkiksi ihmissuhteissa.

Scheinin (1987) mukaan yksilön toiminnalla ryhmässä on kaksi tavoitetta. Ensimmäinen on ulkoinen säilyminen, joka voidaan ymmärtää ryhmän tehtävään liittyväksi tavoitteeksi. Aluksi yksilö määrittelee myös ryhmän muut uudet jäsenet ulkoiseen ympäristöön kuuluviksi. Yksilön on kohdatessaan ryhmässä muita ihmisiä ensin ”selvitettävä ja säilytettävä oma eheydensä”. Sisäinen yhdentyminen onkin yksilön toinen tavoite. Yksilön on löydettävä paikkansa ryhmässä. Vasta, kun ryhmän jäsenet ovat oppineet sen, että he voivat saada tyydytystä myös omiin yksilöllisiin tarpeisiinsa kuulumalla ryhmään, ryhmä voi alkaa toteuttaa varsinaista tavoitettaan. Vasta tällöin voidaan puhua ryhmästä ”psykologisena objektina, jolla on oma identiteettinsä ja omat tarpeensa”. (Schein (1987, 162–164.) Nyt en kuitenkaan puutu varsinaisen ryhmädynamiikkaan ja ryhmässä tapahtuviin ilmiöihin, vaan niihin tarpeisiin, jotka saavat yksilön ylipäätään mukaan ryhmätoimintaan.

W. C. Schutz (1958) tutki yksilön tarpeita sosiaalisissa yhteyksissä (interpersonal needs) laajoissa kokeissaan. Hän loi teorian yksilön kolmesta perusluonteisesta tarpeesta sosiaalisessa kanssakäymisessä. Schutzin mukaan nämä ovat kuulumisen tarve (inclusion), kontrollin tarve (control) ja hyväksytyksi tuleminen tarve (affection). Ryhmän jäsenten keskinäinen toimeen tuleminen riippuu 1) yksilöiden kyvystä vastavuoroisesti tyydyttää toistensa sosiaalisen kanssakäymisen tarpeita, 2) täydentävästä tarpeiden aiheuttamisesta ja vastaanottamisesta jokaisen tarpeen alueella sekä 3) yksilöiden samansuuntaisesta halusta hakea vuorovaikutusta näillä tarpeiden alueilla. (Schutz 1958, 200.)

Scheinin (1987) mukaan nämä tarpeet heijastavat ihmisen perustarpeita: turvallisuuden (kuuluminen), ympäristön hallinnan (kontrolli) ja kiintymyksen (hyväksytyksi tuleminen) tunteita. (Schein 1987, 163.)

9.3.1 Kuulumisen tarve

Ihmisellä on tarve tuntea kuuluvansa oikeasti ryhmään, johon hän on liittynyt. Ihminen haluaa löytää ja saavuttaa tyydytystä saamalla huomiota vuorovaikutuksessa. Yksilö haluaa tuntea itsensä merkitykselliseksi. Hän haluaa olla huomioitu ja tuntea olevansa kiinnostava. Jokainen Schutzin (1958) mainitsema tarve on kaksisuuntainen. Mitä minä annan ryhmälle ja mitä ryhmä antaa minulle? Kuulumisen tarpeessa tämä tarkoittaa sitä, miten ryhmä ottaa minut vastaa ja miten minä toimin ryhmässä. Haenko sosiaalisuutta ja huomiota vai vetäydynkö? Ryhmän alkuvaiheessa kuulumisen tarpeen tyydyttäminen näkyy usein paljon puhumisena, jolloin ihmiset yrittävät tehdä itsensä näkyviksi. Yksilö haluaa tulla havaituksi yksilönä. Hän haluaa olla ryhmässä erityinen yksilö ja silti tuntea kuuluvansa joukkoon. Tämä paradoksi kytkeytyy identiteetin luontiin. (Schutz 1958, 18–22.) Yksilöllä on tarve kehittää ryhmässä elinkelpoinen identiteetti. Saavuttaakseen tämän hänen on tehtävä kompromissi ryhmään sulautumisen ja siitä kokonaan erotetuksi tulemisen välillä. Vasta kun yksilö tuntee ryhmässä johdonmukaisuutta siinä, mitä hän uskoo itseltään odotettavan, hän pystyy keskittymään oman asemansa sijaan ryhmän ulkoisiin tehtäviin. (Schein 1987, 163.)

Tähän, kuten kaikkiin muihinkin sosiaalisen yhteyden tarpeisiin vaikuttavat vahvasti aikaisemmat kokemukset ryhmistä. Schutz korostaa varsinkin suhdetta vanhempiin (perheeseen) ratkaisevana vaikuttajana. Kuulumisen tarve on primaari sosiaalisen yhteyden terve (Schutz 1958). Tullakseen ryhmän jäseneksi yksilön on ainakin osittain sisäistettävä ryhmän arvoja ja samaistuttava sen yhteisöpyrkimyksiin (Szczepanski 1970, 230). Vasta kun kuulumisen tarpeeseen on saatu ratkaisu, tulevat kysymykseen tarpeet kontrollista ja hyväksytyksi tulemisesta (Schutz 1958, 24).

9.3.2 Pöllötakki ja kuulumisen tarve

Markkinamiehen kannalta pöllötakin tyrkyttäminen ensimmäisen vuoden opiskelijalle luulisi olevan kannattava bisnes. Uusi ryhmä ja uudet ihmiset saavat meidät näkemään paljon vaivaa, jotta lunastaisimme paikkamme uudessa yhteisössä.

Vaikka pöllötakin hinta on se sikamaiset 430 mk, myös minä olen tehnyt päätöksen ostaa sen. – – Ennen kaikkea motiivini perustuu sille, että haluan näyttää kuuluvani johonkin yhteisöön ja siihen että olen ylpeä siitä, että opiskelen opettajaksi. (nainen 1.vsk 43)

Saapa nähdä seuraako valinnastani nyt se että en pääse 'sisälle' okl:n ilmapiiriin. (nainen 1.vsk 3)

Ostin pöllötakin, koska halusin näkyvästi kuulua aikaisemmin haaveilemaani opinahjoon. Ja tietysti siksi, että kaikki muutkin ostivat. Olin yksi meistä. (nainen 4.vsk 14)

Pöllötakki antaa yksilölle itselleen tunteen siitä, että hän on osa ryhmää. Takki on ryhmän normien hyväksymistä ja ”uskollisuuden” osoittamista. Opiskelija on opiskelun alkuvaiheessa vielä vailla varmoja kontakteja. Mukanaolo mahtavalta näyttävässä OKL-meiningissä on helppo turvata hankkimalla ryhmään kuulumisen osoittavan symboli. Takki luo yhteenkuuluvuuden tunnetta, mikä ei ole lainkaan huono asia. Takki auttaa yksilöä tuntemaan turvallisuutta yhteisössä. Kääntöpuolena on yksilöllisyyden menettämisen pelko. Moni jättää takin hankkimatta, ei vain hinnan takia, vaan myös osoittaakseen yksilöllistä tyyliä. Tämäkin on kuulumisen tarpeen tyydyttämistä, mutta akselin toisesta päästä. Erottumalla joukosta yksilö myös samalla osoittaa oman erikoisuutensa, ja tulee huomioituksi tätä kautta. Varsinkin takin karkäs arvostelu toimii huomion hakemisena. Ryhmän huomion saamiseen käytetään vain eri strategiaa. Takin hankinta ei ole mikään kynnyskysymys ryhmään jäsenyyden kannalta. Ilman takkiakin voit olla aktiivinen OKL:n opiskelija. Pöllötakki on vain tämän ryhmäjäsenyyden näkyvä osa, joka tarjoaa helpon tavan alun epävarmuuden tuoman ahdistuksen poistoon.

Ryhmään kuulumisen merkitys näyttää olevan pöllötakin aivan ensimmäisiä merkityksiä yksilölle. Seuraavaksi tyydytystä kaipaava tarve sosiaalisessa kanssa käymisessä Schutzin mukaan on kontrollin tarve. Tämän tarpeen tyydytyksen kautta pöllötakki saa taas uusia merkityksiä.

9.3.4 Kontrollin tarve

Kontrollin tarve ilmenee haluna hallita ja vaikuttaa ryhmän elämään. Scheinin (1987, 163) mukaan tämä tarve nousee alkukantaisista tarpeista hallita ympäristöä. Kuulumisen tarpeen tavoin tämäkin on kaksisuuntainen. Yksilö haluaa kontrolloida ryhmää jollakin tasolla välillä: ”hallitsen kaikkea käyttäytymistä – en hallitse mitään käyttäytymistä ryhmässä.” Tätä tunnetta ohjaa ajatus voimasta ja tulevaisuuden hallitsemisesta. Yksilö haluaa myös viestittää persoonastaan, että hän on vastuuntuntoinen henkilö. Toinen suunta kontrollin

tarpeessa on halu tulla kontrolloiduksi, toisin sanoen halu päästä osaksi tai kokonaan eroon vastuusta. Kontrollin tarve ilmenee monin tavoin. Tiukat mielipiteet ja ylemmän vallan vastustus kertovat kontrollin halusta. Kontrollinhakija erottuu kuulumisen tarpeen tyydyttäjistä siinä, että kontrollinhakija haluaa olla voittajan puolella, kun kuulumisenhakijalle riittää, että hän on yksi aktiivisista osallistujista. Kontrollin halu näkyy myös erilaisissa eleissä ja esineissä. Esimerkiksi liitutaulun liitu tai kaukosäädin voivat olla vallan symboleja ja välineitä. Myös ylenmääräinen älyllistäminen tai alisuorittaminen voivat olla merkkejä kontrollitarpeen tyydyttämisestä. (Schutz 1958, 18–23.)

Kontrollin tarve voi esiintyä tarpeena kontrolloida muita, mutta myös samanaikaisesti vahvana antautumisena joidenkin henkilöiden kontrolloitavaksi. Muissa tarpeissa tällainen molemminpuolisuus on ilmeinen (minä pidän muista, haluan siis muiden pitävän minusta), mutta kontrollin kohdalla tämä ei ole ollenkaan itsestään selvää. Kontrollin tarve on myös itsenäisyyden hakemista ja oman autonomisuuden osoittamista. (Schutz 1958, 18–24.) Kontrollisuhteiden selkeytyminen edistää ryhmän toimintaa ja luo turvallisuutta ryhmän sisällä (Jauhiainen & Eskola 1994, 123–125).

9.3.5 Pöllötakki ja kontrollin tarve

Kontrolli liittyy pöllötakkiin hyvin vahvasti. Pöllötakki päällä edustat omaa laitostasi, ja näin olet samalla vastuussa, et vain omasta maineestasi, vaan myös laitoksen maineesta. Takki päällä et ole täysin vapaa, vaan suostut tiettyihin rajoihin, suostut kontrolliin. Kuten Schutz esitti, meidän on otettava jollakin lailla kantaa ryhmässä esiintyviin kontrollisuhteisiin. Toiset tahtovat valtaa ja vastuuta, toiset taas haluavat näistä eroon. Pöllötakilla toteutuu molemmat puolet riippuen siitä, kuinka takin omistaja haluaa toimia. Ensinnäkin takki päällä osoitat ryhmälle, että haluat sitoutua. Sitoutuminen osoittaa vastuuntuntoisuutta ja näin mahdollisuutta saada omat mielipiteet kuuluiksi. Takki tuo vastuun, mutta myös mahdollisuuden hallita ympäristöä.

Tietysti joskus tuntuu, että takki päällä ei voi kulkea anonyyminä, vaan se kertoo minusta: olen tai opiskelen opeksi. (nainen 4.vsk 38)

Takki ohjaa ympäristön havainnot tiettyyn suuntaan. Näin kontrolloidaan toisten mahdollisuutta tehdä sinusta havaintoja, mutta myös osoitetaan oma asema. Takki tuo

näkyvyyttä, joka voidaan käyttää kontrollointiin, mutta voidaan myös kääntää vastuusta vapautumiseen.

Yksi hyvä asia mielestäni on se, että se [takki] on hyvin käytännöllinen, ei tarvitse aamulla miettiä mitä laittaisi päälle, jos näin kärjistetään. (nainen 1.vsk 43)

Kirjoittaja lähinnä tarkoittaa pukeutumisen miettimisestä vapautumista, mutta näen, että samalla valitsemalla pöllötakin hän ikään kuin vapautuu siitä ongelmasta, mitä ympäristö hänestä tänään havaitsee. Pöllötakki on turvallinen valinta. Se päällä voi kulkea OKL:n opiskelijaroolin alla joutumatta paljastamaan liikaa omaa persoonallista minäänsä. Takissa on valmis henkilökuva, jonka varjoon voi joko turvallisesti tukeutua, tai sitten sitä voi käyttää taululiidun tavoin vastuullisen aseman osoittamiseen.

Takin hankkimatta jättäminen voi myös olla kiinni tarpeesta olla vapaa kontrollista. Monelle takki tuo mieleen univormun. Useat pojat ovat käyneet armeijan juuri ennen opiskelujen aloittamista. Tämä on harvalle ollut kovin luova kokemus. Useat miehet kirjoituksissa vetoavat takin rajoittaviin tekijöihin. Liekö armeijan käynnin läheisyys yksi syy, että takki koetaan liian rajoittavana, ikään kuin hypyksi taas uuden ikeen alle?

Samanlaisuuden korostaminen vaatteilla / univormulla tuo minulle mieleen huonoja asioita ja jäänteitä tukahtetuista vapauksista. (mies 3.vsk 21)

Kontrollin tarve näkyy pöllötakin käytön historiassa, takin vahvana käyttönä kahden ensimmäisen vuoden aikana. Tällöin ryhmähenki on vahva opiskelijoiden keskuudessa takin ollessa osa tätä yhteenkuuluvuutta. Takki on yksi näkyvä väline, jolla voidaan tyydyttää kontrollin tarvetta OKL:n ryhmädynamiikassa. Opiskelujen edetessä tämä takin kontrolloiva merkitys vähenee. Toisaalta ryhmät rupeavat hajoamaan, jolloin takki alkaa menettää merkitystään ryhmäsymbolina, mutta myös takin vaatima itsensä tarkkailu (mm. liikennevalot) alkaa tuntua turhalta. Tällöin takin käytössä alkaa taas uusi vaihe.

Takin käytöstä voidaan havaita muutama kynnysvaihe. Ensimmäinen liittyy kuulumisen tarpeen tyydyttämiseen. Tällöin yksilö joko valitsee takin hankinnan tai sitten hankkimatta jättämisen. Toinen vaihe tapahtuu ryhmän elinkaaren siinä vaiheessa, kun takkiin liitetty kontrollijärjestelmä alkaa muuttua. Takki koetaan liian vaativaksi tai

leimaavaksi, tai sitten ryhmä alkaa hajota tai kasvaa ulkoisista tunnuksista ulos. Schutzin kolmas sosiaaliseen kanssakäymiseen liittyvä tarve on hyväksytyksi tulemisen tarve. Takin käytön ja sen saamia merkityksiä opiskelujen loppupuolella voidaan ymmärtää hyväksytyksi tulemisen tarpeen kautta.

9.3.6 Hyväksytyksi tulemisen tarve

Kolmas sosiaalisiin yhteyksiin liittyvä tarve on hyväksytyksi tulemisen tarve. Suomennos on hieman harhaanjohtava, sillä se tuntuu viittaavaan enemmän kuulumisen tarpeeseen kuin läheisyyden kaipuuseen, joka on osa hyväksytyksi tulemisen tarvetta. Schutzin mukaan (1958) hyväksytyksi tulemisen tarvetta tyydyttäessä yksilö yrittää saavuttaa henkilökohtaista hyväksymistä. Tämä on enemmän kahden ihmisen välinen suhde. Kun kuulumisen ja kontrollin tarpeessa haetaan suhdetta ryhmään, hyväksytyksi tulemisen tarpeessa haetaan emotionaalista suhdetta toiseen yksilöön ryhmässä. Hyväksytyksi tulemisessa haetaan syvempää tuntemista ja antautumista kuin vain kuuluvuuden tunnetta. Hyväksytyksi tulemisessa on vahvasti läsnä kaksisuuntaisuus. Yksilö haluaa pitää muista ja myös tuntea, että hänestä pidetään. Yksilö haluaa tuntea olevansa rakastettava. (Schutz 1958, 18–24.)

9.3.7 Pöllötakki ja hyväksytyksi tulemisen tarve

Hyväksytyksi tulemisen tarve ei enää niin selkeä ryhmään liittyvä tarve, vaan enemmänkin yleisessä sosiaalisessa kanssakäymisessä ilmenevä tarve. Me haluamme tuntea ainakin yhden ihmisen seurassa itsemme koko persoonalla hyväksytyksi. Ryhmässä tämä tarkoittaa syvällisempää tutustumista ja erilaisten roolien vähenemistä. Joidenkin henkilöiden kanssa haluamme olla mahdollisimman aitoja. Tällöin pöllötakki ei enää sovi kuvaan minään roolivaatteena eikä hyväksyntää saada enää ulkoisilla merkeillä. Tässä vaiheessa pöllötakki voi saada syvällisemmän merkityksen. Takista tulee osa persoonaa, ja se päällä voi olla täysin oma itsensä. Siitä tulee osa identiteettiä. Monen takki kuitenkin jää komeroon muistona mukavista opiskelujen alkuvuosista.

Takkini on nyt 3 vuotta vanha ja siinä on alkanut harmillisesti vetoketju rispaantua, vähän hajota. Lisäksi epäilen, etteivät takin täytteetkään ole aivan entisensä. Minulle takki on kuitenkin hyvin

rakas. (nainen 4.vsk 38)

Kouluun en tule sen takin kanssa. Tuntuu siltä että olen jo kasvanut sen untuvikon vaiheen yli. (nainen 4.vsk 37)

9.3.8 Yksilön sosiaalisen yhteyden tarvekenttä

Näiden kolmen tarpeen eroa kuvaa seuraava esimerkki. Jos henkilö tulee erotetuksi joukkueestaan (Schutz käyttää vanhahtavaa klubi- tai kerho-ajatusta), jos hän saa hylätyn arvosanan kurssista professorilta tai jos tyttöystävä jättää, hän reagoi näihin erilaisin ajatuksin. Joukkueesta lähteminen kertoo henkilölle, että jäsenillä ei ole riittävää kiinnostusta häntä kohtaan. Professori viestittää taas henkilön olevan epäpätevä. Tyttöystävä taas kertoo käytöksellään, että henkilö ei ole rakastettava. (Schutz 1958, 24.) Jokaisesta toiminnasta tämä henkilö haki eritasoista tyydytystä. Klubissa hän tyydytti lähinnä kuulumisen tunnetta. Opiskelussa ja tentissä hän alistui kontrolliin ja tyttöystävältä hän haki läheisyyttä. Ryhmässä yksilö etsii paikkaansa sosiaalisen yhteyksien tarvekentässä jossain vaiheessa kaikissa näissä kolmessa ulottuvuudessa: ensinnäkin akselilla sisällä-ulkona (kuuluminen), sitten akselilla ylhäällä-alhaalla (kontrolli) ja lopuksi akselilla lähellä-kaukana (hyväksytyksi tuleminen). Yksilö etsii ryhmässä paikkaansa, jossa hän voi saada tyydytystä näihin tarpeisiin haluamallaan tavalla. Jokaisessa sosiaalisessa suhteessa noudatetaan vieläpä tätä tarpeiden tyydyttämisen järjestystä: kuuluminen, kontrolli, hyväksytyksi tuleminen. Kun ryhmän historia lähestyy loppua, järjestys kääntyy ympäri: hyväksytyksi tuleminen, kontrolli, kuuluminen. Jotta ryhmän tuoma ahdistus väistyisi, yksilön on löydettävä itselleen oikeanlainen suhtautuminen vuorovaikutukseen, voiman käyttöön ja rakkauteen. (Schutz, 1958.)

Pöllötakkia voidaan nähdä välineenä, jolla pyritään näiden tarpeiden tyydyttymiseen. Takki saa näin ryhmäsymbolin lisäksi monia tiedostamattomia merkityksiä. Takin yksilölliset ja henkilökohtaiset merkitykset ja arvostukset saavat Schutzin teorian kautta yhteneviä piirteitä. Takin käyttöä ja käyttämättömyyttä voidaan ymmärtää Schutzin teorian avulla. Tiedostettu pöllötakin merkitys ryhmätunteen luojana saa rinnalleen yksilöllisiä sosiaalisessa käyttäytymisessä ilmeneviä piileviä merkityksiä; kuulumisen, kontrollin ja hyväksytyksi tulemisen tarpeen kautta.

9.4 Samaistuminen

Identiteetin kehityksessä (luku 8.1) tuli ilmi termi sosiaalinen identiteetti. Sosiaaliseen identiteettiimme vaikuttaa ryhmäjäsennytemme (Helkama, Myllyniemi & Liebkind 1998, 309). Ryhmien kautta jäsenämme omaa minäämme. Oma ryhmä nähdään yleensä enemmän myönteisessä kuin kielteisessä valossa. Kun oma ryhmä menestyy, voimme paistatella mukana tästä heijastuneesta kunniasa (Helkama ym. 1998, 309). Oma identiteettiimme vahvistuu ryhmän menestyksen myötä. Liebkind (1988, 124) puhuu samaistumisesta. Samaistumisen on osanottoa ja eläytymistä toisen tilanteeseen sekä ihailua ja toisessa nähtyjen piirteiden siirtämistä itseensä (Mustonen 2001, 124). Samaistua voi johonkin ryhmään tai yksittäiseen henkilöön (Liebkind 1988, 70).

Pöllötakki on mukana tuottamassa samaistumiskokemuksia ainakin kahdella tavalla. Ensinnäkin pöllötakki edustaa opettajankoulutuslaitosta. Moni opiskelija, joka ei vielä ole OKL:ssä, samaistuu vahvasti pöllötakkisiin. Takki edustaa haaveammattia ja pöllötakkinen henkilö on jotain sellaista, jota itse haluaisi olla.

Olin jo useamman vuoden ennen OKL:en pääsyä bongailut pöllötakkeja, JKL:n keskustassa ja ajatellut että ehkä joskus minullakin on sellainen. (nainen 2.vsk 7)

Ostin pöllötakin – järjettömän kalliilla hinnalla – koska Jyväskylässä viettämäni kolman vuoden aikana olin törmännyt niihin kaupungilla ja havainnut niiden omistajien edustavan omaa 'unelma'-ammattiani ja tahdoinhan kuulua heihin. (nainen 2.vsk 10)

Opiskelin vuoden varhaiskasvatuksen laitoksella ja koko ajan oli aikomuksena hakea vielä kerran OKL:een. Vuoden verran tuli siis kateellisena katseltua sinitakkisten menoa. (nainen 3.vsk 24)

Takin hankinnan kautta saavutetaan jotain sellaista, josta on haaveiltu pitkään. Minusta tulee yksi heistä. Sosiaalinen identiteetti vahvistuu ryhmään liittymisen kautta. Toinen samaistumiseen liittyvä ilmiö näkyy takin käytön yleisyytenä tilaisuuksissa, jossa omaa ryhmää voi verrata muihin ryhmiin. Esimerkiksi talvipäivät on tilaisuus, jossa paikalla on paljon eri opettajankoulutuslaitosten opiskelijoita. Tällöin moni Jyväskylän OKL:n opiskelija pukee mielellään takin ylleen ja samaistuu näyttävään, iloiseen, omaan

porukkaan. Samaistumisen kautta toivomme saavamme osaksemme niitä samoja piirteitä, mitä näemme ihailmassamme ryhmässä tai henkilössä.

Erityistä hyötyä takista on ollut itsenäisyyspäivän kulkueessa sekä talvipäivillä. (nainen 2.vsk 25)

Talvipäivillä se erottaa meidät muista punahaalarisista. (nainen 3.vsk 24)

Fuksin näkökulmasta katsoen näytti nimittäin siltä, että kaikki pöllötakkien omaavat henkilöt tunsivat toisensa. (nainen 2.vsk 40)

10 Pohdinta

Tämän tutkimuksessa tarkoituksena oli selvittää, mitä kaikkea puemme päallemme kun pukeudumme pöllötakkiin. Tarkoituksena oli tutkia, millaisia merkityksiä me pöllötakille annamme. Tiedostettujen ja tiedostamattomien merkitysten määrittelystä etenin pohtimaan pöllötakin merkitysten lähtökohtia. Alasuutarin (1999, 215) mukaan laadukkaassa tutkimuksessa mitä -kysymyksestä on jatkettava pohtimaan miksi tai miten -kysymyksiä. Tutkimuksen edetessä olen pyrkinyt eri teorioihin nojaten nostamaan esiin mahdollisia käyttäytymistämme ohjaavia tarpeita ja toimintamalleja.

Pöllötakin merkityksiä OKL:n opiskelijoille olen tulkinut aineistosta kolmen pääteeman kautta (ks. kuvio 4, s. 50). Ensimmäisenä käsittelin teemaa tyyli, joka piti sisällään pukeutumiseen liittyviä merkityksiä. Seuraavat teemat olivat opettajuus ja ryhmä. Opettajuuteen liitin termit identiteetti ja rooli. Ryhmään taas liitin termejä sosiaaliset tarpeet, julkisuus ja samaistuminen.

Pöllötakki ylittää tavallisen vaatekappaleen kategorian. Se on lähes arvoton ilman sen kommunikatiivista puolta. Takin käyttö on normaalien tyyli- ja makukysymysten yläpuolella. Takki merkitsee mauttomuutta toiselle, mutta kokonaisuutena takin ei tarvitse ottaa tähän kantaa. Takin olemassaolo ei ole tästä kysymyksestä kiinni.

Takkiin liitetään samanlaisia piirteitä kuin univormuun. Se edustaa tiettyä laitosta, se luo yhteenkuuluvuutta ja se antaa tietyn anonyymiyden, jonka suojaan voi tarvittaessa piiloutua. Pöllötakki on myös osa siirtymäriittä, jossa opiskelija siirtyy statuksesta toiseen. Se on merkityksenkantaja, johon vahvasti liitetään yleisiä ominaisuuksia opettajuudesta.

Kirjoitusten perusteella voi todeta pöllötakin olevan eräänlainen roolivaate. Takkiin yhdistyy myyttinen opettaja – kansankynttilä. Takki edustaa viimeisenä linnakkeena katoavaa opettajan erityisasemaa yhteiskunnassa. Pöllötakissa piilevä opettaja edustaakin vanhoja, miksei edelleenkin päteviä opettajan hyveitä.

Pöllötakin merkitys on yksilölle suurimmilla silloin, kun usko omaan opettajuuteen on vahvimmillaan. Tämä koskee lähinnä yksilöitä, jotka omistavat pöllötakin. Voidaan perustellusti sanoa, että pöllötakki ostetaan vahvistamaan omaa identiteettiä ja myös koulutuksen aikana kehittyvää opettajaidentiteettiä. Suhtautuminen pöllötakkiin ja sitä kautta merkitykset, joita pöllötakki saa, muuttuvat opiskelujen edetessä. Alussa takki merkitsee turvaa, saavuttamista ja vielä fantasiatasolla olevaa opettajakuvaa. Opiskelujen edetessä takki alkaa merkitä enemmän kontrollia ja yhteisöllisyyttä. Viimeisenä vaiheena takin merkitysten muuttumisessa voidaan nähdä sen jääminen muistoksi opiskeluajasta.

Pöllötakin alkuperäinen tarkoitus oli olla ryhmäsymboli ja yhteisöllisyyden tunnetta tuova vaate. Tämän lisäksi se näyttää saaneen merkityksen opettajuuden ruumiillistumana. Eri yksilöille takki edustaa heidän omaa subjektiivista suhdetta OKL:n henkeen ja omaan opettajuudessa kasvuun.

10.1 Tutkimuksen luotettavuus

Merkitys-käsite on tutkimuksessa ollut pääosassa. Käsite on hieman ongelmallinen. On kehäpäätelmä todeta, että merkitys on se mitä jokin asia tarkoittaa. Tutkimuksessa olenkin viitannut merkityksen käsitteellä lähinnä symboliikkaan, jota joihinkin erityisiin objekteihin tai toimiin liitetään (Alasuutari 1999, 59). Tyhjentävää vastausta siitä, mitä merkityksellä

tarkoitetaan ja miten merkitys syntyy, ei voida antaa (Varto 1992, 55). Merkityksien muodostumiseen vaikuttaa suuri joukko erilaisia tekijöitä, joiden roolia ja vaikutusta ei voida etukäteen tietää (Lehtonen 1996, 212). Lehtonen kiteyttää merkityksen tutkimisen ongelman seuraavasti:

Maailmallisuutensa tähden tekstien tuottaminen ja lukeminen ovat loputtoman moninaisia toimintoja. Tämä kaikki puolestaan mutkistaa tutkimukselle asettuvia tehtäviä: Jos merkitykset eivät ole kiinteitä ja selvärajaisia yksiköitä, vaan pikemminkin mutkikkaiden suhteiden hetkellisiä järjestelyitä, merkityksen tutkimisessa ei voi olla kysymys ohikiitävän jähmettämisen ja arvottamisesta, vaan epävakaisten tilanteiden tarkastelusta, jossa ei muuten kuin analyyttisissä tarkoituksissa voi erottaa rajoja ja niiden oletetusti tuottamina yksikköjä. Jähmetettyjä olioita ei ole, vain lukemattomia suhteita, jotka ovat 'tulemisensa prosessissa'. (Lehtonen 1996, 212.)

Olen kuitenkin ottanut haasteen vastaan. Olen tarkastellut epävakaista tilannetta analyyttisessä tarkoituksessa. Merkitykset, joita olen löytänyt, eivät todellakaan ole lopullisia ja absoluuttisen oikeita. Ne ovat tiettyssä hetkessä, tietyn analyyttisen mallin avulla jäsenneiltyä hyvin perusteltuja väitteitä.

Onko tämä tieteen tekemistä lainkaan? Mielestäni on. Meidän maailmamme on merkitysten maailma (mm. Alasuutari 1999, 60; Lehtonen 1996; Varto 1992, 56). Merkitysten tutkiminen on juuri tarttumista meidän arkipäiväämme ohjaaviin kysymyksiin. Se, että merkitykset ovat usein subjektiivisia ja muuttuvia, tekee tutkimisesta vain haasteellisemmän. Tutkimusmenetelmillä ja tulkinnalla on tietyt rajansa. Johdonmukaisuutta merkityksissä kuitenkin on: tarkoitus on tehdä näkymätön näkyväksi. Tiedettä tästä toiminnasta tekee tiettyjen sääntöjen ja lainalaisuuksien noudattaminen. Tutkimuksen on noudatettava tiettyä metodologiaa ja teoreettista viitekehystä sekä se on raportoitava asiallisesti. Lopullisen tuomion tutkimuksen luotettavuudesta tekee vasta lukija itse.

Tutkimukseni aineisto koostui suuresta määrästä kirjoitelmia, muutamasta haastattelusta ja omakohtaisesta kokemuksesta – tutkimuskohteen keskellä elämisestä. Aineistoni ja tutkimusaiheeni piti sisällään varsin etnografisia piirteitä. Tällaisenkin ei niin selvärajaisen tutkimuksen luotettavuutta on syytä arvioida perinteisten termien reliabiliteetin ja validiteetin kautta.

Reliabiliteettiin vaikuttaa tutkijan asema, informanttien valinta, aineistonkeruu ja analyysi. Tutkijan aseman osalta luotettavuusuhkaksi saattaa nousta tutkijan henkilökohtaisen elämän tapahtumat, hänen antipatiat tai sympatiat. (Syrjälä, Ahonen, Syrjäläinen ja Saari 1994, 100.) Tällainen vaara on ollut tässäkin tutkimuksessa. Vaikka läheisyys tutkimuskohteeseen on todettu tulkintakompetenssia lisääväksi, haittana on henkilökohtaisten arvostusten siirtyminen myös tulkintaan. Tässä asiassa olen pyrkinyt lisäämään tutkimuksessani luotettavuutta omien tunteiden aktiivisella tiedostamisella ja keskustelemalla tulkinnoista muiden kanssa.

Vain mielenkiintoisten yksilöiden valitseminen informanteiksi voi myös vaikuttaa virheellisesti lopulliseen tulokseen (Syrjälä ym. 1994, 100). Olen pyrkinyt pitämään tarkasteltavassa aineistossa riittävästi kirjoitelmia niin takillisten kuin takittomien ja miesten kuin naisten puolelta. Samoin eri vuosikurssien opiskelijat ovat olleet edustettuina. Näin aineisto on pysynyt riittävän monipuolisena ja tulkinnoilleni on ollut laajaa vertailupohja. Aineistonkeruun ja analyysin osalta luotettavuus tutkimuksessa varmistetaan seikkaperäisellä raportoinnilla (Syrjälä ym. 1994, 100). Aineiston analyysin perustin Siljanderin ja Karjalaisen (1993) näkemyksiin. Heidän käsityksensä on mielestäni selkeä ja jäsentynyt. Tätä kautta sain tietyt perussitoumukset aineiston tulkinnan pohjaksi (ks. luvut 5.2 ja 5.3).

Validiteettia uhkaavat perinteisesti tutkijan liika vaikutus ja väärät johtopäätökset (Syrjälä ym. 1994,101). Alasuutarin (1999) mukaan: ”Tutkijan tulkinta on validi vain ja ainoastaan silloin kun se tekee havaintoaineiston ymmärrettäväksi, kun sen puitteissa voi antaa loogisen selityksen sille miksi ryhmän jäsenet toimivat ja puhuvat aineistossa dokumentoidulla tavalla.” (Alasuutari 1999, 153.) Tähän olen pyrkinyt. Olen kirjallisuuteen peilaten pyrkinyt antamaan loogisia tulkintoja havainnoille. Tulkintojen validiteettiin vaikuttaa lisäksi jo useaan kertaan todettu hyvä raportointi. Selkeästi ilmaistut tutkimuksen eri vaiheet, käsitteet, tekniikat ja teoriat antavat lukijalle mahdollisuuden arvioida tutkimuksen luotettavuutta (Syrjälä ym. 1994, 101).

10.2 Tutkimuksen merkitys ja jatkotutkimusaiheet

Tutkimuksen merkitys on kysymys, joka saa laittaa miettimään. Tulee mieleen erään TV-sarjan repliikki: ”Halutaan vaan päteä ja saada julkisuutta.” Pro gradu -tutkielma jää

helposti vain oman osaamisen näytteeksi, jonka lukijoita ovat muutamat tutut henkilöt. Tutkimuksen merkityksetkin tahtovat jäädä sanahelinäksi pohdinnan loppuun. Tällä tutkimuksella on periaatteessa mahdollisuus populistisen aiheenvalinnan ansiosta tulla luetuksi useammankin ihmisen toimesta. Tämä vielä tuskin tekee tutkimuksesta kovin merkittävää.

Yleistettävyydestä kriteerinä voidaan käyttää ns. luonnollista yleistettävyyttä, jolloin jokaiselle lukijalle annetaan mahdollisuus arvioida tulosten soveltuvuutta ja käyttöarvoa (Syrjälä ym. 1994, 103). Tämän tutkimuksen merkityksen määräävät paljolti juuri tutkimukseen tutustujat. Itse näen tutkimuksella olevan merkitystä Jyväskylän OKL:n maineelle. Muilla opettajankoulutuslaitoksilla ei ole yhtä pitkää perinnettä, ei omaa takkia eikä silloin myöskään tutkimusta siitä. Tutkimukseni on ikään kuin dokumentoinut yhden Jyväskylän opettajankoulutuslaitolle tyypillisen piirteen.

Tutkimusta vaatteista ja vaateen merkityksistä on tehty. Tässäkin tutkimuksessa näihin tutkimuksiin on viitattu ja niistä on haettu vertailukohtia. Pöllötakista tämä tutkimus on ensimmäinen laatuaan. Uskon tutkimuksen olevan merkittävä myös takin profiilille. Pöllötakki on jo saavuttanut sellaisen aseman ja pysyvyyden, että sen tutkiminen on ollut mahdollista ja mielekäs. Tämä tutkimus toivottavasti vahvistaa takin asemaa ja myös lisää mielenkiintoa takkia ja sen edustamaa laitosta kohtaan.

Tutkimus ei kerro vain takista, vaan myös meistä OKL:n opiskelijoista. Tutkimuksella on merkitystä OKL:n opiskelijoiden kuvaajana. Ne merkitykset, joita me pöllötakille annamme, ovat meidän arvostuksiamme, toiveitamme ja pelkojamme. Tämä tutkimus voi herättää lukijassa ajatuksia OKL:n opiskelijoiden opettajakuvasta, ryhmätyöhön sopeutumisesta tai vaikka tyylitajusta. Tutkimus tarjoaakin useamman tarttumakohdan jatkotutkimukselle.

Tällaisia jatkotutkimushaasteita ovat muun muassa yksittäisistä aineistolainauksista nousevat kysymykset. Muutamien vastaajien patoutunutta vihaa pöllötakkia kohtaan olisi mielenkiintoista tutkia. Tutkimuksessa auki jää myös kodin ja perhetaustan todellinen merkitys pöllötakin tyypillisen statussymbolin hankintaan. Vertailevaa tutkimusta Liikunta- ja terveystieteiden tiedekunnan takin välillä olisi myös mielenkiintoista tehdä. Pöllötakki ja liikunnan takki saavat varmasti samoja, mutta myös poikkeavia merkitysisältöjä.

Tämä tutkimus näytti pöllötakin osoittavan sitoutumista opettajuuteen. Korrelaatio pöllötakin omistamisen ja laitoksesta nopeasti valmistumisen välillä voisi olla mahdollinen. Tämän asian todentaminen ja takin hankkivien haastattelu ja tarkempi analysointi voisi antaa OKL:n pääsykokeisiin arvokasta tietoa.

LÄHTEET

- Aaltola, J. 1992. Merkityksen käsite ihmistutkimuksen ja kasvatuksen perusteiden analyysin lähtökohtana. Jyväskylän yliopisto. Chydenius-instituutin tutkimuksia 3.
- Alasuutari, P. 1995. Laadullinen tutkimus. 3. painos. Tampere: Vastapaino.
- Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. uudistettu painos. Tampere: Vastapaino
- Allardt, E. 1988. Sosiologia I. 4. painos. Helsinki: WSOY.
- Bion, W. R. 1979. Kokemuksia ryhmästä. Suom. L. Syrjälä. Espoo: Weilin+Göös.
- Campbell, C. 1987. The Romantic Ethic and Spirit of Modern Consumerism. New York & Oxford: Basil Blackwell.
- Ekman, G. 1951. Samarbetets psykologi. Gebers: Stockholm.
- Eräsaari, L. 1995. Kohtaaamisia byrokraattisilla näyttämöillä. Helsinki: Gaudeamus.
- Eskola, A. 1979. Sosiaalipsykologia. 7. painos. Helsinki: Tammi.
- Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. Tampere: Vastapaino.
- Franck, M. 1997. Waatteen Wiesti ja Wiittelys. Nukke- ja pukumuseo: Tampere.
- Giroux, H. 1988. Teachers as intellectuals. Toward a critical pedagogy of learning. Massachusetts: Bergin & Garvey.
- Goffman, E. 1971. Arkielämän roolit. Helsinki: WSOY.
- Goffman, E. 1963. Encounters: Two studies in the sociology of interaction. 2. painos. Indianapolis: Bobbs-Merrill.
- Gronow, J. 1996. Maun sosiologia. Teoksessa Rahkonen, K. (toim.) Sosiologisen teorian uusimmat virtaukset. Tampere: Gaudeamus, 96–119.
- Gronow, J. 1997. The sociology of taste. London: Routledge.
- Haaparanta, L. & Niiniluoto, I. 1998. Johdatus tieteelliseen ajatteluun. Helsingin yliopiston filosofian laitoksen julkaisuja.
- Haug, W. F. 1982 Mainonta ja kulutus. Tampere: Vastapaino
- Heidegger, M. 1979. Sein und Zeit. 15. painos. Tübingen: Niemeyer.

- Heikkinen, H. L. T. 1998. Kriisi opettaa. Teoksessa Niemi, H. (toim.) Opettaja modernin murroksessa. Jyväskylä: Atena, 93–109.
- Heikkinen, H. L. T. 1999. Opettajapersoonan uusi tuleminen. Teoksessa Niemi, H. (toim.) Opettajankoulutus modernin murroksessa. Tampereen yliopisto, 180–191.
- Helkama, K., Myllyniemi, R. & Liebkind, K. 1998. Johdatus sosiaalipsykologiaan. Helsinki: Edita.
- Homans, G. C. 1951/1992. The Human Group. Transaction publishers: New Brunswick.
- Honko, L. 1964. Siirtymäriitit. Sananjalka. Suomen kielen seuran vuosikirja 6, 116–142.
- Ilmonen, K. 1993. Tavaroiden taikamaailma. Tampere: Vastapaino.
- Jacobson, M. 1994. Kläder som språk ock handling. Om unga kvinnors användning av klädsel som kommunikations- och identitetsskapande medel. Stockholm: Carlssons Bokförlag.
- Jauhiainen, R. & Eskola, M. 1994. Ryhmäilmiö. Perustietoa ryhmän käytöstä ja ryhmätyöstä sosiaalityöhön sovellettuna. Helsinki: WSOY.
- Jones, P. 1991. Taste today. The Role of appreciation in consumerism and desing. Oxford: Pergamon Press.
- Kangaskesti, M & Purokuru, V. 1990. Nuoren opettajan käsitykset siviilirooliinsa kohdistuvasta odotuksista - roolinmäärittäjinä lasten vanhemmat ja opettaja itse. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma.
- Karjalainen, A. 1991. Ammattitaidon myytti - rehtorin päänvaiva? Latenttien merkitysstruktuureiden ongelmatiikkaa eräällä Kajaanin koululla. Oulun yliopiston kasvatustieteiden tiedekunnan tutkimuksia.
- Katvala, S. 2001 Missä äiti on? Äitejä ja äitiyden uskomuksia sukupolvien saatossa. Jyväskylän yliopisto. Jyväskylä studies in education, psychology and social research 196.
- Katz, D. & Kahn, R. L. 1966. The social psychology of organisation. New York: John Wiley & Sons.
- Kiviniemi, K. 2001. Laadullinen tutkimus prosessina. Teoksessa Aaltola, J. & Valli R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II – Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 68–84.

- Korpinen, E. 1987. Luokanopettajaksi opiskelevien minäkäsityksestä II. Minäkäsityksen pysyvyys koulutuksen aikana sekä ammatillinen minäkäsitys koulutuksen päätösvaiheessa. Opettajankoulutuksen kehittämistutkimus 12. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Tutkimuksia 31–32.
- Kusch, M. 1986. Ymmärtämisen haaste. Oulu: Kustannusosakeyhtiö Pohjoinen.
- Laine, K. 1997. Ameba pulpetissa: koulun arkikulttuurin jännitteitä. Jyväskylän yliopisto. Yhteiskuntatieteiden, valtio-opin ja filosofian julkaisuja 13.
- Laine, T. 1998. Opettajakin on ihminen. Teoksessa Niemi, H. (toim.) Opettaja modernin murroksessa. Jyväskylä: Atena, 110–119.
- Lehtonen, M. 1996. Merkitysten maailma. Tampere: Vastapaino.
- Liebkind, K. 1988. Me ja muukalaiset – ryhmäraajat ihmisten suhteissa. Helsinki: Gaudeamus.
- Luutonen, M. 1997. Kansanomainen tuote merkityksenkantajana: Tutkimus suomalaisesta villapaidasta. Helsinki: Akatiimi.
- Löfström, J. 2000. Musta nahkatakki. Teoksessa Lönnqvist, B. (toim.) Arjen säikeet. Jyväskylä: Atena, 215–233.
- Lönnqvist, B. 1979. Kläder symbolvärden. Teoksessa Bringéus, N.–A. & Rosender, G. (toim.) Kulturell kommunikation. Lund: Signum, 89–116.
- McCracken, G. 1988. Culture and Consumption. Bloomington: Indiana University Press.
- Merei, F. 1958. Group leading and institutionalization. Teoksessa Readings in social psychology. E. Maccoby, T. Newcomb & E. Hartley (toim.) 3. painos. New York: Holt.
- Moilanen, P. 1994. Merkitys, tulkinta ja elämänmuoto. Kasvatus 4/1994. s. 441–445.
- Moilanen, P. & Räihä, H. 2001. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa Aaltola, J. & Valli R. (toim.) Ikkunoita tutkimusmetodeihin II - Näkökulmia aloittelevalle tutkijalle tutkimuksen teoreettisiin lähtökohtiin ja analyysimenetelmiin. Jyväskylä: PS-kustannus, 44–67.
- Mustonen, A. 2001. Mediapsykologia. Helsinki: WSOY.
- Mynttinen, L. 2001. Suojapanssarin puhetta - Motoristin pukeutumisen metakielestä. Jyväskylän yliopisto. Etnologian laitoksen tutkimuksia 40.

- Niemi, H. (toim.) 1998. Opettaja modernin murroksessa. Jyväskylä: Atena.
- Nieminen, J. 1995. Opettajapersoonallisuuden kasvattaminen. Teoksessa. E. Korpinen (toim.) Opettajaksi oppimaan – kasvattajaksi kasvamaan. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Opetuksen perusteita ja käytänteitä 7, 29–38.
- Niemistö, R. 1999. Ryhmän luovuus ja kehitysehdot. Tampere: Tammer-paino.
- Ojanen, M. 1994. Mikä minä on? Minän rakenne, kehitys, häiriöt ja eheytyminen. Tampere: Kirjatoimi.
- Qvarnberg, K. & Ylönen, T. 1998. Kuka olen opettajana? Opettajaksi opiskelevien käsitys omasta itsestään koulutuksen alussa. Jyväskylän yliopisto. Opettajankoulutuslaitos. Pro gradu -tutkielma.
- Rainio, K. & Helkama, K. 1974. Sosiaalipsykologia oppikirja. Helsinki: WSOY.
- Ruohonen, S. 2001. Nuorten pukeutuminen: Erottautumista, elämyksiä, harkintaa. Joensuu: Joensuu University Press.
- Schein, E. H. 1987. Organisaatiokulttuuri ja johtaminen. Suom. R. Liljamo ja A. Miettinen. Espoo: Weilin+Göös.
- Schein, E. H. 1977. Organisaatiopsykologia. Suom. L. Pentti ja S. Randell. Jyväskylä: Gummerus.
- Schutz, W. C. 1958. FIRO: A three dimensional theory of interpersonal behaviour. New York: Rinehart.
- Sigel, I. 1985. Conceptual analysis of beliefs. Teoksessa I. E. Sigel (toim.) Parental belief systems: The psychological consequences for children. Hillsdale, NJ: Erlbaum, 433–456.
- Siljander, P. & Karjalainen, A. 1993. Kvalitatiivisen aineistoanalyysin sitoumuksesta. Teoksessa Anttonen, S. & Raivola, R. (Toim.) Kasvatus ja koulutus muuttuvassa yhteiskunnassa. Oulun yliopiston kasvatustieteellisen tiedekunnan opetusmonisteita ja selosteita 5, 84–101.
- Sivistyssanakirja. 1992. M. Eskola, T. Kaurinkoski ja K. Turtia (toim.). Keuruu: Otava.
- Soininen, M. 1995. Tiedon jakajasta tietämyksen rakentajaksi. Teoksessa Heikkilä, J. & Aho, S. (toim.) Muutosagenttiopettaja - luovuuden irtiotto. Turun yliopisto. Kasvatustieteiden tiedekunnan julkaisusarja B 48, 157–174.
- Syrjälä, L. Ahonen, S. Syrjänen, E. & Saari, S. 1994. Laadullisen tutkimuksen työtapoja.

Helsinki: Kirjayhtymä.

- Szczepanski, J. 1980. Sosiologian peruskäsitteet. (suom.) M. Koskelo. Helsinki: Kansankulttuuri.
- Tedlock, B. 2000. Ethnography and Ethnographic Representation. Teoksessa Denzin, N. & Lincoln, Y. (toim.) Handbook of Qualitative Research. Thousand Oaks: Sage Publications, 455–486.
- Tiuraniemi, J. 1993. Yksilö, ryhmä, organisaatio. Sosiaalipsykologian perusteita. Turun yliopiston täydennyskoulutuskeskus. Turku: Painosalama.
- Uutela, A. 1974. Symboliset käsitteet sosiaalisen käyttäytymisen selittämisessä. Helsingin yliopiston sosiaalipsykologian laitoksen tutkimuksia 4/1974.
- Varto, J. 1992. Laadullisen tutkimuksen metodologia. Helsinki: Kirjayhtymä.
- Waltari, M. 1949/1984. Neljä päivänlaskua. 6. painos. Helsinki: WSOY.
- Wittgenstein, L. 1953. Philosophical investigations. New York: Macmillan.
- Ziehe, T. 1992. Nuoriso kulttuurisessa modernisaatiossa. Teoksessa Aittola, T. & Sironen, E. (toim.) "Miksi Piiriin?" Thomas Ziehe koulusta, nuorisosta ja itsestänselvyyksien murenemisestä. Jyväskylän yliopiston kasvatustieteen laitoksen julkaisuja 1, 15–38.

LIITE 1. Kirjoitelman ohjeet.

Kirjoita lyhyt kirjoitelma (aikaa n. 15min.) aiheesta:

MINÄ JA PÖLLÖ-TAKKI tai
MINÄ JA EI PÖLLÖ-TAKKIA

Kirjoita vapaasti mitä otsikosta mieleesi tulee. Laita paperille myös vuosikurssisi ja sukupuolesi. Tarvittaessa voit käyttää seuraavia apukysymyksiä:

- Miksi ostin/miksi en ostanut?
- Milloin käytän /milloin en?
- Mitä takki mielestäsi viestii?
- Yksittäinen tapaus joka johtui Pöllö-takista